ANUL III. — No. 4. APRILIE 1892.

ANALELE ARCHITECTUREI

ȘI ALE

ARTELOR CU CARE SE LÉGĂ

DIRECTOR I. N. SOCOLESCU ARCHITECT

OBSERVAȚIUNI

ASUPRA

Proiectelor de lege presentate de Ministerul instrucțiunei publice și culte pentru conservarea monumentelor publice

ȘI

PENTRU DESCOPERIREA MONUMENTELOR ȘI OBIECTELOR ANTICE

De vre-o câți-va anĭ încóce a început să se iveascā un interes din ce în ce maĭ pronunțat pentru monumentele nóstre istorice; criticele și reclamațiunile care să ridicase maĭ nainte prin presă și în Parlament aŭ determinat dorința d-luĭ Ministru de culte și instrucțiune publică de a da o satisfacere grabnică acestor reclamațiunĭ legitime.

Din nenorocire cu cât înaintează desvoltarea nóstră, cu atât burocrația își esercitéză maĭ mult despotismul sĕŭ, chiar asupra ómenilor culțĭ care s'ar părea că aŭ însușirele trebuitóre de a se emancipa de acéstă perniciósă înrĭurire.

Acum vre-o douĕ-zecĭ de anĭ lucrurile publice, avênd un caracter maĭ elementar, spiritul burocratic de și nu era tot-d'auna suficient, cel puțin putea fi tolerat după cum ne arată consecințele proectelor de lege de pe atuncea, întocmite cu o deosebită iscusință și crescute în atmosfera biurourilor.

Dar fiind-că tindem a ne moderniza și că cultul lucrurilor de la Paris și de la Viena pare a fi un ce înăscut în noĭ, am putea cel puțin să împrumutăm metoda de lucru a țărilor înaintate. Așa bună óră, nicĭ o dată în Anglia saŭ în Franța, când este a se rezolvi chestiunĭ de artă saŭ de știință nu se mulțumesc numaĭ cu simplul capital intelectual al burocratismuluĭ, și când este vorba de a se organiza ceva în asemenea materie pentru legiferare, conducătoriĭ departamentelor fac maĭ întâĭ anchete speciale și întocmesc comisiunĭ competente de studiŭ, care pregătesc materialul necesar.

Aceste reflexiunĭ — care nu privesc un caz special — mi-a fost suggerate de proiectele de legĭ prezentate Parlamentuluĭ, pentru «Conservare Monumentelor Publice» și pentru «Descoperirea Monumentelor și obiectelor antice».

Cunoscênd legile și regulamentele care servesc în Franța și în Italia în asemenea materie, precum și transformările care le-aŭ primit aceste legĭ de la înființarea lor până astă-dĭ ; vĕd cu părere de rĕŭ că s'a înlăturat cu desĕvârșire, în legile presintate Parlamentuluĭ tocmaĭ principiele pe care sunt bazate aceste legĭ în acele douĕ țĕrĭ care sunt cele maĭ avute în monumente istorice și obiecte de artă, și care a avut îngrijirea cea maĭ minuțiósă pentru averea lor archeologică.

Constat, cu regret, că nu numaĭ s'a încujurat normele pe care sunt făcute legile francese și italiene, dar că nicĭ nu s'a ținut în sémă starea de lucrurĭ în care ne aflăm, precum nicĭ nu s'a avut în vedere mijlócele practice de care dispunem, pentru aplicarea acestor legĭ într'un mod adevĕrat folositor.

Și dacă îmĭ permit să învederez aci neajunsurile care le presintă proectele de legĭ în chestiune, este că sunt sigur că d. ministru le va avea în vedere.

I

Proectul de lege pentru conservarea Monumentelor publice

Primul proect se intituléză «Pentru conservarea Monumentelor publice».

Prin urmare acest proect de lege se întinde asupra tot ce a fost clădit din timpiĭ ceĭ maĭ vechĭ și până astăzĭ și care sunt ale publiculuĭ așa: fântânele de prin piețĭ și Mitropolia, Banca Națională și primăriele săteștĭ, ruinele de la Turnu-Severin etc. etc. sunt tóte cuprinse în acéstă lege.

In alte țĕrĭ aceste se împărțesc în douĕ categoriĭ: *monumentele istorice* de care se ocupă o anume comisiune și *monumentele publice* care după destinațiunea lor sunt ocrotite de ministere, comune, saŭ administrațiunĭ de care ele depind.

Iată care sunt deosebirele între aceste douĕ felurĭ de clădirĭ și pentru ce ele nu pot fi supuse la o singură lege.

Monumentele publice sunt tóte acele edifice fără deosebire de valóre artistică saŭ istorică, care servesc Statuluĭ precum sunt bisericele, localurĭ ministeriale, tribunalele, palatele administrative, primăriile, școlile, gările, spitalele, penitenciarele etc., în care funcționéză Statul și pe care publicul le frequentéză zilnic.

Monumentele istorice sunt acele numaĭ care prezintă un interes istoric. Intre aceste se numĕră tot ce este zidit, începând de la rĕmășițele de clădirĭ din epocele cele maĭ primitive până la edificiele ridicate acum un secol, reamintind un fapt istoric, memoria unuĭ bărbat însemnat, saŭ un interes artistic retrospectiv. Printr'aceste se coprind tóte rĕmășițele de zidirĭ din timpul romanilor, (băĭ, castrurĭ, podurĭ, cetățĭ etc.) Toate bisericile, castelurile, mănăstirile, casele boereștĭ etc., saŭ rĕmășițele lor, făcute de Domnitoriĭ pământenĭ, de particularĭ iluștri până acum 80 saŭ 100 anĭ.

Aceiașĭ lege nu póte fi aplicată la aceste douĕ deosebite categoriĭ de monumente pentru că destinația lor este deosebită.

Monumentele publice fiind destinate a servi publiculuĭ și funcționăreĭ servicielor Statuluĭ pot fi strămutate din locul lor, mărite saŭ înfrumusețate, orĭ modificate dupĕ trebuințele publiculuĭ saŭ ale Statuluĭ; întreținerea, conservarea și întreținerea lor trebue se mérgă treptat și sĕ fie conform cu cerințele timpuluĭ.

Monumentele istorice servesc numaĭ la transmiterea din veac în veac a uneĭ dovezĭ nemodificabile a stăreĭ culturale a epocelor trecute.

Interesul care ne călăuzește în păstrarea monumentelor istorice este de a putea avea la îndemână orĭ când documente zidite autentice pentru studiul istorieĭ și al arteĭ. De exemplu o veche cetate saŭ rĕmășițele eĭ, fie romănă saŭ din veacul de mijloc, servește prin situația sa și modul eĭ de construcție la studiul mijlócelor de apărare și de luptă a ómenilor pe atuncĭ.

Locuința unuĭ Domnitor, o casă istorică veche, saŭ rĕmășițele lor, servesc scriitorilor pentru a reconstitui modul de trai, gradul de lux a celor care aŭ locuit într'ênsele.

O biserică, o mănăstire, din timpurile vechĭ, ne arată asemenea gradul de pietate, starea arteĭ din trecut.

Monumentele istorice prin modul lor de clădire, prin, ornamentațiunea lor pe care le punem în comparație cu acele din țĕrile vecine, saŭ prin inscripțiunile care se descopĕr pe zidurile lor, ne arată că aŭ fost zidite de meșterĭ românĭ saŭ străinĭ și anume de ce străinĭ.

Din aceste studiĭ și descoperirĭ decurg o mulțime de documente folositóre pentru artă, istorie și sciință; și pe lângă interesul ce prezintă păstrarea monumentelor vechĭ pentru propășirea arteĭ, istorieĭ și sciințeĭ, conservarea lor ni se maĭ impune pentru perpetuarea suvenirelor memorabile.

Monumentele publice moderne pot fi derâmate, strămutate pentru cauză de utilitate publică, orĭ-care ar fi valórea lor, fără a aduce vre o daună istorieĭ.

Monumentele istorice nu numaĭ că nu pot nicĭ într'un caz sĕ fie dĕrâmate nicĭ transformate, dar trebue sĕ fie apărate de legea utilitățeĭ publice.

Monumentele publice trebue sĕ priméscă, îmbunătățirile și înfrumusețările pe care le cere utilitatea publică.

Monumentele istorice trebue sĕ rĕmână neatinse de aceste îmbunătățirĭ și înfrumusețărĭ pe care le ar cere trebuințele nóstre chiar în cazul când ele ar servi tot de odată de monument public (unele bisericĭ etc.) pentru ca ființa lor integrală și ne modificabilă și autenticitatea lor, este maĭ pre sus de tóte utilitățile publice.

Monumentele istorice trebue conservate când sunt în stare bună, consolidate când ele sunt în stare de ruină care nu permite o restaurare; în fine trebue restaurate când părțĭ din aceste clădirĭ nu aŭ fost isprăvite saŭ a fost stricate. Dar tóte aceste consolidărĭ, restaurărĭ saŭ mĕsurĭ de conservare, nu trebue sĕ atingă autenticitatea monumentuluĭ prin schimbărĭ de destinație, prin denaturarea stiluluĭ, prin mărirea saŭ micșorarea edificiuluĭ, nicĭ prin înfrumusețărĭ saŭ adaosurĭ care nu aŭ existat,—fie ele făcute chiar în însușĭ stilul monumentuluĭ.

Monumentele istorice nu pot primi îmbunătățirĭ moderne, visibile, care ar schimba caracterul monumentuluĭ saŭ i-ar aduce vre o daună în integritatea luĭ.

Prin urmare atât legile de exproprierĭ, de conservare, întreținere și reparațiunĭ etc., nu pot fi comune la aceste douĕ categoriĭ de monumente.

Trebue decĭ legĭ distincte pentru dênsele și nu personal cu competințe deosebite, pentru aplicarea acestor legĭ care aŭ douĕ scopurĭ deosebite.

Pentru conservarea monumentelor istorice trebue o lege specială, o comisiune compusă de ómenĭ specialĭ, fie-care cu atribuțiunĭ determinate.

De aceia găsesc greșit articolul I, al legeĭ presintată de d-l Ministru. Acest articol dice :

„Art. I. Se institue pe lângă ministerul instrucțiuneĭ pu-
„blice o comisiune consultativă compusă din următórele
„persóne :
„Treĭ membri numițĭ de ministru, dintre bărbațiĭ ceĭ maĭ
„competențĭ în științele istorice saŭ archeologice, directorul
„muzeuluĭ de antichitățĭ, architectul ministeruluĭ.
„Acéstă comisiune va purta numele de comisiunea mo-
„numentelor publice și va avea sediul în Bucureștĭ. Func-
„țiunele membrilor comisiuneĭ sunt onorifice."

Cred că acest articol este incomplect, fiind-că serviciul monumentelor istorice trebue sĕ se compue din douĕ părțĭ.

1⁰) *Personalul* însărcinat cu cercetările archeologice și istorice asupra monumentelor, cu facerea planurilor stăreĭ lor actuale, cu întocmirea planurilor, devizelor, raporturilor, memorielor de restaurărĭ; cu restaurarea și întreținerea acestor monumente.

Acest personal trebue sĕ fie afară din comisiune și se lucreze sub autoritatea eĭ și al ministruluĭ de Culte și Instrucțiune publică. Une-orĭ, chiar, acest personal poate lucra benevolmente și independent, când e chestiune numaĭ de studiĭ saŭ de cercetărĭ speciale.

2⁰) *Personalul* care compune «*Comisiunea Monumentelor istorice*» instituită prin lege, și care este însărcinat cu :

a) Clasarea monumentelor istorice, adică formarea unuĭ catalog de monumente istorice după o anume clasificație. Formarea dosarelor fie-căruia monument, coprinzênd memorie, desemne etc. Intocmirea uneĭ hărțĭ archeologice a țĕriĭ, arătând toate localitățile unde se află o ruină, saŭ un monument istoric cu căile care conduc acolo. Facerea uneĭ liste de monumentele ce sunt destinate a fi restaurate, pe rênd, după urgența ce s'ar cere saŭ importanța lor, și după resursele budgetare.

b) Examinarea planurilor de stărĭ actuale a monu-

mentelor, a proiectelor devizelor, memorielor privitóre la restaurări.

c) Supravegherea și inspecțiunea lucrărilor de restaurare și de întreținere a monumentelor istorice.

Aceste treĭ datoriĭ pe care comisiunea are a le îndeplini, cer un personal special cu atribuțiunĭ bine determinate pentru fie-care.

— Pentru clasarea monumentelor *(a)* trebue bărbațĭ cu recunoscute cunoștințe de archeologie și istorie, și un architect special în archeologia monumentelor.

Pentru examinarea planurilor proiectelor devizelor *(b)* trebue cel puțin doĭ architecțĭ din care acel special în archeologie și un altul recunoscut maĭ cu sémă capabil în materie de constructie, de technologie și comptabilitate.

— Pentru supraveghere, inspecțiune etc. *(c)* aceștĭ doĭ architecțĭ de maĭ sus nu pot singurĭ avea acéstă sarcină. Pe lângă aceste persóne credem dar că ar maĭ trebui un al treilea architect fiind-că acestora incumbă partea cea maĭ grea a lucrărilor comisiuneĭ. In afară de aceștĭ ómenĭ specialĭ am crede necesar, sĕ se adaoge un pictor și un sculptor pentru necesitățile de deslușirĭ tehnice în materie de sculptură și pictură ce se cer fórte des în cercetarea monumentelor istorice.

Pe de altă parte architectul ministeruluĭ nu póte face parte din comisiune pentru că atribuțiunele sale trebue se fie numaĭ privitóre la edificiele școlare și religióse ce nu sunt clasificate, și fiind-că este funcționar al ministeruluĭ Instrucțiuneĭ și Cultelor.

Apoĭ comisiunea fiind adese-orĭ chemată în interesul lucrărilor sale a cerceta obiectele de artă care se află în interiorul monumentelor, saŭ acele ce se află în museele de antichitate, directorul al acestor musee trebue sĕ facă parte de drept din comisiune. Credem dar maĭ potrivită organizația comisiuneĭ precum o propune societatea architecților [1].

* * *

Venim acum la articolul II al proectuluĭ ministerial :

Art. II. Comisiunea se întrunește orĭ de câte orĭ este convocată de ministru, care este președinte de drept al eĭ.

In lipsa ministruluĭ va prezida cel maĭ în vêrstă dintre membri.

Acest articol ar trebui modificat fiind-că nu ajunge ca Comisiunea să lucreze numaĭ când ea va fi convocată, dar trebue ca cel puțin o parte dintr'énsa sĕ lucreze în permanență, fiind date lucrările numeróse și importante cu care va avea a se ocupa precum am arĕtat maĭ sus.

Art. II trebue modificat ast-fel : Comisiunea se va întruni de douĕ orĭ pe lună afară de convocările provocate de Ministru. Ear treĭ membriĭ a Comisiuneĭ din care un architect vor lucra în permanență.

Articolele III—VIII al proiectuluĭ ministerial sunt privitóre la disposițiunĭ generale care trebue cu deamănunt specificate prin regulament [2].

La art. VIII credem că trebue adăugat :

«precum și modul de restaurare și conservare a monumentelor istorice». Un asemenea regulament

[1] A se vedea proectul propus de societatea architecților, în numĕrul precedent

[2] A se vedea proiectul propus de guvern în numĕrul precedent

există în legislațiunea italiană, făcut în vedere ca să nu se interpreteze rĕŭ legea făcându-se restaurărĭ nepotrivite cu modul admis astă-zĭ pretutindenĭ și care este unul și acelaș.

In proiectul ministeruluĭ saŭ omis fixarea retribuțiunelor persónelor care vor lucra în mod permanent pentru aplicarea acesteĭ legĭ ; s'a uitat a spune lucrările privitóre la monumentele istorice legeĭ Comptabilităţeĭ. Așĭ crede dar folositor ca pe lângă aceste articole să se maĭ adauge art. 11, 15, 16, 17, 18, 19. 20, 21, 23, 24, și 25 din proiectul de lege elaborat de societatea architecților.

Art. XVII. Tóte lucrările de restaurărĭ, reparărĭ, conservărĭ, etc., începute deja, vor intra în regimul legiĭ de față.

Art. XVIII. Disposițiunile acesteĭ legĭ și a regulamentelor sale se vor aplica și Dobrogeĭ.

Art. XIX. și ultimul. — Sunt și rĕmîn abrogate orĭ-ce legĭ saŭ disposițiĭ, contrariĭ legiĭ de față.

II

Proect pentru descoperirea monumentelor și obiectelor antice [1]

Maĭ ânteiŭ acest proiect, nu numaĭ că este vag și în desacord cu cel d'înteiŭ, dar în cea maĭ mare parte este inutil.

Este vag fiind-că nu spune la anume ce categoriĭ de monumente este aplicabil; este în desacord cu celalt, fiind-că pune o parte din monumente fără a spune anume care, la simpla discrețiune a ministeruluĭ și al directoruluĭ museelor de antichitate.

Proiectul de lege de față este inutil, de vreme ce în proiectul privitor la monumente «istorice», Comisiunea este întocmită în așa mod, în cât coprinde toțĭ ómeniĭ trebuitorĭ specialĭ în artă și archeologie precum : directorul museelor, architecțĭ etc....

Putem dice că acest proiect este nu numaĭ inutil dar chiar dăunător celuĭ d'ânteiŭ, fiind-că va produce o confusiune care ar permite, sub pretext de simplă archeologie, să se sustragă monumente de artă de la controlul ómenilor adevĕrat competințĭ

Acéstă lege trebue înlăturată cu totul, afară de óre-care articole care aŭ locul lor în legea precedentă ca articole complementare.

In tóte casurile nu admitem ca ministrul singur să ea o decisiune, fie în privința monumentelor istorice, saŭ orĭ căreĭ lucrărĭ archeologice, fără un studiŭ prealabil a comisiuneĭ de «monumente istorice» și fără avisul eĭ scris.

In sfîrșit, conservarea și restaurarea obiectelor antice făcându-se tóte după aceleașĭ principiĭ ca și conservarea și restaurarea clădirilor istorice, nu se póte face nicĭ o deosebire între remășițele uneĭ clădirĭ daco-romane și acele a unuĭ edificiŭ din veacul de mijloc saŭ unuĭ obiect de artă în ceea ce privește măsurile de luat de către comisiunea monumentelor istorice. Rĕmâne însă ca atribuțiunele directoruluĭ museelor de antichitate de óre-ce face parte de drept din comisiune, să fie specificate prin un anume regulament în cea ce privește libertatea luĭ de acțiune în specialitatea sa.

El are nevoe în funcțiunile sale de concursul comisiuneĭ în chestiunĭ de construcțiunĭ technologie

[1] A se vedea proectul guvernuluĭ și expunerea de motive în numĕrul precedent.

picturĭ, scluptură vechĭ, precum comisiunea are absolută necesitate de concursul sěŭ, în tot ce privește epigrafia și istoria.

Făcând două legĭ speciale s'ar împărți în două clădirile istorice; s'ar stabili două servicii a monumentelor istorice: unul sub autoritatea comisiuneĭ și al ministruluĭ, și altul sub autoritatea directoruluĭ museelor de anticitate. Unde încep și unde se mărginesc aceste două divisiunĭ, legea nu o spune, și nu credem că este bine a se lăsa la discrețiunea uneĭ singure persóne, care ar fi directorul museelor, monumentele din epoca civilisațiunelor primitive din țara nóstră, nu putem încredința de exemplu cercetarea și restaurarea uneĭ băĭ romane uneĭ singure persóne, care póte să nu fie competintă în architectura romană, căcĭ nu tot-d'auna ceĭ competențĭ în epigrafie sunt și competențĭ în materie de arta archeologică.

Prin urmare suprimarea aceșteĭ legĭ se impune precum și modificarea celeĭ d'întâĭ. Numaĭ ast-fel vom avea o lege aprópe complectă și un regulament detailat. Căcĭ va putea decurge de la fie-care articol un regulament arătând atribuțiunea specială a membrilor comisiuneĭ și funcționarea eĭ; ast-fel se va putea lămuri modul de a se face cercetările, restaurările și conservarea monumentelor istorice, precum și obiectelor antice; și numaĭ ast-fel se va putea ajunge la resultatul folositor ce urmărește D. ministru de Culte și Instrucțiune publică, și se va da satisfacere acelora care aŭ dragoste și respectul remășițelor sacre, lăsată de strămoșiĭ noștriĭ.

George Sterian

RAFAEL

După SURMAY

(Al treilea articol [1])

Dar să vedem puțin care fu, de la 1504 pînă la 1508, viața pictoruluĭ la Florența și operile pe carĭ el le produse.

Soderini îl primise cu plăcere, dar Republica nu'ĭ încredințase nicĭ de cum lucrărĭ; Michel-Angelo, destul de mare pentru a'l aprecia, detesta din nenorocire pe bătrînul și sgîrcitul Perugin, și, prin contra-lovitură, n'ar fi făcut nicĭ un pas în favórea vr'unuia dintre eleviĭ seĭ. Din fericire, Rafael găsi ocrotitorĭ: Taddeo Taddei îĭ oferi la dînsul locuința și masa; Lorenzo Nasi îĭ arătă o prietenie pe atît de vie pe cît de folositóre. Pictorul se achită cu noblețe de acéstă îndoită datorie: celuĭ d'intîiŭ îĭ dărui *Fecioara în livede*, una din mărgăritarele museuluĭ Belvedere din Viena; celuĭ d'al doilea, el îĭ trimise, în diua căsătorieĭ sale, pe *Fecioara cu stigletele*, pe care Oficiile din Florența o arată astădĭ cu atîta orgoliŭ, alăturea cu o *Sfîntă-Familie* comandată de către un amator numit Doni, a căruĭ istorióră este destul de curiósă.

Trimițîndu-șĭ pînza, Rafael o însoțise de o chitanță pe suma de șapte-zecĭ de ducațĭ. Doni găsi prețul cu deosebire exagerat, oferi patru-zecĭ de ducațĭ, și în sfîrșit făcu apel la Michel Angelo. Acesta prețui că ar fi eftin pentru Doni să aibă acéstă pictură pentru o sută de ducațĭ, și sfătui pe Urbinat să o păstreze. Atuncĭ Florentinul oferi șapte-zecĭ, o sută de ducațĭ, și în sfîrșit fu silit să numere o sută patru-zecĭ de ducațĭ, cît pretinse Rafael cu drept cuvînt.

Pictorul execută cîte-va tablourĭ pentru Ombria, unde numele sěŭ era deja celebru, pe cînd la Forența el pare să fi trecut la acéstă epocă aprópe ca un necunoscut, și vom vedea cu tóte acestea ce capo-d'opere creă el de la 1504 pînă la 1508. Nu le apreciăm; nu facem de cît să le cităm.

[1]) Vedĭ numěrul trecut.

Fecioara Mareluĭ-Duce, numită astfel pentru că a aparținut mareluĭ duce al Toscaneĭ; ea face astădĭ parte din galeria Pitti, la Florența.

Mica Madonă a lordului Cowper, în 1505, astădĭ în Englitera.

Madona caseĭ Tempi, la Pinacoteca din Munich.

Madona de Orleans, aparținînd duceluĭ d'Aumale, și care făcuse altă dată parte din cabinetul Regentuluĭ.

Madona caseĭ Nicolini (1508), aparținînd lorduluĭ Cowper

Madona caseĭ Colonna, la museul din Berlin.

Admirabila Madonă zisă *Frumoasa grădinăreasă*, de la museul Luvruluĭ, zugrăvite în 1507 saŭ 1508 [1]).

Sfînta Familie a caseĭ Conigliani (Canigiani), la Pinacoteca din Munich.

Fecioara cu baldachin. Aicĭ nu maĭ avem aface cu un tabloŭ de șevalet; suntem în presenta uneĭ compositiunĭ în care se găsesc opt figurĭ; acésta e cea maĭ mare pînză pe care Rafael a zugrăvit'o în timpul ședereĭ sale la Florența. El

RAFAEL SANTI

Madona caseĭ Colonna
(Aflat în Museul din Berlin)

o zugrăvi pentru familia Dei; ea deveni maĭ tîrziŭ proprietatea Mediciilor, și figurézǎ astădĭ în palatul Pitti.

Sfînta Familie cu sfîntul Iosif fără barbă, museul din St. Petersburg.

Fecioara cu douĭ copiĭ, din galeria Esterhazy la Pesta.

Să însemnăm în sfîrșit ca perdute: *Madona cu garófa* și *Madona cu Copilul Isus adormit*, pe care nu le cunóștem de cît din niște copiĭ maĭ mult saŭ maĭ puțin vechĭ.

Dar nu se mărginesc nicĭ de cum acĭ lucrările luĭ Rafael din timpul ședereĭ sale la Forența; el execută multe alte picturĭ. Iată maĭ întîiŭ cele două maĭ vechĭ portrete de el: acela al luĭ *Angelo Doni*, amatorul ursuz pe care îl cunóștem,

[1]) A se vedea planșa din numěrul trecut.

și acela al Magdaleneĭ Doni, în posa Giocondeĭ. Aceste douĕ pînze sunt la palatul Pitti. Un alt portret se găsește asemenea în acest palat: acesta e *Femeea însărcinată*.

Rafael părăsi cît-va timp Florența ca să revadă scumpa'ĭ Ombrie, unde 'l chemaŭ niște comande. El execută la Perusa Sfînta-Familie din mănăstirea sfîntuluĭ Antonie și *fresca de la San Severo*. El începu pentru călugărițele de la Monteluce o *Incoronare a Fecioareĭ* și făcu *Sfînta-Familie a Surorilor sfîntuluĭ Antonie*, cel maĭ frumos dintre tablourile pe carĭ pictorul le executase pînă atuncĭ. Predela (pólele) templeĭ era compusă din maĭ multe subiecte: *Christos în Grădina Maslinilor, Ducerea cruceĭ, Coborîrea după cruce, Sfîntul Francisc d'Assise* și *Sfîntul Antonie de Padova*; tóte aŭ făcut parte din vechia galerie d'Orléans. Ele aŭ fost împrăștiate. *Christos în Grădina Maslinilor* aparține lady-eĭ Burdett Coutts; *Ducerea cruceĭ*, d-luĭ Miles, la Leigh-Court, aprópe de Bristol; *Christ mort*, d-neĭ Dawson, la Londra.

RAFAEL SANTI

SF. FAMILIE (Fecioara în livede)
(Aflat la Belvedere în Viena)

In sfîrșit, la Perusa, în mănăstirea Camaldulilor, abordînd prima óră fresca, el zugrăvi *Taina Sfînteĭ-Treimĭ* (1505). Acéstă frescă, mîncată de umezeală, a suferit fórte mult. Către aceeașĭ epocă, artistul neobosit zugrăvi pe *Madona Amidei* (1507) pentru niște membriĭ aĭ familieĭ cu acest nume. Ea decoră biserica San-Francisco la Perusa, și face parte astăzĭ din colecțiunea duceluĭ de Marlborough la castelul Bleuheim.

Către aceeașĭ epocă, Rafael, devenit deja în ochiĭ Ombrienilor cel d'întîiŭ dintre pictorĭ, se duse să-șĭ vadă rudele la Urbino, și e probabil că el execută atuncĭ pentru unchiul seŭ Simone, „pe care 'l iubia ca și pe tatăl sĕŭ", după cum scria el, propriul sĕŭ portret; noĭ l'am semnalat la începutul acestuĭ studiŭ [1]) Ducele Guibaldo îĭ comandă un *Sfîntul Gheorghe înarmat cu lancea*. Acest tabloŭ fu trimis regeluĭ Engliterei Henric VII, care decorase pe prinț cu ordinul Jaretiereĭ. După multe vicisitudinĭ. acéstă compositiune se vede astădĭ la Ermitagiul din Sînt-Petersburg. Tot la Urbino zugrăvi Rafael încîntătorul și unicul tabloŭ al celor *Treĭ Grațiĭ*, astădĭ în galeria Dudley la Londra.

Inainte d'a se reîntórce la Florența, Rafael voi să mérgă la Bologna pentru ca să facă cunoștință cu Francia, care se bucura de o reputațiune cu drept meritată. Din acéstă călĕtorie se născu o vie prietenie între ceĭ doui artiștĭ; mórtea singură o desnodă. Urbinatul se afla întors în cetatea florentină către începutul anuluĭ 1507: acesta-ĭ anul care îl vĕdu zugrăvind pe *Apolon și Marsias, Sfînta Ecaterina din Alexandria* și *Punerea în mormînt*.

Indelung *Apolon și Marsias*, care avusese maĭ multĭ stăpînĭ, trecu drept opera luĭ Mantegna, dar cel din urmă cumpĕrător (1850), un Englez așezat la Roma, îl restitui adevĕratuluĭ sĕŭ autor și nicĭ un cunoscător nu'l contradise. Eleganța luĭ Apolon, caracterul peisagiuluĭ nu daŭ loc la nicĭ o îndoélă.

Sfînta Ecaterina din Alexandria pe care o posedă National Gallery din Londra și al căruĭ carton îl are Luvrul— aprópe tot atît de frumos ca și tabloul—este o pictură delicată și transparentă, atît de transparentă chiar că printre colóre se zărește dedesubt contururile și hașurele trase pe panoŭ.

Istoria *Punereĭ în mormînt* legîndu-se cu unul din acele evenimente de mórte și de sînge al căror teatru Italia era fórte adese pe atuncĭ. a fost povestită fórte pe larg de d. Muntz. Acéstă pictură a fost executată pentru o dómnă din Perusa, după multe încercărĭ, după cum o mărturisesc desemnurile maestruluĭ aparținînd Luvruluĭ, Britisch Museum, Universitățeĭ din Oxford, d-luĭ Malcolm și încă altor amatorĭ. Tabloul *Punereĭ în mormînt*, exprimînd o durere așa de adîncă și așa de patetică, face parte din colecțiunea Borghese. Cele treĭ grisaliĭ, *Credința, Speranța* și *Caritatea*, carĭ com-

RAFAEL SANTI

SF. FAMILIE (a casi Canigiani)
(Aflată în Pinacoteca din Munich)

[1]) A se vedea planșa din numĕrul trecut.

puneaŭ predela acesteĭ picturĭ, sunt astăḑĭ în Pinacoteca Vaticanuluĭ.

Astfel Rafael, la sfîrşitul anuluĭ 1507, esecutase deja vr'o şase-ḑecĭ de tablourĭ, o frumósă colecţiune de Madone; el se desfăcuse în acelaş timp de maniera luĭ Perugin; Ombria nu maĭ jura de cît în numele luĭ, bĕtrînul Francia îl socotea drept un geniŭ superior, atingînd încă de la primiĭ sĕĭ paşĭ culmea arteĭ, şi cu tóte acestea, lucru curios! Florenţa, oraşul în care inteligenţa şi sentimentul arteĭ eraŭ cele maĭ desvoltate, nu pare a'ĭ fi acordaţ partea de dreptate şi de onóre la carĭ el avea cu tot cuvîntul drept, pe cînd ea celebra cu entusiasm meritul unor pictorĭ, eminenţĭ fără îndoeală, dar carĭ negreşit nu preţuiaŭ cît dînsul. Fără să cercetăm causa, ne mărginim aci să constatăm acéstă rĕcélă, care d'altmintrelea era să dispară îndată.

Rafael se hotărî a merge să cîştige gloria pe care Florenţa părea că i-o refusa, pe o altă scenă; în tómna anuluĭ 1508, îl găsim la Roma. El era atuncĭ de douĕ-ḑecĭ şi cincĭ de anĭ, Iuliu II ocupa încă tronul pontifical.

„Ce spectacol uimitor [1]) se înfăţişă călĕtoruluĭ cînd, după ce trecu împrejmuirea ocrotită de vr'o sută de turnurĭ, el atinse pămîntul sfinţit şi zări în faţa luĭ, în nemărginita'ĭ varietate şi nemărginitele'ĭ splendorĭ, oraşul cu şépte coline, cu ruinele colosale ale monumentelor antice, cu îngrămădirile de palate prăbuşite, de cupole, anunţînd pe aceea a luĭ Michel Angelo, de clopotniţe de cărămidă susţinute de elegante colonete de marmoră, printre carĭ strălucia acel frumos cer atît de adînc! Cîte uliţĭ, atîtea decorurĭ nouĭ. Pe acest pămînt plin de mişcare punctuĭ de vedere se deplasa, din moment în moment, şi peisagiul forma la fie-care pas combinaţiunĭ diferite, ca într'un caleidoscop imens. Este óre în lume o panoramă comparabilă cu aceea ce se descoperea din înălţimea Pincio? Intorcînd spatele grădineĭ de la care *Collis hortorum* şi-a luat numele, cine-va avea de'nainte-'ĭ oraşul de jos cu Tibrul cu apa noroiósă, Tor di Nona, astăḑĭ distrus; fortuĭ Sant-Angelo, încărcat de bastióne; Vaticanul, Sfîntul-Petru în construcţiune, Monte Mario şi pórta poporuluĭ, Janiculul, faţada Ara Caeli, atuncĭ strălucitóre de mosaicurĭ; Capitolul cu turnu'ĭ uriaş, apoĭ cele douĕ colóne triumfale a căror însemnare nicĭ o şarlatanie piósă nu încercase încă s'o schimbe; Torre Milezia, Thermele luĭ Constantin, de atuncĭ rase pînă în faţa pămîntuluĭ şi atîtea alte minunĭ! Se cobora în cîmpul luĭ Marte? călĕtorul se găsea în mijlocul unor uliţĭ strîmte, populate, sgomotóse, unde se îndesaŭ cetăţenĭ din tóte părţile universuluĭ. Dacă se urca pe Caelius saŭ pe Aventin, întîlnea singurătatea cea maĭ adîncă, oraşul morţilor cu ruinele sale, aci năvălite de erburĭ, aci detaşîndu-se pe boschete de rosarĭ, de portocalĭ, de laurĭ; o natură bogată şi luxósă se desfăşura alăturĭ de móştele trecutuluĭ.

Iuliŭ I. Roşca.

ŞCOALA DE ARCHITECTURĂ
A
SOCIETATII ARCHITECTILOR ROMÎNI [2])

Cititoriĭ noştri, care aŭ urmărit dările de sémă despre şedinţele comitetuluĭ, precum şi discuţiunile urmate în adunările societăţiĭ, aŭ putut vedea în mod lămurit că societatea, cu o dorinţă unanimă a hotărît, ca cu orĭ ce sacrificiĭ se înfiinţéză şcóla de architectură imediat.

Este evident că a face o şcólă de architectură nu e lucru uşor şi pentru a trece de la vorbe la fapte, va trebui eforturĭ enorme, din partea tutulor; nu trebue să uităm însă că dacă sunt multe nevoĭ de învins, şi meritul va fi maĭ mare cînd se va vedea — prin ródele sale — cît de folositor şi urgent era înfiinţarea acesteĭ şcolĭ.

Născută din nevoia ce se simte de a avea un institut special, unde tinerimea să pótă învăţa arta de a construi raţional şi frumos, şi pusă sub scutul viguros al societăţiĭ architecţilor romînĭ, acéstă şcólă este menită a aduce imense serviciĭ ţăriĭ, care pe de o parte var forma ómenĭ specialĭ ce lipsesc comunelor şi judeţelor, iar pe de alta va scăpa publicul şi administraţiele de dróia de streinĭ ignorenţĭ, care sub falşul titlu de architecţĭ speculéză în modul cel maĭ revoltător, buna credinţă a particularilor şi a statuluĭ chiar.

Era timpul ca să se pună capăt acesteĭ stărĭ de lucrurĭ şi Societatea architecţilor romînĭ, va bine merita de la ţară, pentru patriotismul de care dă probe, prin înfiinţarea acesteĭ şcolĭ, pe propriele sale forţe.

Şcóla se va deschide la 1 Maiŭ, anul curent şi, conform statutuluĭ de întemeere, va coprinde treĭ secţiunĭ: *Secţiunea I, de supraveghetorĭ; Secţiunea II, de conductorĭ şi Secţiunea III de architecţĭ,*

Cursurile vor dura, cîte doĭ anĭ pentru secţiunea I şi II şi treĭ anĭ pentru secţia III.

Spre a fi admis în secţiunea I, se cere a posede cunoştinţele a 4 clase primare; spre a fi admis în secţia II, se cere a posede cunoştinţele a 4 clase gimnasiale; spre a fi admis în secţia III, se cere a posede bacalaureatul (fie chiar numaĭ în ştiinţe) saŭ certificatul de absolvirea cursurilor liceale saŭ certificatul de absolvent al secţiuneĭ de conductorĭ de la şcóla de podurĭ şi sosele saŭ printr'un esamen să probeze că posedă suficient, cunoştinţele ştiinţifice predate în liceŭ.

Admiterile provisoriĭ se fac la 1 Maiŭ, pentru ca pînă la 1 Octombre, cînd încep cursurile, eleviĭ înscrişĭ, (afară de ceĭ cu certificat de absolvire al secţiuniĭ de conductorĭ de podurĭ şi şosele) să pótă fi preparaţĭ la lucrările de desen, iar la 1 Octombre se hotăraşte admiterea definitivă a elevilor, în urma unuĭ examen asupra lucrărilor grafice.

Cursurile şcóleĭ vor dura de la 1 Octombre pînă la 1 Aprilie, iar de la 1 Aprilie pînă la 1 Octombre, eleviĭ vor merge pe la lucrările în curs de executare, spre a face practică

In perióda de la 1 Octombre pînă la 1 Aprilie, eleviĭ vor urma diminéţa de la $8\frac{1}{2}$—$11\frac{1}{2}$ diferitele cursurĭ hotărîte de programe, iar după prînḑ de la 2—6 vor lucra proiecte în atelierele şcóleĭ.

Programele detaliate ale cursurilor, se vor întocmi de consiliul profesoral al şcóleĭ.

La finele fie-căruĭ an (în Aprilie) se va ţine esamene generale asupra materielor predate în cursul anuluĭ.

Ceĭ ce vor fi slabĭ la examenele din Aprilie, vor avea dreptul a trece un noŭ examen, în Octombre, la care de va cădea trebue să repete cursul.

Urmarea la cursurĭ este obligatorie pentru toţĭ eleviĭ.

Deosebit de cursurĭ şi examene orale, eleviĭ vor fi continuu ocupaţĭ cu lucrărĭ de aplicaţie la cursurĭ saŭ proiecte.

Lucrările de aplicaţie la cursurĭ precum şi proiectele se face în atelierele şcóleĭ sub conducerea şi cu ajutorul consilielor profesorilor de ateliere.

[1]) Rafael, de E. Muntz.
[2]) Veḑĭ statutul şcóleĭ in No. 3 pag. 49.

Modul de propunere al lucrărilor de aplicație saŭ proiecte, precum și durata efectuăriĭ lor se va regula de consiliul profesoral printr'un regulament special.

Pentru ca un elev să fie declarat absolvent al uneĭ secțiunĭ, trebue ca să fi trecut cu succes esamenele de cursurĭ teoretice, să fi efectuat în mod satisfăcător atît lucrările de aplicație la cursurĭ cît și numĕrul de proiecte fixat de programe

Eleviĭ absolvențĭ vor primi diplome, respective secțiuniĭ ce a terminat, cari diplome vor fi recunoscute de Ministerul Lucrărilor Publice și vor fi titlul solid cu care se va putea presenta la ocuparea servicielor de supraveghietorĭ, conductorĭ saŭ architecțĭ, la lucrările publice saŭ pe la diferitele administrațiĭ.

Tinerimea studiósă va găsi în acéstă școlă ocasiunea de a învĕța o meserie nouă, independentă, cu un cîmp vast de desvoltare și producțiune și unde capacitatea personală jócă rolul principal, sperăm dar, că înființîndu-se școla sub așa de bune auspiciĭ și cu o organisație așa de solidă, doritoriĭ de a se specialisa vor fi numeroșĭ, făcînd ast-fel ca peste cîțĭ-va anĭ, țara să aibă un corp complect de architecțĭ, după cum are corpul de inginerĭ, doctorĭ, etc., care se escludă elementele streine, ce adĭ sunt tolerate, de nevoe, cu tóte păcatele lor.

LEGEA

PENTRU

CLASAREA, CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA MONUMENTELOR ISTORICE

Discuțiunea urmată la Senat în ședința de la 26 Martie 1892

In numĕrul trecut al *Analelor* am publicat în întregul sĕŭ proectul de lege propus de ministerul Instrucțiuneĭ publice și cultelor, precum și expunerea de motive ce însoțea acel proect, promițînd a reveni asupra acesteĭ importante cestiunĭ imediat ce discuțiunea la care va da loc în Senat și Cameră, 'ĭ va hotărî coprinsul definitiv.

Pentru ca cititoriĭ noștri să nu piardă nimic din cele ce se urméză cu resolvarea cestiuneĭ, dăm în numĕrul nostru de față, observațiunile d-luĭ Sterian architect și deputat, asupra ambelor proecte propuse de guvern, precum și discuțiunea ce a urmat la Senat în ședințele de la 26 și de la 27 Martie 1892.

D. Gr. G. Tocilescu, raportorul ales de secțiunile Senatului, a dat citire următóreĭ expunerĭ, despre discutarea proectuluĭ în secțiunĭ și modificările ce 'ĭ s'aŭ adus.

Iacă coprinsul acestuĭ document :

Domnilor Senatorĭ,

Proectul de lege pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice, adus de către d. ministru al cultelor și instrucțiuneĭ publice în deliberarea Senatuluĭ cu Mesagiul regal No. 821 de la 17 Martie 1892, luîndu-se în cercetare de către secțiunile d-vóstre, 'l-aŭ admis tóte în unanimitate și aŭ numit delegațĭ :

Secțiunea I pe d. P. Millo ;
" II pe d. N. Culiano ;
" III pe subscrisul Gr. G. Tocilescu ;
" IV pe d. Gr. Buicliu și
" V pe d. V. A. Urechiă, carĭ, întrunindu-se în majoritate de patru membri, în absența d-luĭ P. Millo, în diua de 21 Martie 1892, s'a constituit în comitet al delegaților sub președenția d-luĭ V. A. Urechiă, și aŭ luat din noŭ în cercetare sus disul proect cu amendamentele propuse în secțiunĭ.

In urma deliberărilor urmate, și în acord cu d. ministru al cultelor, care ne a asistat în desbaterĭ, comitetul de delegațĭ a admis în unanimitate proectul cu modificările maĭ jos arătate, făcîndu-'mĭ onórea a mĕ numi raportor.

Domnilor Senatorĭ,

Legea ce ni se propune vine să respundă uneĭ nevoĭ de mult timp simțită : aceea a conservăreĭ și restaurăreĭ monumentelor nemișcătóre și mișcătóre, publice și private, carĭ, pentru interesul lor istoric saŭ artistic, merit a fi clasate printre monumentele publice saŭ naționale.

Multe din monumentele nemișcătóre fiind lăsate în părăsire, aŭ cădut în ruină ; unele a fost dărîmate pentru diferite motive, altele 'șĭ aŭ perdut stilul și caracterul lor prin reparațiunĭ cu totul nepotrivite.

Tot așa s'a întîmplat cu prețiósele obiecte de artă de prin mănăstirĭ și bisericĭ, cu cărțile și manuscriptele risipite pe la particularĭ saŭ prin țărĭ streine, mucedite și róse de șorecĭ, orĭ consumate de flacărĭ.

Nicĭ o disposițiune nu este în legislațiunea actuală, care să protégă asemenea vechĭ monumente, întru cît art. 206 din codul penal, referitor la distrugerea, dărîmarea saŭ degradarea monumentelor, statuelor saŭ orĭ ce alte lucrurĭ care servesc spre folosul orĭ podóba publică, reguléză maĭ mult o cestiune de ordine și de proprietate publică, de cît conservarea antichităților prețióse în sine pentru istorie saŭ pentru artă.

In același sens sunt făcute și disposițiunile art. 352 din codu penal. Chiar și prescripțiunile privitóre la comorĭ nu se ocupă de conservarea obiectelor găsite carĭ ar presenta verĭ-o însemnătate pentru știință saŭ artă.

De aci necesitatea uneĭ legĭ care să asigure conservarea monumentelor și să reguleze a lor rațională restaurare.

Fiind că definițiunea monumentuluĭ nu póte fi dată de legĭ saŭ regulamente, cestiunea dacă o zidire saŭ un obiect óre-care pórtă în sine caracterul unuĭ monument public trebue deslegată cu avisul uneĭ comisiunĭ permanente, compusă din bărbațĭ competințĭ, care să pótă în același timp să indice și modul conservăreĭ acestor monumente. O asemenea comisiune se prevede în art. 1 din proect, și comitetul delegaților, în unanimitate, a adoptat chipul alcătuireĭ sale.

Dacă comitetul a admis amendamentul secțiuneĭ V, ca douĭ din membriĭ comisiuneĭ numițĭ de ministru, să fie luațĭ din sînul Academeĭ romîne, iar în loc de architectul ministeruluĭ să fie numit orĭ-ce alt architect, acésta a făcut'o pentru maĭ multă garanție și autoritate, și tot de odată ca să ușureze alegerea ministruluĭ.

Amendamentul secțiunilor I și V, ca membriĭ numițĭ de ministru să fie pe 5 anĭ, nu a fost relevat în cursul desbaterilor de către d-niĭ delegațĭ respectivĭ. După părerea subscrisuluĭ, acéstă numire fixă și mărginită în timp ar avea inconvenientul lipseĭ de unitate în lucrărĭ, atît de necesară în deslegarea cestiunilor de acéstă natură, pentru a tăcea împregiurarea că experiența dobîndită într'un period de cincĭ anĭ, ar putea să nu fie utilisată pentru periódele următóre. Să nu se uite încă, că

funcțiunile membrilor comisiuneĭ sunt onorifice, și că trebue lăsată ministruluĭ facultatea ca, în cas cînd verĭ unul din membriĭ ar înceta de a participa la lucrărĭ, să pótă a 'l înlocui, independent de orĭ ce limită de timp.

Declararea însă a uneĭ clădirĭ saŭ a unuĭ obiect de „monument public“ nu este suficientă în consecințele sale juridice, dacă nu i s'a dat cuvenita publicitate. Trebue ca fie care autoritate, fie care corporațiune, în genere orĭ ce persónă care are verĭ-un raport cu monumentul în cestiune, să știe că i s'a recunoscut în mod oficial acel caracter și că, prin urmare, este supus la tóte legile și dispozițiunile privitóre la monumentele publice. Acest scop îl îndeplinește inventariul general prevědut la art. 3, inventariŭ care se publică prin *Monitorul oficial*, și se comunică autorităților respective.

Fiind-că facerea inventariuluĭ general reclamă timp maĭ îndelungat și nicĭ o dată nu póte ajunge la o lucrare definitiv încheiată, — întru cît pe de o parte cercul monumentelor se póte întinde prin nouĭ cercetărĭ și descoperirĭ, pe de altă parte se póte restrînge prin ruinarea monumentelor datorită timpuluĭ saŭ întîmplărilor, saŭ printr'o judecată maĭ dréptă asupra caracteruluĭ verĭ-unuĭ monument trecut în inventariŭ, — comitetul delegaților a admis amendamentul subscrisuluĭ, votat de secțiunea III, ca inventariul general, completat pe fie care an, să fie revisuit din 5 în 5 anĭ pentru clasarea și declasarea monumentelor, și ca orĭ-ce modificărĭ introduse în inventariŭ să se publice prin *Monitorul oficial*.

Aliniatul 3 de sub art. 3 s'a suprimat de către comitet, pentru cuvîntul că apelul la consiliul de miniștri, prevědut de acel aliniat, nu conduce în practică pe reclamant la nicĭ un alt resultat.

Cestiunea monumentelor mobile saŭ imobile, aflate în libera proprietate a particularilor și trecute în inventariul general, a format obiectul a lungĭ desbaterĭ în sinul comitetuluĭ: s'a recunoscut principiul că statul are dreptul de a lua cunoștință de existența tutulor acelor monumente în interesul arteĭ saŭ științeĭ, și că, în casul excepțional — și la noĭ în țară fórte rar — cînd acest interes este așa de mare în cît orĭ-ce considerațiunĭ pentru restricțiunile dreptuluĭ de proprietate trebue să dispară, exproprierea imobiluluĭ trecut în inventariŭ ar fi pe deplin justificată. Totușĭ, pentru înlăturarea dificultăților de interpretare la care dă naștere art. 19 din constituțiune, care prevede exproprierea numaĭ pentru înlesnirea comunicațiunilor, pentru salubritate publică și pentru lucrărĭ de apărarea țereĭ, — admițîndu-se principiul că expropriațiunea e de natură restrictivă, — autorul proectuluĭ de lege oferă proprietarilor privațĭ putința de a scăpa de o servitute, dîndu-le dreptul ca să céră ministeruluĭ a expropria partea de teren ocupată de un monument nemișcător trecut în inventariŭ, aplicînd legea de expropriere pentru causă de utilitate publică (art. 4). Cu acelaș drept el póte cere de la minister cumpărarea unuĭ obiect mișcător coprins în inventariŭ, după regulele stabilite în legea pentru săpăturĭ.

Cît despre pedepsele prevězute în art. 5 și 6 contra celor ce ar contraveni dispozițiunilor legeĭ, ele sunt necesare pentru ca legea să nu devină ilusorie.

Tot atît de indispensabile însă, pentru succesul studiereĭ, conservăreĭ și restaurăreĭ monumentelor, sunt fondurile băneștĭ, care după art. 7, vor fi înscrise în fie care an în budgetul Statuluĭ.

In resumat, d-lor Senatorĭ, proectul de lege, adoptat în unanimitate de comitetul delegaților, ne dă, cred, tóte garanțiile că de acum înainte monumentele străvechĭ, marture ale cuvioșieĭ și dărniciei strămoșeștĭ, ca și odórele scumpe ale arteĭ și industrieĭ romîne, vor fi puse sub o neadormită priveghere spre a se păstra intacte și a servi de legătură viue a presentuluĭ cu trecutul.

Acéstă îngrijire pentru monumente însuflețește astădĭ tóte popórele culturale ale pămîntuluĭ; ea a devenit chiar mijlocul de a recunóște și de a prețui trépta de cultură pe care stă fie-care popor, și nu este perdere maĭ mare și maĭ ireparabilă pentru un popor de cît atuncĭ cînd în sufletul sěŭ s'a stins conștiința viue a legătureĭ sale cu origina sa și cu trecutul sěŭ.

De aceea vě rog să bine-voițĭ a vota proectul de lege cu modificările introduse de comitetul delegaților și dacă e posibil, nu cu multă întîrdiere, pentru ca să nu ni se aplice judecata ce, cu altă ocasiune, s'a aplicat Senatuluĭ Roman: *Senatu deliberate monumenta pereunt*

Raportor, *Gr. G. Tocilescu*

LEGE

Pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice [1])

MODIFICĂRILE FĂCUTE DE COMITETUL DE DELEGAȚI

Art. 1 admis cu modificările următóre a al. 2, 3 și 4.

Treĭ membri numițĭ de ministru dintre bărbațiĭ ceĭ maĭ competințĭ în științele istorice saŭ archeologice, din carĭ douĭ vor fi luațĭ dintre membri Academieĭ române;

Directorul museuluĭ de antichitățĭ din Bucureștĭ;

Un architect.

Art. 2 admis în complect după proiectul guvernuluĭ.

Art. 3 s'a modificat precum urmédă la al. 1:

Art. 3. In termen cel mult de un an de la data promulgăreĭ acesteĭ legĭ, comisiunea monumentelor publice va întocmi, prin midlócele ce i se vor pune la dispozițiune de către ministru, inventariul general al tutulor edificiilor și obiectelor vechĭ din țară carĭ presintă un deosebit interes istoric saŭ artistic, pentru a căror conservare urméză să se ia měsurĭ.

Al. al 2-lea admis cu modificarea următóre:

Inventariul monumentelor publice, completat pe fie-care an, va fi revisuit din 5 în 5 anĭ, pentru clasarea și declasarea monumentelor. Modificările inventariuluĭ se vor publica în „Monitorul oficial.“

Al. 4 s'a admis precum și al. 6, ear al. 5 s'a suprimat.

Art. 4, 5, 6, 7, 8 și 9 s'aŭ admis ca' în proectul guvernuluĭ.

Ședința de la 26 Martie 1892.

D. președinte G. Gr. Cantacuzino: Discuțiunea generală este deschisă. I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ are cuvîntul.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ și Suceaveĭ: D-le președinte, d-lor senatorĭ, am cerut cuvîntul în acéstă cestiune care în aparență se pare fórte simplă, dar în esența eĭ, în realitate, este fórte seriósă; cel puțin dupe noĭ clericiĭ, dupe noĭ aceștia carĭ am deschis ochiĭ în biserică și în școlă, acéstă cestiune nu este așa de simplă cum se pare și cum se arată. Acésta atinge fondul pe care stă biserica și religiunea. Mě aștept la protestațiune din partea d-luĭ raportor. Dar d-luĭ sciŭ că este competinte, scie să vorbéscă, însă eŭ unul 'mĭ voiŭ dice cuvintele mele așa dupě cum cred că sunt dator să dic, maĭ ales în acest matur Corp al Senatuluĭ Romînieĭ unde se crede că cestiunile se tratéză într'un mod serios. Nu e vorba că în tóte Adunările cestiunile de interes general public se tratéză serios

[1]) A se vedea în No. 3 al Analelor (1892) proiectul de lege presintat de guvern.

și cu maturitate, dar am dis aceste vorbe pentru Senat, pentru că aci se dice, dupe cum și este în adevĕr, că sunt ómenĭ maĭ maturĭ, maĭ înaintațĭ în vêrstă, cu maĭ multă experiență ; póte să li se pară unora maĭ tinerĭ glume vorbele mele, însă să crédă că eŭ unul 'ĭ consider de aceeașĭ maturitate de vêrstă, de cunoștințe și de experiență.

D. raportor dice aci în raport : *„restaurărei monumentelor nemișcătóre și mișcătóre, publice și private, cari, pentru interesul lor istoric saŭ artistic, merită a fi clasate printre monumentele publice saŭ naționale.“*

Nemișcătóre ? ! Ce monumente publice avem altele de cît bisericile nóstre cele bătrîne, cele din vechime, cele de sute de anĭ carĭ sunt întemeiate de fericițiĭ ctitorĭ și donatorĭ, domnĭ și boierĭ bogațĭ, fruntașiĭ țĕreĭ ? Se maĭ vorbesce aci de monumentele mișcătóre.

Carĭ sunt acele monumente mișcătóre ?

Negreșit, spune d. raportor maĭ jos, că sunt cărțĭ de prin monastirĭ și bisericĭ, cărțĭ și manuscripte particulare saŭ risipite prin țĕrĭ streine, mucedite și róse de șórecĭ, orĭ consumate de flacărĭ. Flacările se întêmplă să distrugă ; dar din mila luĭ D-zeŭ astă-dĭ am ajuns să punem mîna prin știință și pe fulgerile ceruluĭ și maĭ avem și pompierĭ cari sunt în stare, cu instrumentele lor, să ne apere de foc, cu tóte că adesea se întîmplă că ajung la foc cam tîrdiŭ. Dar róse de șórecĭ, cum ? Și întreb pe d. Tocilescu, raportorul, om deștept, cu știință, iubitor de monumente, arheolog, óre róse eraŭ acele manuscripte luate de la monastirea Bistrița de lîngă Piatra, județul Némțu ?

Dar cine le-a păstrat aceste monumente mișcătóre, precum sunt cărțile vechĭ, dacă nu bisericele ? Cine le-a păstrat dacă nu călugăriĭ cari sunt astădĭ pușĭ la index ? Eŭ, cînd am audit că acele manuscripte s'aŭ luat de la monastirea Bistrița, atuncĭ am dis, de ce nu luațĭ și crucile de la bisericĭ, căcĭ sunt vechĭ și ele, și multe încă de la ctitorĭ ?

Apoĭ așa se conservă monumentele vechĭ ?

Dar unde s'a păstrat istoria țĕreĭ dacă nu în biserică, și acum d. arheolog voesce să pună mîna pe tóte ?

D. **Gr. Tocilescu** : Absolut nimic nu e din acestea.

I. P. S. S **Mitropolitul Moldoveĭ** : Dațĭ'mĭ voe ; se dice ca să se facă inventariŭ. Dar inventariŭ nu se face chiar astădĭ cînd se instaléză episcop saŭ mitropolit în mitropolia sa ? Și nu i se daŭ în primire de cît cu inventariŭ ? Și s'aŭ risipit, orĭ episcopiĭ și mitropolițiĭ și egumeniĭ monastirilor le-aŭ maĭ adăogat încă ? Vĕ aduceți aminte de acum 55 de anĭ cînd fericitul mitropolit Veniamin a audit că scrierile luĭ Cantemir asupra istorieĭ romîne sunt în archiva de la Moscova, le-a cerut prin representantul rusesc din Iașĭ, și a orînduit pe nemuritorul profesor Sĕulescu de a transcri copiĭ dupe ele, le-a transcris și le-a tipărit, și le-a asigurat.

Apoĭ vĕ daŭ ca exemplu biserica Sărindar care este dilnic în ochiĭ noștri.

Eĭ bine, acéstă biserică este și ea un monument istoric.

Póte că d. raportor 'mĭ va rĕspunde că nu este artistică. Așa este, nu e artistică, însă este istorică, căcĭ e al 40-lea monument, biserică, zidită de Mateiŭ Vodă Basarab, în locul unuĭ vechiŭ paraclis din grădina de pe proprietatea familieĭ Corĕscu.

D. **D. A. Laurian** : Al celor doĭ coconĭ.

D. **Raportor Gr. Tocilescu** : O să rectificăm.

I. P. S. S. **Mitropolitul Moldoveĭ** : Rectificațĭ monumentul, reparați-l, dațĭ jos zidul de astădĭ și facețĭ altul.

S'a restaurat biserica episcopieĭ de Argeș și biserica Sfinților Treĭ Ierarhĭ din Iașĭ ; dar óre nu cum-va aceste monumente ar fi trebuit să le lăsațĭ în părăsire ? Ce póte să fie însă maĭ istoric de cât aceste două monumente ?. Apoĭ se știe că Vasile Vodă Lupu, contimporan cu Mateĭ Basarab, aŭ lucrat împreună în contra inamiculuĭ din afară, și chiar între dênșiĭ amêndouĭ era un fel de antagonism, și cînd aŭ făcut pace între dênșiĭ s'aŭ invoit ca unul să facă o biserică în Moldova și altul în Valachia, cum se dicea atuncĭ.

Am vĕdut cu ochiĭ meĭ biserica Stelea din Têrgoviște făcută dupe tradiție de Vasile Vodă Lupu, și monastirea Soveja, de lingă Vrancea, zidită de Mateiŭ Basarab.

Iată în ce sens lucraŭ bĕtrâniĭ noștriĭ și cum conservaŭ și întemeiaŭ monumentele istorice, cu biserică, cu religia împreună.

Eŭ, d-lor. citesc în raportul d-luĭ raportor. Nu sunt însă în stare să explic dupe cum așĭ dori cuvintele d-sale ; dar, în simplitatea mea, voiŭ explica sentimentele inimeĭ mele.

Vĕd dicêndu-se în raport : monumente mobile și imobile. Eĭ bine, sunt monastirĭ în țară unde se găsesc o mulțime de cărțĭ vechĭ, obiecte sfinte, oseminte și alte asemenea lucrurĭ antice, cari servesc istoricilor noștri. Negreșit că acestea sunt monumentele istorice mobile de cari se preocupă d. Raportor arheolog.

Ca să vĕ convingețĭ că monastirile aŭ fost tot-d'a-una un locaș unde s'aŭ conservat obiectele antice, și s'aŭ conservat mult maĭ bine de cât în alte părțĭ, 'mĭ vețĭ da voe să vĕ aduc aminte că closca cu puĭ, care a fost conservată atâta timp în pietrăriile de la Pietrósa, județul Buzĕŭ, și cînd s'a găsit acolo și s'a adus aci la muséŭ, s'a și găsit numaĭ de cît un rĕŭ-făcĕtor care, spărgênd tavanul camereĭ unde era ținută. a furat'o, acum de curînd, cîți-va anĭ în urmă.

Tot ca exemplu voiŭ aduce și monastirea Orezu, din județul Vâlcea, un monument iarășĭ istoric, clădit de cel maĭ venerabil dintre Domnitoriĭ Românieĭ, Constantin Vodă Basarab Brâncoveanu, care în alte țĕrĭ ar fi fost canonizat de sfînt martir.

Toțĭ cunóștem istoria și sfêrșitul tragic al viețeĭ luĭ ; el era înțeles cu Domnul Cantemir ca să cumpănéscă lucrurile așa în cît să pótă să scape de invasiunea turcéscă. Turciĭ aŭ simțit, nu aŭ cutezat să pună mîna pe el îndată ; s'aŭ retras, aŭ încheiat pacea cu Petru cel Mare la Țutora, maĭ jos de Iașĭ, cu care Cantemir era în alianță, și s'aŭ retras. Apoĭ Domnul Cantemir a fost silit să părăséscă patria luĭ, să emigreze în pămînt străin unde 'șĭ-a terminat viața. Constantin Vodă Brîncovénu a rĕmas în țara sa ; turciĭ nu aŭ cutezat să'l atace îndată, să pună mîna pe dînsul, dar în sĕptămîna mare de la Pascĭ un Aga cu câțĭ-va soldațĭ 'l-aŭ călcat fără de veste, 'l-aŭ ridicat cu tótă familia luĭ și 'l-aŭ dus la Constantinopol unde l'a ținut închis la Edicule (cele șépte turnurĭ) pînă în diua de 15 August, cînd Sultanul singur, scoțîndu-l din închisóre, 'l-a judecat și 'l-a condamnat la decapitare cu tótă familia luĭ ; și chiar în presența Sultanuluĭ și în fața bĕtrînuluĭ, nefericit părinte Domn Brîncovénu, a început de la cel maĭ mic copil pînă la cel din urmă să'ĭ tae. — Vorbesc de Constantin Vodă Brîncoveanu, ca să vin la monastirea Orez. — Turciĭ tae pe toțĭ copiĭ înaintea ochilor luĭ, și el 'ĭ încuragia ; a venit și rîndul luĭ, și l'a tăiat și pe dînsul. Oare acesta nu este martir ? În alte țĕrĭ ar fi fost canonisat ; era declarat sfânt, și ar fi fost sĕrbătorit cu mare cinste. Apoĭ eŭ, care am băut apă și din Olt, am fost 8 anĭ și jumĕtate egumen la Drăgășanĭ, am fost la Orez, am fost și la Cozia, monument istoric, de care se interesézá d. Tocilescu ; am vĕdut acolo la Orez, frumos, este o cetate, o monastire mare ca o cetate, am găsit acolo documente vechĭ, de pe cari am și copiat ceva, o precuvêntare a luĭ Dosofteiŭ, mitropolitul Moldoveĭ, dintr'o carte tipărită de el. La bibliotecă unde se păstraŭ cărțile m'am urcat pe o mică scară și am găsit acolo cărțĭ vechĭ de la Constantin Brîncoveanu.

Intreb pe d. Tocilescu, ce s'aŭ făcut acele cărțĭ ? Eŭ am cumpĕrat asemenea cărțĭ de pe la anticarĭ.

Vin la Cozia. Ce este Cozia ? Vĕ rog să nu vĕ formalisațĭ ; eŭ vorbesc un langagiŭ simplu ; s'a făcut *peșterea tîlharilor*. Apoĭ așa se conservă monumentele ? Mircea, care a purtat resbel cu turciĭ, și în tratatul ce a încheiat cu eĭ a stipulat ca să nu se facă geamiĭ turceștĭ în țară, el se numea Domn al țĕreĭ românescĭ, despot al Dobrogeĭ și stăpân al Măreĭ-Negre, etc., și astădĭ acea mănăstire a ajuns peștera tîlharilor, cum am dis. Apoĭ cum se maĭ toleréză asemenea lucru ?

Eŭ vorbesc un langagiŭ simplu ; dar aci maĭ vĕd și alt-ceva, vĕd că chiar cînd se vor găsi și pe la particularĭ asemenea obiecte de artă, comisiunea, care se va însărcina cu tréba acésta, să le caute și pe la particularĭ.

Eŭ cînd am audit lucrul acesta am sărit în sus ; apoĭ eŭ păcatele mele, care din copilărie n'am adunat banĭ, cĭ am strîns cărțĭ și am vre-o două, treĭ odăĭ pline de cărțĭ și am și la Iașĭ vre-o 10 dulapurĭ, și tóte sunt destinate să le las la Academie, acolo unde d. Tocilescu este membru.

Apoĭ cînd se formézá o asemenea lege, va să dică că eŭ nu maĭ sunt stăpîn nicĭ pe munca mea ; dar eŭ n'am adunat banĭ, ci mie 'mĭ-aŭ plăcut cărțile, acestea sunt bijuteriile mele, de acestea am adunat eŭ, ba încă și cărțĭ de Psaltichie, adică de musică bisericéscă ; eŭ am adunat tot ce am putut și dupe sistemul cel vechĭ cum se cînta înainte, și care era complicat, și dupe sistemul cel noŭ pe care l'am învĕțat, și l'am cîntat în tótă viața mea și'l cînt și astădĭ. Ceĭ ce vin pe la Iașĭ și la biserică la mitropolie constată însășĭ că eŭ și astădĭ cînt în biserică.

Apoĭ bine este ca să vină la mine un d. comisar și să'mĭ dică: dar bine, Sfinția Ta, cum maĭ țiĭ lucrurile acestea? Trebue să le luăm.

Eŭ vĕ spun, d-lor, că m'am mișcat și m'am scandalisat de lucrul acesta, și de va fi trebuință să dicem maĭ mult vom dice, însă mĕ cred dator să spun din capul loculuĭ că eŭ unul, și cred că și ceĭ-l'alțĭ confrațĭ aĭ meĭ Prea Sfințițĭ Părințĭ, vor protesta d'impreună cu mine contra acesteĭ legĭ, pe care nicĭ de cum n'o putem primi.

Maĭ am încă ceva de dis. Dacă mergem pe Prahova în sus, știțĭ ce găsim? Găsim bisericĭ și mănăstirĭ vechĭ. Și știțĭ de cine sunt făcute? De boieriĭ ceĭ vechĭ aĭ țēreĭ. Aci, de, eŭ m'am ferit să nu se socotéscă că eŭ așĭ putea face alusiune saŭ complimente cui-va, saŭ în sfirșit alt-ceva. Este familia Cantacuzineștilor, este spătarul Mihaiŭ Cantacuzino, care a făcut schitul Lespedile, care maĭ încolo maĭ la deal a făcut mănăstirea Sinaia și pe atuncĭ locul era pustiŭ precum 'mĭ aduc aminte, că chiar acum nu de mult cu vre-o 50 de anĭ maĭ 'nainte cînd am trecut pentru prima dată la Brașov, ducîndu-mĕ la băĭ, prin acel pustiŭ eraŭ silițĭ ómeniĭ să trécă dealurile acelea carĭ se numéŭ orățiĭ cu chervane cu caĭ mulțĭ, și găsiaŭ ospitalitate în mănăstirea Sinaia, și ea este făcută, cum diseiŭ, tot de spătarul Mihaiŭ Cantacuzino, care a maĭ făcut și biserica Colțea de aci, unde a înființat un spital, și aud pe uniĭ că póte și biserica Colțeĭ o să fie stricată, căcĭ nu ar fi locul eĭ acolo, ci trebue dată maĭ la o parte, precum s'a suprimat cu desĕvîrșire și vestitul turnul Colțeĭ. Apoĭ așa se respectă monumentele bĕtrînilor? Cînd noĭ vedem că astădĭ se fac lucrărĭ marĭ și pînă la anul cer reparațiunĭ, să le stricăm pe cele vechĭ carĭ staŭ?

Maĭ avem aci în Bucurescĭ mănăstirea Antim, făcută de acel venerabil invĕțat mitropolit Antim, pe care vrăjmașiĭ bineluĭ l'aŭ omorît înecîndu-l în Dunăre, iar mănăstirea este și astădĭ în bună stare, și este făcută de aprópe 200 de anĭ, și încă s'aŭ conservat fără de îngrijirile arheologice ale d-luĭ raportor Tocilescu; iar Antim mitropolitul va rĕmîne pentru tot-d'a-una în istoria țēreĭ un martir al zeluluĭ sĕŭ pentru literatură și al științeĭ luĭ cu mulțimea cărților ce a tipărit, ca și Constantin Vodă Brîncovénu al patriotismuluĭ luĭ.

Monumentele istorice și lucrările de artă carĭ se găsesc și adĭ, dacă se duc la museŭ, póte veni un Pantazescu, acela care a spart tavanu și a furat closca cu puiĭ de aur.

Apoĭ cînd vedem că vine să se presinte asemenea lege nu sunt în drept să dic că se va face cu lucrurile de la bĕtrânĭ cum vĕd că se face cu bisericele? Bisericile sunt lucrurĭ de artă; s'a luat averile, prea bine, nu dicem nimic. Statul are trebuință de multe sute de milióne; dar acele bisericĭ și mănăstirĭ aŭ drept la existența lor prin averea lor proprie, pe care ele aŭ păstrat'o sute de anĭ pînă în dilele nóstre. Astădĭ însă s'aŭ lăsat în voia întîmplăreĭ. Nu trebue pușĭ niște ómenĭ capabilĭ carĭ să fie rĕspundĕtorĭ și aceia carĭ calcă datoria lor și nu îngrijesc nu trebue să fie trașĭ la rĕspundere și pedepsițĭ? Bisericile acelea dar trebuesc păstrate ca monumente naționale cu tóte ale lor. Și eŭ unul nu pot să am maĭ multă încredere în aceĭ domnĭ carĭ adĭ vin de le iaŭ cele maĭ scumpe odóre ctitorescĭ sub diferite pretexte și cuvinte, de cît în aceĭ servitorĭ aĭ altaruluĭ, cărora, dupe legile țēreĭ, în toțĭ timpiĭ le-aŭ fost încredințată conservarea lor.

Vĕd în lege dicîndu-se de statuĭ; pînă acum n'am avut statuĭ. Statuile se făcéŭ înainte de creștinism, căcĭ idolatria adora chipurile cioplite; de cînd cu creștinismul s'aŭ făcut chipurĭ desemnate pe icóne, pe carĭ uniĭ din pretinșiĭ progresiștĭ le-a numit scîndurĭ boite; avem și noĭ icóne vechĭ și le păstrăm cu venerațiune. Nu știŭ ce înțelegețĭ prin statuĭ; eŭ înțeleg pe acelea pe carĭ le desgrópă d. Tocilescu din Dobrogea, ceea ce 'ĭ face laudă.

Eŭ declar că protestez contra acesteĭ legĭ, și cred că și ceĭ-l'alțĭ frațĭ întru Christos vor fi cu mine.

D. președinte G. Gr. Cantacuzino: Sunt 5½ ore; consult Senatul dacă voesce să continuăm.

Maĭ multe vocĭ. Mâine, mâine.

D. președinte, G. Gr. Cantacuzino: Atuncĭ ridic ședința. Ședință publică mîine, Vinerĭ. Ședința se ridică la 5½ p. m.

Ședința de la 27 Martie 1892

La ordinea dileĭ avem continuarea discuțiuneĭ asupra legeĭ pentru conservarea monumentelor naționale.

D. raportor Tocilescu are cuvîntul.

D. raportor, Gr. Tocilescu: D-lor senatorĭ, nu știŭ ce impresiune a făcut asupra d-vóstre cuvintarea rostită în ședința de ierĭ de către I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ, cu ocasiunea acestuĭ proiect de lege; nu cunosc pînă la ce punct argumentările I. P. S. S. v'a putut convinge că prin legea în cestiune guvernul n'ar voi, nicĭ maĭ mult, nicĭ maĭ puțin, de cît să sgudue temeliile bisericeĭ romîne, lovind în secularele sale drepturĭ și prerogative; nu știŭ, în fine, dacă declarațiunea așa de categorică a I. P. S. S. că banca întrégă a prelaților va vota contra proiectuluĭ, ar putea schimba întru ceva vederile guvernuluĭ în privința conservăreĭ și restaurăreĭ monumentelor publice.

In ceea ce mĕ privește, ca raportor, cată maĭ întîiŭ să observ că tóte argumentele aduse în potriva acesteĭ legĭ vorbesc tocmaĭ în favórea eĭ, pentru absoluta eĭ necesitate și grabă de a se vota; și nu pot alt-fel a'mĭ explica atitudinea prea înalților prelațĭ în cestiunea de față de cît ca o pornire isvorită din temerĭ nefundate. Căcĭ despre ce alt e vorba, d-lor senatorĭ, de cît de a se lua mĕsurĭ pentru păstrarea și restaurarea monumentelor nóstre istorice?

Cea maĭ mare parte din aceste monumente sunt tocmaĭ vechile monastirĭ și bisericĭ, pentru conservarea cărora se ridică I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ. Atuncĭ de unde acele protestărĭ? De unde acea declarațiune că prelațiĭ vor vota contra legeĭ?

Dar discursul I. P. S. S. a maĭ avut o parte cu totul personală: sunt șirurile de invinuirĭ ce 'mi a făcut, un întreg rechisitoriŭ, pentru că în calitate de director al museuluĭ am luat de pe la cîte-va monastirĭ cărțĭ și manuscripte și le am depus în colecțiunile Statuluĭ. Pentru acésta mĕ găsesc în neplăcuta situațiune că cel d'întîiŭ cuvînt ce rostesc înaintea d-vóstre să fie tot de o dată și un rĕspuns la acele invinuirĭ, o apărare la acusărĭ nedrepte, și pe atît maĭ grave cu cît vin de la o autoritate așa de înaltă!

In adevĕr, d-lor, precum ațĭ putut observa, nu atît proiectul în sine a fost combătut de I. P. S. S. Mitropolitul, nicĭ expunerea de motive ce'l însoțește, cît a fost atacată lucrarea raportoruluĭ comitetuluĭ de delegațĭ și raportorul însușĭ, căruia în tot timpul i s'a pus întrebărĭ peste întrebărĭ despre lucrurĭ străine de legea în desbatere.

Chiriarchul Moldoveĭ a declarat că legea e pericolósă pentru existența bisericeĭ romîne, căcĭ nu ar avea în sine altă tendință de cît de a despuia locașurile sfinte de prețiósele odóre strămoșeștĭ și a le grămădi la museŭl Statuluĭ; și cînd 'mĭ am permis să'l întreb: de unde dedus-a acestea? Din raportul meŭ? Din proiectul de lege? P. S. S. a dis: „Dar ce însemnéză *inventariul general* prevĕdut în proiect?" Acelașĭ rĕspuns 'l a dat, dacă nu mĕ înșel, și onor. representant de Mehedințĭ, d. Sefendache. Apoĭ, d-lor, acel inventariŭ general are cu totul alt scop de cît cel presupus de P. S. S. Mitropolitul și de d. Sefendache.

D. G. Sefendache: D-le raportor, ce e vorba despre mine? Eŭ nu am luat cuvîntul.

D. Tocilescu, raportor: Nu e important ca să se știe dacă d. Sefendache a avut saŭ nu cuvîntul cînd a vorbit; eŭ însă îl stimez prea mult pentru ca să țin sémă chiar și de o întrerupere a d-sale...

D. G. Sefendache: Am constatat faptul sburăreĭ closceĭ cu puĭ cu tot. Eĭ bine așa s'a întîmplat.

D. Tocilescu, raportor: Dacă înaltul Senat voește să i se vorbéscă și despre closcile cu puĭ carĭ sbóră, se póte vorbi.

O voce: Atuncĭ discuția are să facă puĭ. (Ilaritate).

D. Tocilescu, raportor: Inventariul general nu are destinația să adune în museŭ odórele bisericeștĭ, ci numaĭ să înregistreze tóte monumentele nemișcătóre și mișcătóre din întréga țară carĭ merită, pentru valórea lor istorică saŭ artistică, să fie păstrate și restaurate; el este tocmaĭ o garanție că de acum înainte obiectele prețióse, vasele sacre, cărțile și manuscriptele de prin monastirĭ nu vor maĭ fi risipite în drépta și în stînga, nicĭ vor maĭ fi lăsate să se consume de flacărĭ, să se strice de mucezélă saŭ de sórecĭ.

Ast-fel, d-lor, proiectul de lege pentru conservarea monumentelor, departe de a fi o primejdie, este absolut trebuincios pentru păstrarea puținelor monumente architectonice și tesaure artistice ce a maĭ rĕmas din vălmășagul vremurilor și din incuria ómenilor.

Pe acest tĕrîm sunt în acord deplin cu Chiriarcul Moldoveĭ pentru a deplînge starea de ruină în care se află locașurile sfinte, dĕrîmarea unora din ele, prefacerea altora în penitenciare. Dar în ce sunt eŭ vinovat pentru tóte acestea? Propus-am eŭ darea la pămînt a monastireĭ Sărindarul? Nu am opinat împreună cu d. Olănescu, ministru actual al lucrărilor publice, că monastirea Sărindaru a luĭ Mateiŭ Basarab să fie reclădită după planul sĕŭ primitiv, ca amintire a epoceĭ glorióse a aceluĭ mare voevod?

Apoĭ dacă proiectul de lege în discuțiune dă garanțiĭ suficiente că de astădĭ înainte nu se va maĭ întîmpla ceea ce s'a întîmplat cu bisericele și monastirile, ce aștéptă maĭ mult înaltul cler de la guvern? Ce s'ar putea face maĭ mult de o cam dată de cît să se întocmească o comisiune spre a inventaria monumentele istorice, a le studia de aprópe, a propune midlócele pentru a lor păstrare și restaurare?

Dar I P. S. Mitropolit al Moldoveĭ nu se împacă cu comisiunea și cu inventariul. Prea sfinția Sa dice că pînă maĭ deunăzi monastirile cu întréga lor dotă eraŭ în grija egumenilor; prin urmare de ce să nu le lăsăm și pe viitor în aceeașĭ îngrijire? Nu eĭ aŭ păstrat pînă azĭ odórele sfinte și manuscriptele?

Aci încep să difer de judecata I. P. S. Sale, și'ĭ cer voe să declar că chipul cum s'aŭ păstrat de egumenĭ aceste obiecte, precum și chipul cum ele se păstréză astă-dĭ, lasă fórte mult de dorit sub tóte raporturile.

D-lor, este cunoscut tutulor celor cari se ocupă cu istoria și literatura romînă că bibliotecile și museele din străinătate, ca și colecțiunile particulare din țară și de peste hotare, posedă un mare numĕr de manuscripte, de cărțĭ și de obiecte ce făcuse o dată parte din dota monastirilor și bisericilor noastre. Cum aŭ pornit ele peste graniță? Cine a făcut trafic cu ele, și cine încă le trafică?

Ast-fel: cel maĭ vechiŭ manuscript slavonesc din Moldova, de pe la 1400, de pe timpul luĭ Alexandru Vodă cel Bun, a rĕtăcit tocmaĭ la Londra în *Britisch Museum!* Tot acolo, un alt manuscript, evangeliul romînesc de pe la midlocul secoluluĭ al XVI-lea, cum și alte prețióse cărțĭ și manuscripte; dar la Oxford, la Münich, la Viena și Praga, la Odesa, Kiev, Moscova și Petersburg, maĭ la tóte monastirile și schiturile din muntele Athos, cîte manuscripte prețióse din suta XV—XVIII nu sunt luate de la monastirile din Moldova și Țéra romînéscă?

Numaĭ la Moscova, în 1877, eŭ am găsit peste 70 asemenea manuscripte în museul Rumiantzov, în biblioteca Sinodală, în bibliotecile Cerkaski, Undolski, Gludov, Uvarov, în biblioteca ministeruluĭ de externe și altele. Ba la musĕul Rumiantzov am găsit manuscriptul prețióseĭ cronice romîneștĭ a luĭ Moxa Călugărul, scrisă la începutul secoluluĭ al XVII în monastirea Cozia de peste Olt, manuscript pe care în 1859 îl luă de acolo călĕtorul rus Gregorovicĭ, ca să'l hărăzéscă musĕuluĭ menționat. Cîte alte codice și documente vechĭ de ale noastre n'or fi existînd aiurea, cînd avem dovedĭ că bibliotecĭ întregĭ aŭ dispărut din mănăstirĭ, împreună cu vase sacre și vestminte, din cari unele aŭ nemerit pînă în sudul Dalmațieĭ, la mănăstirea Banja, lîngă Cattaro, la Cruședol în Serbia și aiurea?

Dar nu numaĭ rĕul acesta a despuiat mănăstirile nóstre de zestrea ctitoricéscă; a fost și lipsa cu totul de interes anticuaric și de pricepere din partea egumenilor de pe vremĭ, cari pentru diferite trebuințe aŭ preînoit obiectele vechĭ în altele nouĭ; ba chiar a prefăcut în monedă sunătóre, în tacîmurĭ de masă, în vase și tipsiĭ, cele maĭ prețioase modele de orfăurărie medievală. Dovedĭ? avem destule: In mănăstirea Tismana se păstra pînă la jumĕtatea secoluluĭ al XVII o cădelnilă dăruită sfîntuluĭ Nicodim la 1390 de regele Ungarieĭ Sigismund. O vĕduse aci pe la 1640 diaconul Paul de Allepo, care o și descrie în „The Travels of Macarius“ II. p 325, spunînd că „avea turnurĭ în forma casteluluĭ din Buda.“ Ce a devenit óre acest odor prețios? Pe un chivot din monastirea Snagov se citește următórea inscripțiune: „acest chivot 'l aŭ făcut părintele Varlaam, Mitropolitul mănăstireĭ Snagov, cu cheltuiala proigumenuluĭ Teodosie *pentru argintul cel perit de la dînsul* vĕ lét 1674.“ *Argintul perit* cine il luase și de ce'l luase?

Un exemplu recent, chiar aci în Bucureștĭ, o mitră întrégă de aur, dăruită Mitropolieĭ de primul eĭ fundator, a fost stricată și prefăcută din ordinul—nu al actualuluĭ Prea Sfînt Mitropolit Primat, căcĭ știŭ că I. P. S. Sa păstréză cu religiositate obiectele sfinte, nu le strică, nicĭ le risipește,—nu fac decĭ alusiune la I. P. S. Sa; dar îl rog să mărturiséscă dacă lucrul nu s'a petrecut așa cum îl spun eŭ, că mitra a fost prefăcută pentru că nu se potrivea cu fruntea Mitropolituluĭ. Dar eŭ cred că maĭ bine era ca Statul să fi dat midlóce aceluĭ Prea Sfînt Mitropolit să'șĭ facă o nouă mitră de cît să'l lase să strice un obiect de artă de mare preț, pe care generoșiĭ ctitorĭ îl aședase acolo spre a se păstra din secol în secol neatins pînă și de pietrele sale prețióse, cari astădĭ se vĕd puse pe la bastónele ómenilor de casă aĭ aceluĭ repausat Mitropolit. (Aplause).

Iată pentru ce noĭ nu sîntem mulțumițĭ de chipul cum odórele biserceștĭ se îngrijesc be superioriĭ mănăstirilor, dacă pînă și Chiriarchiĭ țĕreĭ țin așa de puțină sémă de ele!

Iată pentru ce, — sub pedépsă de a fi excomunicat, de va fi posibil, tocmaĭ acum în ajunul Pascelor, cînd am nevoie de bine-cuvîntarea Prea Sfințiilor Lor,—vin aci să vĕ rog ca să scăpațĭ odórele sfinte din mînele acelora cari sînt prea fórte iubitorĭ de odórele sfinte. (Aplause).

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Nu se excomunică la noĭ nimenĭ.

D. Gr. Tocilescu, raportor: I. P. S. S. nu mĕ excomunică din biserică, căcĭ a trecut vremea afuriseniilor; dar de ce mĕ alungă din rîndul ómenilor cinstițĭ? Căcĭ ce alt a voit să dică Chiriarchul Moldoveĭ cînd vĕ spunea ierĭ că eŭ am ridicat manuscripte de la mănăstirea Horezu pe cari apoĭ I. P. S. S. le a cumpĕrat de la jidanĭ. Cum? Dusu-m'am eŭ ca simplu particular să ridic cărțĭ și manuscripte de prin monastirĭ? Saŭ m'am dus în calitate de director al musĕuluĭ de antichitățĭ cu ordin ministerial în regulă; și socotesc că ordinile ministeriale trebuesc să fie ascultate chiar și de clerul monachal, întru cît nu s'a stabilit la noĭ, nicĭ cred că se va stabili vre-o dată, biserica liberă în Stat liber, întru cît biserica trebue să se ocupe de credință și de speranță, și să lase Statuluĭ grija pentru lucrurile pămînteștĭ.

Atuncĭ, dacă acele cărțĭ și manuscripte aŭ fost ridicate de directorul musĕuluĭ proprietatea Statuluĭ, cînd asigură Chiriarchul Moldoveĭ că le a fost cumpĕrat apoĭ de la jidanĭ, cu acésta nu mĕ învinuește că le așĭ fi vîndut eŭ? Eŭ vîndĕtorul obiectelor Statuluĭ și I. P. S. S cumpĕrătorul unor obiecte ale Statuluĭ?! Dar n'ar fi aci o complicitate? N'ar fi trebuit ca faptul să se denunțe imediat parchetuluĭ, ministeruluĭ, maĭ ales cînd avem așa mare dor de zestrea mănăstirilor?

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Avețĭ greșélă; eŭ am dis că ațĭ luat manuscripte de la Bistrița.

D. Gr. Tocilescu: I. P. S. S. m'a întrebat: ce am făcut cu manuscriptele de la Bistrița? Óre P. S. S. nu este un membru de onóre al Academieĭ romîne și nu a putut să citéscă raporturile ce am presentat ministeruluĭ cultelor și academieĭ, unde sunt trecute punct cu punct tot ce am aflat prin mănăstirĭ, schiturĭ și bisericĭ, și ce obiecte am depus în colecțiunile Statuluĭ?

Numaĭ eŭ nu pot fi acusat că nu așĭ iubi biserica, căcĭ încă din fragedă vîrstă 'mĭ am făcut ca o datorie a viețeĭ să colind locașurile sfinte, să îngenuchĭ pe tóte pietrele și să mĕ suĭ pe tóte zidurile spre a copia inscripțiunile, descrie picturile, lucrînd dile și nopțĭ întregĭ spre a desmormînta acel trecut glorios al bisericeĭ romîne, de care orĭ-ce romîn trebue a se simțĭ mîndru.

Acésta este rĕsplata ce am de la prea înalțiĭ prelațĭ pentru zelul ce am arătat, strădaniile ce am pus ca să scap din gura șórecilor, a circeilor, a carilor, a umedeleĭ și chiar a nedestoinicilor îngrijitorĭ, atîtea cărțĭ și manuscripte și să le pun la adăpost de orĭ-ce pericol?

Mĕ întrébă Prea Sfîntul: ce am făcut cu manuscriptele de la Bistrița și Horezu?

Iată ce spun eŭ în raportul meŭ No. 39 din 24 Iulie 1885, despre Bistrița. (Analele academieĭ, seria II, tomul VIII, pag. 235): „Am ridicat de aci și depus la Musĕŭ 21 manuscripte slavone, 3 manuscripte greceștĭ și 52 volume tipărite, din carĭ 3 romîne și 49 greceștĭ, *trecute în inventariul de cărțĭ și manuscripte ale museuluĭ sub No. 1.098 până la 1.161*“.

Despre Horez (ibid. p 181): „Am ridicat 38 manuscripte, din carĭ 24 romîne, 6 slave și 8 greceștĭ; iar cărțĭ tipărite 393 volume. *Ele sunt trecute în inventariul museuluĭ de la 470—796* Parte din aceste cărțĭ aŭ aparținut luĭ C. Brîncovénu, cum se vede atît din legătură, cât și din unele adnotațiunĭ autografe ale Principeluĭ Romîn“.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ trece în tóte dilele pe d'inaintea musĕuluĭ de antichitățĭ. De ce nu 'mĭ a făcut onórea să vine măcar o singură dată să vadă biblioteca manuscrip-

telor şi bine să se încredinţe că acele manuscripte de la Bistriţa şi Horezu nu sunt dosite, sunt în fiinţă şi la bună păstrare. Cu acea ocasiune va putea încă constata în ce stare am găsit eŭ cele maĭ multe din manuscripte: rupte, arse, cu miniaturile pe jumĕtate şterse; va putea vedea că aceeaşĭ iubire ce pórtă P. S. S.—iubire şi interes ce'ĭ face onóre, — o am şi eŭ pentru cărţĭ vechĭ şi documente, cu deosebire numaĭ că tesaurele adunate de mine sunt puse la disposiţiunea tutulor bărbaţilor studioşĭ, tinerimeĭ universitare.

Căcĭ, d-lor, nu trebue să uităm că dacă în secolele trecute biserica servea de şcólă, — şi bruma de învĕţătură se dedea la adăpostul monastirilor,— astădĭ alăturĭ de biserică s'a ridicat o biserică cu mult maĭ luminósă, aceea a universităţeĭ, a focaruluĭ acela de liberă cugetare, şi nu va putea biserica să nu permită să cugetăm liber la finele seceluluĭ nostru. (Aplause).

Apoĭ, dacă este ast-fel, de ce să lăsăm maicelor de la monastirea Horezu operile filosofilor grecĭ, ale celor-alţĭ scriitorĭ grecĭ şi latinĭ, cum şi opere moderne în limbĭ străine, pe carĭ maicele nu pot, nicĭ aŭ nevoe să le citéscă, şi să nu le păstrăm maĭ bine în universitate, spre a se servi cu ele tineretul, lacom de lumină? Orĭ-cînd am luat de la monastirĭ asemenea cărţĭ şi manuscripte, superioriĭ monastireĭ 'mĭ aŭ spus „Bine facĭ, domnule; ne scapĭ de o belea, căcĭ nu avem unde să le păstrăm şi ni le mănîncă şóreciĭ, saŭ se rătăcesc pe la uniĭ şi pe la alţiĭ".

Dovadă că ele se prăpădesc sunt însăşĭ inventariile ce se fac la fie-ce schimbare de superior saŭ îngrijitor de monastire şi fiind-că Chiriarchul Moldoveĭ a făcut apel la aceste inventare, daţi'mĭ voe să vĕ citesc ceva din ele.

Iată „*lista obiectelor mişcătóre ale monastireĭ Tismana ce lipsesc din vechile catagrafiĭ*" Sub litera B se arată: Obiectele putredite şi pierdute de timp: *a*) cărţĭ: un pateric şi un penticostar; o Marie Egipteancă; 36 psaltichiĭ; un Pidalion, perdut; un *cronograf*, idem; 33 cărţĭ sêrbescĭ, idem; 5 grecescĭ, idem. Sub litera C: vestmintele bisericescĭ: o sfită de canovit; un stihar preoţesc, etc."

In inventariul monastireĭ Vieroş: „Un sacos de stofă, firul pe margine ros de vechime *şi de şórecĭ* şi căptuşala; o mitră de catifea négră cu 4 evanghelişti; o cârje de abanos, etc." Aceste obiecte adĭ nu maĭ există, fiind ridicate încă din 1883 de către protopopul de atuncĭ, fără de a se sci ce a făcut cu ele. Câte alte obiecte preţióse prin a lor vechime nu aŭ fost dosite saŭ înlocuite cu altele nouĭ, pentru că nu este destul, D-lor, a se trece în inventariŭ numaĭ simplu obiectele fără nicĭ o descriere a lor, fără indiciile caracteristice carĭ să permită a fi uşor recunoscută fie-care bucată şi să impedice substituirea uneia prin alta fără de nicĭ o valóre. Ast-fel, bunióră, în dota monastireĭ Tismana figuréză cel maĭ vechiŭ evangeliar slavon din ţéra românéscă, evangeliul scris întreg cu mâna proprie a S-tuluĭ Nicodim la anul 1405. Iată însă cum este trecut în inventariul aceleĭ monastirĭ preţiosul manuscript: „Una evangelie manuscrisă şi tradusă din grecesce în slavonesce la 60.900 (sic)."

Acum pas de recunósce cu acéstă indicaţie tetravanghelul S-tuluĭ Nicodim! In acelaşĭ inventariŭ citesc: „O tava de argint pentru colivă cu litere marĭ pe margine pe unde este poleită cu marca Corbul."

Cine póte regăsi în acéstă tavă tipsia de argint (gr. 1 kilo 370 gr.) făcută de Neagoe Basarab la 1511? Tot ast-fel: în „un engolpion lucrat în cafas şi poleit"—engolpionul de admirabilă frumuseţe a fraţilor Craiovescĭ Barbu, Pârvu, Danciu şi Radul, din anul 1500?

Aceste exemple le-am putea înşuti, căcĭ nicĭ o monastire nu posedă astădĭ un adevĕrat inventariŭ, ci numaĭ o simplă şi inexactă catagrafiare a tutulor obiectelor mişcătóre fiind înşirate la un loc cu sfintele vase, vestminte şi icóne, cazanele şi tingirile muscăleştĭ cu şi fără capace, lingurile de cositor şi de lemn şi pisălogul de pisat cafea...

Cu aşa inventare voeşte P. S. S. Mitropolitul să asigure conservarea vechielor obiecte artistice şi istorice din monastirile nóstre?

Dacă odórele aŭ fost prefăcute, înlocuite saŭ înstrăinate, petrele cu inscripţiunĭ, icónele şi picturile credeţĭ că s'aŭ îngrijit maĭ bine? In ce priveşte picturile vechĭ, nu ştim dacă măcar una a ajuns pînă la noĭ neatinsă, nestricată de prefacerile stângace ale zugravilor de meserie; cele maĭ multe aŭ fost răzuite saŭ mânjite cu bidineaua, pentru că în locul lor să se facă altele „cu văpselĭ maĭ bune, maĭ nouĭ şi cu aur!" Exemplul cel maĭ invederat 'l avem la Curtea-de-Argeş, unde nimic aprópe n'a rĕmas din decoraţiunea interióră a zugravuluĭ Dobromir de la începutul secoluluĭ al XVI.

Cât despre priceperea egumenilor restauratorĭ vĕ voiŭ cita un cas de la monastirea Snagov, unde un egumen, pe la 1850, a pus să se ştérgă portretul luĭ Neagoe Vodă şi să facă un altul, scriind d'asupra: „*Io Mihail Voevod Tepeş Basarab a 4 voevod*."

Cu icónele s'a procedat tot ast-fel! Ba cu ele, fiind obiecte mişcătóre, une-orĭ s'a întêmplat ca şi cu cele-alte odóre: când n'aŭ fost răpite, aŭ fost dăruite pe la persóne cu influenţă: icónele vechĭ împărăteştĭ (Maica Domnuluĭ şi Domnul Christos) de la Curtea-de-Argeş, museul naţional a trebuit să le cumpere cu 5.000 leĭ de la un particular! Alte icóne din secolul al XIV, al XV şi al XVI, descrise cu admiraţiune de călătorĭ, unde sunt?

Cât despre petrele cu inscripţiunĭ, n'aveţĭ de cât să intraţĭ în orĭ-ce veche biserică, în orĭ-ce monastire, şi va trebui să călcaţĭ pe ele; le veţĭ găsi róse, ştirbite, sparte, saŭ le veţĭ afla aruncate în drum, saŭ nu veţĭ maĭ găsi nicĭ una!

Ast-fel, în Iaşĭ, chiar sub ochiĭ I. P. S. S. Mitropolituluĭ, tinda bisericeĭ S-tuluĭ Spiridon este pardosită cu petrele ctitoriceştĭ ale Ghiculeştilor; petrele cu inscripţie de la monastirea S-tuluĭ Sava, de la S-tu Nicolae-Domnesc, de la Golia, Barnowski, de la Aron Vodă, de la Galata, de la Frumósa saŭ Cetăţuia, aŭ fost scóse din locul lor, zidită în construcţiunĭ, nu li se maĭ dă de urmă. La monastirea Bisericanĭ ce s'a petrecut cu ocasiunea restaurăreĭ sale? S'a scos din biserică tóte pietrile cu inscripţiunĭ; parte s'aŭ întrebuinţat în nouile zidirĭ, parte s'aŭ vîndut de antreprenoriĭ evreĭ în oraşul Piatra. Una singură am maĭ găsit'o în 1885; servea de laviţă condamnaţilor şi de piatră pentru ascuţitul topórelor; din inscripţiunea slavonă de pe dênsa abia se maĭ zărea câte-va litere. La monastirea Pîngăraţĭ o singură piatră, un singur obiect vechiŭ n'a maĭ rĕmas. La monastirea din Cetatea-Neamţuluĭ tot ast-fel. Insăşĭ Cetatea, care datéză din secolul al XI, fiind o fundaţiune a cavalerilor teutonĭ, peste cîţĭ-va anĭ va fi ştérsă de pe suprafaţa pămêntuluĭ, dacă nu vor fi luate mĕsurĭ spre a se împiedica orăşeniĭ de a maĭ căra piatră dintr'ênsa.

Acésta este perspectiva care aşteptă monumentele nóstre naţionale! Şi I. P. S. S. se simte revoltat când guvernul voeşte adĭ să facă a înceta o aşa de tristă stare de lucrurĭ?

Eŭ tare mĕ mir şi nu pot îndestul a mĕ domiri!

D-lor senatorĭ, 'mĭ ar trebui ceasurĭ întregĭ ca să epuisez cestiunea care ne preocupă, şi cu casurĭ concrete, constatate *de visu*, să zugrăvesc halul la care a ajuns monastirile, bisericile, monumentele nóstre sub raportul conservăreĭ lor. Nu cum-va dincóce de Milcov se observă maĭ mare îngrijire? In Bucurescĭ chiar cite morminte ctitoriceştĭ maĭ păstréză d'asupră-le pisaniile lor? Dar unde chiar maĭ sunt acele morminte? Pînă şi bisericĭ vechĭ de câte 300 de anĭ s'aŭ aşternut cu pămêntul. Cine maĭ ştie unde a fost biserica Steleĭ, biserica S-tu Sava, Schitul-Măgureanu, metohul episcopieĭ Rîmniculuĭ? In restul ţereĭ aceeaşĭ privelişte.....

Acum opt anĭ, în 1884, visitând monastirile din judeţele Argeş, Rîmnicul-Vîlceĭ şi Gorj, am atras atenţiunea ministeruluĭ cultelor asupra stăreĭ lor de plîns şi am propus óre-carĭ mĕsurĭ de îndreptare. Ast-fel la monastirea Cozia am constatat „că din inscripţiunea mormêntală a luĭ Mircea-cel-Bĕtrîn abia dacă ochiul ispititor şi încercat maĭ póte citi prima cifră a anuluĭ cînd a repausat marele Domn român. Cincĭ veacurĭ întregĭ ómeniĭ aŭ bătut şi călcat cu picioarele lespedea care acoperă ósele eroluĭ de la Rovine, s'a şters numele luĭ de pe dênsa, şi póte şi cel din urmă semn ce a maĭ rĕmas se va şterge în curênd sub tălpile ucigaşilor carĭ vin dilnic acolo să'şĭ cureţe corpul de parasitele ce'ĭ mănâncă. Nu însă pentru a fi călcate cu piciórele s'aŭ pus pietrele peste morminte, căcĭ atuncĭ de ce s'ar maĭ fi săpat numele repausaţilor pe ele? Ci pentru ca să se dea respectul cuvenit celuĭ căruĭ 'i a plătit tributul natureĭ şi pentru ca să rĕmînă posterităţeĭ numele luĭ." Rugăm decĭ pe minister „ca să dea ordin către toţĭ îngrijitoriĭ monastirilor şi bisericilor, atât ale Statuluĭ cât şi comunale, ca să acopere cu rogojinĭ pietrele cu inscripţiĭ din interiorul bisericilor, iar pe cele ce staŭ aruncate pe afară să le pună la adăpost." Ministerul negreşit va fi dat ordinile în consecinţă; dar de la o vreme încóce este un obiceiŭ că adresele ministeruluĭ cultelor nu prea sunt ţinute

în sémă de către unii din înalţiĭ prelaţĭ. Ministerul cultelor este numaĭ un biuroŭ de înregistrare pentru tot ce privesce cultele.

D. Bonachi Grigoriade : Nu a protestat banca prelaţilor în contra representaţiilor date de Coquelin ?

D. Gr. Tocilescu, raportor : Da ! La monastirea Curtea-de-Argeş am găsit, spre marea mea mirare, cele două clopote ale luĭ Mircea-cel-Bătrîn şi ale fiuluĭ sĕŭ Mihaiŭ date de dênşiĭ monastireĭ Cozia. Ele fusese aduse acolo de către episcopul Argeşuluĭ, contra voinţeĭ Chiriarhuluĭ de Rîmnic, care în ciuda sa a dispus să se ia şi singurul clopot ce maĭ rămăsese la Cozia şi să se aducă la episcopie. In acest chip monastirea Cozia a rămas fără nicĭ un clopot; locaşul unde odihnesc rĕmăşiţele eroului de la Rovine nu maĭ are limba care să ducă la Cer rugăciunile preotuluĭ pentru sufletul luĭ Mircea-cel-Mare !

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ : Aveţĭ greşală.

D. Gr. Tocilescu, raportor: Mĕ iertaţĭ. Nimic nu înaintez care să nu fie justificat. Raportul meŭ s'a tipărit şi nimenĭ n'a venit să'l desmintă.

Eĭ bine, în acel raport maĭ adăogam : „Sciŭ că ministerul a scris P. S. S. episcopuluĭ de Rîmnic ca să înapoeze clopotul, iar celuĭ de Argeş ca să lase clopotele coziene"; dar nicĭ unul nicĭ altul din Chiriarhĭ n'aŭ voit să ţină sémă de adresele ministeriale.

I. P. S. Mitropolit al Moldoveĭ ne-a spus că a fost la monastirea Horezu şi că, dorind să vadă biblioteca de acolo, n'a găsit nicĭ o carte, fiind-că le luasem eŭ la museŭ. Dar numaĭ acésta trebuia să isbéscă atenţiunea înaltuluĭ prelat ? Horezu, d-lor, este póte singurul edificiŭ în ţéră pe care timpul şi restauratoriĭ, maĭ distrugĕtorĭ une orĭ de cât timpul 'l aŭ cruţat, păstrîndu-l aprópe intact.

El este lăsat în neîngrijire; în jumĕtatea edificiuluĭ fiind instalat spitalul rural, maicile staŭ grămădite în cea altă jumătate; până şi în galeriile din primul etagiŭ se vĕd sferturĭ şi jumĕtăţĭ de stînjenĭ de lemne uscate, aşchiĭ şi surcele, puse la o laltă cu saciĭ de lână, cu rogojinĭ, cu fên, cu cazane de fiert boiaua pentru covóre, aşa că numaĭ o scînteie ar fi destul pentru a pune în flacărĭ edificiul întreg. Acéstă situaţiune îngrijitóre n'a preocupat pe venerabilul prelat, ci numaĭ lipsa unor cărţĭ carĭ nu'şĭ aveaŭ locul lor acolo.

I. P S. S. Mitropolitul Moldoveĭ : N'am dis acésta.

D. Gr. Tocilescu, raportor: Memoria ar putea să mĕ înşele, nu însă şi notiţele ce am luat. Aţĭ zis că urcînd cîte-va trepte aţĭ intrat într'o odaiă şi aţĭ întrebat: unde sunt cărţile luĭ Constantin Brîncoveanu ? Şi vi s'a rĕspuns că le-am luat eŭ.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ : Inainte cu 40 anĭ.

D. Gr. Tocilescu, raportor : Atuncĭ abia eram născut.

D-lor senatorĭ, voiţĭ să ştiţĭ de unde maĭ vine acéstă pornire a I. P. S. Mitropolit asupra raportoruluĭ legeĭ acesteia, ca şi asupra legeĭ înseşĭ ?

Să vĕ daŭ şi acéstă explicare cu permisiunea I. P. S. Sale.

In anul 1888, Prea S-tul Mitropolit a protestat printr'o adresă formală la ministerul cultelor (No. 1347. August 17) pentru proiectul de dărîmare a turnuluĭ clopotniţeĭ de la Sfinţiĭ Treĭ Erarchĭ din Iaşĭ.

In calitate de membru al comisiuneĭ onorifice a monumentelor publice din ţéră, comisiune instituită în Aprilie 1890, am fost şi eŭ chemat să mĕ pronunţ dacă acéstă clopotniţă trebue saŭ să nu fie dărîmată Mergênd la faţa loculuĭ, împreună cu d-niĭ D. Sturdza şi G. Lahovari, membri aĭ comisiuneĭ, noĭ am constatat, prin prescript-verbal (vedĭ *Restaurarea monumentelor istorice*, Bucuresci 1890, p. 243) : 1) că acel turn nu este turnul vechiŭ din timpul luĭ Vasile Lupu, ci s'a clădit din temelie de la aniĭ 1804—1806, dupe cum resultă din inscripţiunea grécă incastrată pe faţada turnuluĭ despre stradă; II) că partea superióră a turnuluĭ a fost clădită la 1830, precum se dovedeşte din inscripţiunea aşedată pe faţada turnuluĭ despre biserică, şi ca atare a servit de observatoriŭ pentru incendiŭ, înainte de turnul Golieĭ ; III) că turnul nu este aşedat în direcţiunea vechiuluĭ zid încongiurător, din care chiar astădĭ încă există o bucată cu portiţa de intrare, ci este scos în stradă afară; de asemenea că el deviază din axa bisericeĭ cu 3m. 50; IV) că inscripţiunea cea veche a turnuluĭ, inscripţiunea luĭ Vasile Lupu, ce se vede incastrată pe faţada despre curte, este aşedată aci cu mult maĭ tîrdiŭ, la inceputul secoluluĭ nostru ; V) că turnul se găsesce într'o stare de ruină ce reclamă lucrărĭ deosebite de consolidare şi cu greŭ ar putea servi de clopotniţă; şi în fine VI) că menţinerea turnuluĭ, cu dimensiunile şi în posiţiunea ce ocupă, isolat de orĭ-ce altă clădire, astupă şi desfigurézĕ aspectul bisericeĭ, atit din jos cît şi din sus. Pe temeiul acestor constatărĭ, noĭ am opinat ca turnul să se dărîme, neavînd nicĭ o importanţă istorică saŭ artistică.

Acéstă părere nu a plăcut însă I. P. S. Mitropolit ; *inde irae*; de aci ciudă mare pe comisiunea monumentelor, şi în ciuda eĭ nu maĭ voeşte să audă despre verĭ-o asemenea comisiune. Dar a cuĭ să fie vina, dacă membriĭ comisiuneĭ istorice, în cestiunĭ de istorie şi de artă, lucrézĕ dupe alte canóne de cît cele bisericeştĭ, dupe canónele esteticeĭ şi architectureĭ, carĭ în casul de faţă sunt maĭ presus de cît ale bisericeĭ ?

P. S. S. Episcopul de Huşĭ : Protestez.

D. Gr. Tocilescu, raportor : Vĕ preă zoriţĭ cu protestările, Prea Sfinţite ! Cînd am dis *canóne ale bisericeĭ* n'am înţeles decretele conciliilor ecumenice asupra credinţeĭ şi disciplineĭ; sunt şi voiŭ să rĕmîn pravoslavnic creştin, ca şi Prea Sfinţia Ta; decĭ nu e în discuţiune autoritatea conciliilor, carĭ nu ştiŭ să se fi ocupat despre clopotniţele mănăstirilor.

Eu am întrebuinţat cuvîntul *canon*, în înţelesul sĕŭ etimologic de *regulă*, grecescul Κανὼν, regulă, care regulĭ prescriŭ póte ca turnul clopotniţeĭ să'şĭ păstreze posiţiunea ce are faţă de biserică.

P. S. S. Episcopul de Huşĭ : Acelea nu sunt canóne.

D. Gr. Tocilescu, raportor : N'am avut pînă acum plăcerea să citesc saŭ să vĕd cel puţin comentariile P. S. Vóstre în materie teologică.

P. S. S. Episcopul de Huşĭ : Veţĭ avea de acum înainte.

D. Gr. Tocilescu, raportor : Intreruperile bănceĭ prelaţilor nu mĕ impedică de a spune ceea ce cred, pe preţul chiar de a trece de anticanonic. Dar să citez încă un cas în care comisiunea monumentelor istorice s'a găsit în diverginţă de părerĭ cu I. P. S. Mitropolit al Moldoveĭ. Este vorba de cele treĭ altare ale bisericeĭ S-tu Nicolae domnesc din Iaşĭ. Acéstă biserică dărămîndu-se pentru a se reedifica din noŭ, s'a agitat cestiunea dacă trebue refăcută cu unul saŭ cu treĭ altare. Prea Sfîntul Mitropolit, printr'o adresă din acelaşĭ an 1888 (No. 1.674, Octombre 25) atrage atenţia ministeruluĭ cultelor „spre a ţine compt şi de interesul istoric-naţional şi religios" şi a face ca restauraţiunea din noŭ a bisericeĭ să fie cu treĭ altare. Comisiunea monumentelor istorice examinînd la faţa loculuĭ planurile cele vechĭ şi cele de restauraţie ale bisericeĭ S-tu Nicolae, precum şi documentele şi cronicele, a constatat 1) că în construcţiunea aceşteĭ bisericĭ se deosibesc două element : *a*) biserica primitivă clădită de Stefan-cel-Mare la anul 1492 şi *b*) adăogirea (pridvoru) făcută de Antonie-Vodă-Ruset la anul 1677, cu unicul scop de a servi ca loc de înmormîntare familieĭ sale; 2) că cele două altare din pridvor sunt cu totul recente, cel mult de la începutul acestuĭ secol, cu scop de a da acces în biserica Domnéscă serviciuluĭ în limba grecéscă şi rusécă ; 3) că nicĭ nevoile religióse, nicĭ usul cultuluĭ nu a putut da loc la o inovaţiune ce nu se vede la verĭ-o altă biserică din întreg coprinsul Regatuluĭ, ba chiar al Rĕsărituluĭ.

Pentru aceste motive comisiunea a fost de părere să se reclădéscă biserica S-tu Nicolae în forma bisericeĭ luĭ Stefan-cel-Mare, adică numaĭ cu un altar, fără adăogirile posterióre.

Atuncĭ cum voiţĭ ca o asemenea comisiune să mulţuméscă pe Chiriarchul Moldoveĭ, care stărue a crede că reclădirea uneĭ bisericĭ cu un singur altar „atinge simţul moral cel maĭ delicat, simţul religios rominesc strămoşesc ?"

Un cuvînt încă, d-lor, şi termin.

Dacă după acéstă amănunţită expunere reiese învederat că starea de lucrurĭ actuală, în ce priveşte conservarea monastirilor şi bisericelor, nu maĭ póte fi lăsată, că obiectele de preţ ale acestor locaşurĭ trebuesc inventariate spre a fi maĭ bine păstrate, apoĭ proectul de lege e fórte la timp venit şi urméză să'l votăm cu toţiĭ.

Dar legea monumentelor nu se ocupă numaĭ de monastirĭ şi bisericĭ, saŭ de odórele acestora, ci de tóte monumentele în genere, nemişcătóre şi mişcătóre publice şi private, carĭ merită a fi clasate printre monumentele publice saŭ naţionale. In rîndul acestora intră tot ce ne-a rĕmas de preţ pentru artă saŭ ştiinţă în pămînt saŭ pe suprafaţa tereĭ nóstre, din cele maĭ vechĭ timpurĭ şi pînă astădĭ : unelte şi arme de piatră, bronz, fer, monede, vase, pietre cu inscripţiunĭ, statue, movile şi kurgane, ruine de cetăţĭ, de lagăre şi oraşe, de templurĭ, palaturĭ, circurĭ şi teatre vechĭ, şosele, podurĭ şi apeducte . . . . tot ce constitue pa-

trimoniul strămoșesc pe care trebue să'l cunóștem, dacă voim a ne da sémă de trecutul patrieĭ nóstre. Acestea sunt documentele istorice ale cultureĭ omenești; ele interesézá pe toțĭ, dar maĭ ales pe noĭ romînii, carĭ suntem rĕspundĕtotĭ de ele. De ce atuncĭ un glas așa de autorisat ca al Chiriarchuluĭ Moldoveĭ să protesteze contra aceseĭ legĭ cu toțĭ frațiĭ întru Christos?

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Eŭ am vorbit în cea ce ne privește.

D. Gr. Tocilescu, raportor: Intreruperea acésta mĕ convinge că vorbirea mea n'a putut întru nimic să facă pe I. P. S. S. a renunța la temerile ce are în privința scopuluĭ ce legea urmărește. Prea Sf. Sa tot încă se maĭ teme că vor veni comisarĭ prin casele particularilor ca să ridice lucrurile vechĭ și să le ducă la musee. Tot încă îĭ maĭ este frică că Statul o să-ĭ ia frumósa bibliotecă de cărțĭ și manuscripte, pe care a adunat'o cu marĭ sacrificiĭ și vrednice de laudă. Dar nimenĭ n'a gîndit la asemenea lucrurĭ. Proprietatea a fost și rĕmîne sfîntă.

Regret că n'am putut a'l liniști, însă nu 'mĭ stă în putință a dice maĭ mult.

Dacă pretindem că suntem un Stat cultural, atuncĭ cată să ne supunem la condițiunile ce comportă un Stat cultural. Știțĭ că suntem maĭ prejos de cît Turcia și Japonia pe terenul conservăreĭ monumentelor? Nu esistă Stat în Europa care să nu aibă o lege protectóre a monumentelor.

Belgia, Danemarca, Francia, Italia, Austria, Germania, Suedia, Ungaria etc., aŭ înscrise în budget pe fie-care an sume însemnate pentru restaurărĭ; comisiunĭ istorice desfășură o rondnică activitate în Bavaria, Belgia, Francia, Grecia, Italia Austria. Rusia, Suedia și Egipt; se dă în aceste țĕrĭ deosebită atențiune pentru descoperirea și conservarea antichităților, pentru facerea de inventare; în nicĭ una din aceste țĕrĭ nu s'a vĕdut clerul protestînd pentru că Statul a luat mĕsurĭ să inventarieze obiectele din monastirĭ și bisericĭ și să oprésca înstrăinarea saŭ prefacerea lor.

De asemenea nicĭ particulariĭ reclamînd că le-ar fi jiginind în ceva dreptul de proprietate dacă unele obiecte ale lor aŭ fost trecute în inventariŭ.

Legislațiunea Greciei póte a ne servi de model în materie de antichitățĭ. Turcia, prin legea din 1884, regulézá săpăturile și dreptul Statuluĭ asupra antichităților. Pînă și Japonia nu se lasă maĭ pe jos sub raportul grijeĭ monumentelor vechĭ de cît Statele cele maĭ culturale din Europa. Am aci ordonanțele ministeruluĭ de interne japonez din 1877, care dispune inventariarea tutulor antichităților mișcătóre din templurile luĭ Buddha și Schinto: scule și manuscripte vechĭ; unelte și vase de sacrificiŭ, monede, clopote, statuĭ, etc.; inventariile, alcătuite de preoțĭ și legalisate de către prefectură sunt în cîte douĕ exemplare, din carĭ unul se păstrézá la templu, iar cel-alt la ministerul de interne.

Noĭ vrem óre să rĕmînem maĭ îndărăt și de cît Statele asiatice? Nu maĭ voim a avea nicĭ o legătură cu trecutul? Moștenirea părintéscă s'o lăsăm a se risipi în vînt și să părem înaintea viitorimeĭ că am trăit străinĭ în propria nóstră țară?

Monumentele, domnilor, nu fac numaĭ pe un popor să trăiască, dar îl fac încă să reînvieze. Grecia modernă renaște ca Phoenixul din cenușa ruinilor vechilor elenĭ, și marmurele Parthenonuluĭ vorbesc maĭ elocint pentru independența eĭ de cît eroismul grecesc. Italia datorește renașterea sa tradițiuneĭ clasice care o suscită către o viață nouă.

Romînia, crescută și renăscută prin silințe și lupte neîntrerupte, s'a păstrat secule întregĭ, grație bărbățieĭ vitejeștĭ a fiilor eĭ și credințeĭ nestrămutate a acestora în Dumnezeŭ.

Martore ale vitejieĭ lor des încercate staŭ scrisorile bătrînești, letopisițile romîne și străine, movilele cu leșurĭ dușmăneștĭ risipite prin dîmburĭ și șesurĭ, șanțurile și zidurile vechilor cetățĭ întărite.

Martore ale cuvioșieĭ și credințeĭ lor creștineștĭ se ridică, din zarea depărtată a timpilor, acele zidirĭ înalte cu turle armonice, de prin văile munților, de pe délurĭ și cîmpiĭ, monăstirĭ, schiturĭ și metóce.

Documente ale origineĭ naționalitățiĭ nóstre, urmele de cetățĭ și lagăre romane, șoselele așternute cu piatră, pietrele cu scrisoare latină, statuele și rĕmășițele de templurĭ grăesc poporuluĭ romîn despre părințiĭ luĭ Romanĭ și maĭ ales de acel mare împĕrat Traian care i-a pus aci ca sentinelă a civilisațiuneĭ apusene.

Monumentele întrețin legătura presentuluĭ cu trecutul. A le păstra, a le apăra de stricăciune și a le restaura, conservîndu-le forma și spiritul lor, este dovada cea maĭ puternică de trépta înaltă culturală pe care stă un popor. Cu cît conștiința aceseĭ legăturĭ cu origina sa și cu trecutul este maĭ viuĕ în sufletul unuĭ popor, cu atât și dorința luĭ pentru conservarea monumentelor este maĭ energică și maĭ generală.

Ferice de popórele carĭ supravieṭuesc catastrofelor prin neperitórele producțiunĭ ale geniuluĭ lor artistic. Ele traesc și după mórte, iar numele lor deștéptă amintirile cele maĭ frumóse, cele maĭ nobile ale idealuluĭ omenireĭ.

Așa aŭ făcut Greciĭ, așa aŭ făcut Romaniĭ, și noĭ suntem urmașiĭ Romanilor. (Aplause).

D. M. Bonachi Grigoriadi: Onorat Senat, înțeleg focul care a animat cuvîntarea d-luĭ raportor în vederea scopuluĭ ce urmărește. Dar scopul care-l urmărește nu-l atinge prin legea de față. De și acéstă lege e precedată de o „espunere de motive“, care în aparență pare fórte frumósă, în realitate însă, din nefericire, acéstă expunere nu se póte resuma de cît în *„verba et voces praeterea nihil.“*

Nu e nicĭ o legătură în cuvinte, de și sfîrșeste prin o frasă frumósă, că *„Senatum deliberante monumenta pereunt“*.

Dacă acésta ar fi singura conservare a monumentelor nóstre, am putea scri pe acéstă lege: *„Senatum deliberante monumenta pereunt et perebunt“*. De ce, d-lor? Pentru că legea acésta nu are de cît un singur scop în vedere, și pentru acésta așĭ vrea ca discuțiunea să rĕmînă deschisă, ca astfel să vĕ arăt din textul legeĭ că ea nu corespunde scopuluĭ pe care ni l'am propus cu toțiĭ și de care trebue să fim animațĭ; căcĭ nu cred să se găsescă un singur D. senator, de orĭ-care culóre potitică ar fi, care să nu voteze legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice; însă bine înțeles nu o lege care nu face de cît a institui o comisiune cu dreptul de a merge pînă și în casele ómenilor să vadă ce aŭ..

Voci: Acésta nu e în contra închidereĭ discuțiuneĭ.

D. președinte: Vĕ rog a vĕ mărgini asupra închidereĭ discuțiuneĭ.

D. Bonachi Grigoriade: D-le președinte, ca să arăt pentru ce sunt în contra închidereĭ discuțiuneĭ trebue să motivez.

Așĭ înțelege să ne găsim în fața uneĭ legĭ care, în adevĕr să arate lămurit de la început că are de scop conservarea monumentelor publice, și acea lege, așĭ vota-o cu amindouĕ mînile și chiar cu piciórele; dar o lege ca cea de față nu înțeleg... (Intreruperĭ).

D-lor, țĭ se strînge inima cînd te ducĭ la Cetatea Neamțu și vedĭ vacile pascĕnd și lovind cu piciórele în acel monument...

Voci: nu e în contra închidereĭ.

D. Bonachi Gregoriade: Luațĭ cuvĕntul să-mĭ respundețĭ; nu mĕ întrerupețĭ, căcĭ ce avețĭ să pierdețĭ cu vorbirea mea...

D. C. Fotin: Timpul, care este prețios.

D. Bonachi Gridoriade: Da, ca să votațĭ legĭ carĭ numaĭ legĭ nu sunt...

D. C. Fotin: Și pe carĭ d-vóstră voițĭ să le votațĭ cu piciórele. (Ilaritate).

D. Bonachi Grigoriade: Da, voiŭ vota o lege sănătósă. Venițĭ cu o lege care să arate anume acele monumente, care să ia mĕsurĭ de conservare reală și care să declare că tóte acele edificiĭ vor fi fotografiate și trimise pe la toțĭ săteniĭ pentru ca toțĭ copiĭ de țăranĭ să știe cine aŭ fost strămoșiĭ lor și atuncĭ voiŭ vota acea lege; dar nu venițĭ cu o lege care nu face de cât institue o comisiune și un inventariŭ pe care, publicîndu-l prin *Monitor*, 'l vețĭ trimite notarilor și sub-prefecților, — *risum teneatis*. — carĭ să nu o facă de cât a aduce vrajbe între proprietarĭ și ceĭ l'alțĭ, și a specula lumea.

Acésta vĕ este paza monumentelor? Dar óre o să pótă citi și vacile în *Monitor* ca să nu maĭ lovéscă acele monumente cu piciorul?

De ce de atîta timp nu s'a îngrădit acea monastire istorică? Se zice că la monastirea Tismana nu se maĭ găsesc mitre; dar cum o să găsițĭ mitre cînd nu se maĭ găsesce piatră peste piatră?

Vedeţĭ, d-lor, atâtea motive carĭ mĕ fac a vĕ ruga să nu inchideţĭ discuţiunea, ci să o lăsaţĭ deschisă, ca discutând să facem a eşi o lege care să atingă scopul pe care-l urmărim cu toţiĭ, conservarea monumentelor naţionale.

D. preşedinte: D. C. Fotin are cuvêntul pentru închiderea discuţiuneĭ.

D. C. Fotin: Eŭ rog respectuos pe onor. Senat să închidă discuţiunea tocmaĭ în urma celor cuvêntate de onor. D. Bonachi, căcĭ d-sa a ţinut o cuvîntare ca să întrebuinţeze câte-va frase latineştĭ, asupra cărora nu este nimic de zis, maĭ cu sémă când este vorba, cum a spus d-sa, că este gata să voteze o altă lege ciar cu piciórele. (Aplause, ilaritate).

Maĭ multĭ domnĭ senatorĭ: Inchiderea discuţiuneĭ.

D. preşedintc, G. Gr. Cantacuzino: A vorbit un d. senator contra şi altul pentru închiderea discuţiuneĭ.

Pun dar la vot închiderea discuţiuneĭ; cine e pentru să ridice mâna... Majoritate

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Cer cuvêntul.

Vocĭ: S'a închis discuţiunea.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Am dreptul să rĕspund d-luĭ raportor în cestiune personală.

D. preşedinte: Nu vĕ contestă nimenĭ dreptul; veţĭ avea cuvîntul la timp, conform regulamentuluĭ.

— Se pune la vot luarea în consideraţie a proectuluĭ şi se primeşte.

D. Gr. Tocilescu, raportor, dă citire art. 1 din proiectul de lege.

P. S. S. Episcopul de Huşĭ: Cer cuvîntul.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Se póte să primim insulte de la D. raportor şi să nu rĕspundem? Protestăm.

D. preşedinte: Veţĭ avea cuvêntul pe urmă; acum are cuvêntul P. S. S. Episcopul de Huşĭ.

P. S. S. Episcopul de Huşĭ: Cuvêntarea Inalt Prea Sântituluĭ Mitropolit al Moldoveĭ şi Suceaveĭ de ierĭ, de cînd s'a deschis discuţia generală asupra acestuĭ proiect, a făcut óre-care impresiune asupra miculuĭ numĕr de d-nĭ senatorĭ carĭ aŭ fost de faţă. Impresiunea acésta a fost în rĕŭ; se înţelege că fie-care s'a întrebat în sine: ia să vedem póte I. P. S. S. are dreptate.

Din parte-mĭ ḑic: I. P. S. S., ca bătrân, ca persónă care a vĕḑut multe în viaţă şi are o esperienţă mare, are dreptate să fie pesimist. De cînd I. P. S. Sa ocupă posiţiunĭ înalte în biserică, multe aŭ auḑit şi multe schimbărĭ s'aŭ făcut în raportul bisericeĭ, schimbărĭ carĭ póte nu corespunde cu dorinţele I. P. S. Sale; are dreptate dar să fie pesimist şi ideile I. P. S. Sale în multe casurĭ ne pot fi de mare folos.

Noĭ aceştia maĭ tinerĭ, de şi câte o dată greşim, diferim adesea în ideĭ de ceĭ maĭ bătrînĭ.

Eŭ unul, în legea ce ni se propune, nu vĕd ceva rĕŭ, ceva nefolositor, şi de aceea nicĭ nu imput d-luĭ ministru de culte şi în genere guvernuluĭ rea intenţiune, şi acésta cu atât maĭ mult cu cât guvernul, de cele maĭ de multe orĭ, cedéḑă propunerilor ce se fac de uniĭ din d-niĭ senatorĭ în secţiunĭ şi comitetul delegaţilor, şi nu ţine numaĭ de cât ca proiectele să trécă tale quale, aşa cum sunt propuse.

D. raportor, în rĕspunsul la cuvêntarea I. P. S. Mitropolit al Moldoveĭ, a arătat însemnătatea acesteĭ legĭ; numaĭ d-sa a avansat cuvinte cam grele, cuvinte nemeritate, la adresa bănceĭ prelaţilor, la adresa representanţilor bisericeĭ române. Rĕmîne ca d-sa să recunóscă singur că ce a făcut n'a făcut bine. Rĕŭ a făcut d-sa că a dat a înţelege că manuscriptele relative la ţara şi biserica nóstră, carĭ se află prin diferite bibliotecĭ din Europa, s'ar fi înstrăinat cu bună-voinţa saŭ din negligenţa representanţilor bisericeĭ. Ca istoric, nu ştie d-sa ce împrejurărĭ grele aŭ fost în diferite timpurĭ asupra ţĕreĭ nóstre?

S'aŭ putut lua acele manuscripte fără consimţimêntul nimenuĭ.

Intre altele d-sa s'a legat şi de protestul ce am făcut când s'a permis a micşora însemnătatea canónelor bisericeştĭ. Să ştiţĭ d-vóstre că în potriva unor asemenea apucăturĭ eŭ voiŭ protesta cât voĭ trăi. Canónele de carĭ se conduce Biserica ortodoxă sunt făcute şi aprobate de adunărĭ marĭ ale representanţilor Bisericeĭ, de Sinódele Ecumenice, şi ca atarĭ nu se póte ataca nicĭ însemnătatea nicĭ pot fi călcate. Sunt multĭ carĭ ḑic că de ce Sinodul nostru nu schimbă cutare, ori cutare canon.

Eŭ vĕ spun cu acéstă ocasiune că nu le schimbă pentru că nu póte. Póte consiliul de miniştri de pildă să schimbe legile pe carĭ d-vóstre le faceţĭ în Corpurile legiuitóre ale ţĕreĭ? Nu. Sinodul bisericeĭ române ortodoxe, în raport către întréga legislatură a bisericeĭ ortodoxe, nu este de cât ca un consiliŭ de miniştri la noĭ faţă de legile ţĕreĭ.

De aceea, orĭ de câte orĭ cine-va 'şĭ va permite să despreţuiască canónele bisericeştĭ, voiŭ protesta Noĭ suntem strejariĭ dogmelor şi canónele bisericeĭ nóstre ortodoxe.

D. raportor a maĭ ḑis că n'a citit cărţĭ teologice editate de mine. Se póte; acésta însemnéḑă că specialitatea d-sale e alta şi nu teologia. Acésta o ḑic nu pentru că eŭ aşĭ fi lucrat mult pe terenul teologic, dar de, ceva tot voĭ fi făcut şi eŭ. Dar să lăsăm acestea.

Nu pot lăsa, d-lor senatorĭ, nerelevată întru cât-va şi o altă cestiune atinsă de d. raportor. D-sa a dat a înţelege că în experienţa ce a făcut, în calitate de secretar general al ministeruluĭ cultelor şi instrucţiuneĭ publice, ar fi constatat că chiriarchiĭ ţĕreĭ ar voi ca ministerul cultelor să nu fie de cât un biuroŭ de înregistrare, şi că nu ar ţine sémă de dispoziţiunile ministeriale. Eŭ unul nu cred acésta, afară dór numaĭ dacă ministerul ar lovi în demnitatea episcopală, saŭ ar intra în atribuţiile episcopatuluĭ, şi chiar atuncĭ s'ar ajunge la o explicaţie şi prudenţa ambelor autorităţĭ ar aplana în tótă liniştea orĭ-ce incident. Episcopatul nostru nu se opune disposiţiunilor guvernuluĭ carĭ nu sunt în contra bisericeĭ. Şi acésta pentru cuvêntul că caracteristica bisericeĭ ortodoxe în genere nu este de a forma Stat în Stat, cum e a bisericeĭ catolice; la noĭ ortodoxiĭ, biserica este una cu Statul, este naţională.

Aşa este şi aşa trebue să fie, căcĭ Statul şi biserica trebue să fie aşa de strâns unite ca şi corpul cu sufletul, să fie una şi să lucreze în armonie. (Aplause).

Vin acum, d-lor senatorĭ, la scopul principal pentru care am luat cuvêntul.

Eŭ, d-lor, am cerut cuvêntul ca să propun un amendament la art. 1, dupe aliniatul *un architect.*

Iată acest amendament:

„Chiriarchul respectiv saŭ, delegatul sĕŭ ia parte de drept la lucrările comisiuneĭ relative la monumentele şi obiectele religióse din coprinsul eparchieĭ sale.“

Acum să 'mĭ daţĭ voe să explic care este interesul de a introduce în lege acest amendament.

Impregiurările ţĕreĭ nóstre aŭ făcut ca în programele din şcólele nóstre laice să nu se prevadă ca obiecte de studiŭ tóte cunoştinţele strict necesare unuĭ creştin: aşa, de exemplu, despre cult nu se învaţă nimic în şcolile laice; un creştin de aĭ noştri intră în biserică şi nu ştie ce însemnătate are cutare saŭ cutare obiect saŭ mişcare ce se face; prin urmare, de la cel ce nu ştie, nu poţĭ cere. Se institue comisiunĭ de oamenĭ învĕţaţĭ, specialĭ asupra unor materiĭ, dar carĭ n'aŭ cunoştinţă despre ceea ce este în biserică. Mi-a spus un tĕnĕr, cu lacrămile în ochĭ, o împrejurare întîmplată cu mergerea unuĭ împuternicit din partea ministeruluĭ cultelor ca să ia de la o biserică nişte obiecte; n'am nimic de ḑis dacă le ia să le conserve maĭ bine; nu imput rea voinţă aceleĭ persóne, ci numaĭ neştiinţa în ale cultuluĭ.

In biserica nóstră sunt óre-carĭ regulĭ faţă de respectul ce datorim templelor şi obiectelor din ele. Aşa, de exemplu, prin uşile numite împărăteştĭ carĭ sunt în mijlocul tîmpleĭ saŭ catapetesmeĭ nu póte intra nimenĭ, afară de: archiereĭ, preoţĭ şi diaconĭ, cum şi Regiĭ şi Impĕraţiĭ cînd se împărtăşesc şi aduc darurĭ.

Pe dinaintea sfinteĭ mese din altar nu pot trece de cît numaĭ servitoriĭ sfinţĭ aĭ altaruluĭ, adică: archiereiĭ, preoţiĭ şi diaconiĭ.

Ce s'a întîmplat însă? Acea persónă, — de altmintrelea vrednică de respectul meŭ, — fără să cunóscă acestea, a intrat în sfîntul altar şi s'a aşeḑat la sfînta masă, pe care, afară de sfinţiţiĭ servitorĭ, nimenĭ nu póte pune mâna.

Aşa sunt regulele bisericeĭ nóstre, şi considerînd-o ca pe o simplă masă, a făcut a i se aduce maĭ multe obiecte pe ea, cu care a umplut un sac şi a eşit cu sacul acele pe uşile împĕrăteştĭ.

Acésta a scandalisat pe ceĭ de faţă. Era acolo superiorul, dascălul, etc. Acésta este vina ministruluĭ? Este vina impu-

ternicituluĭ ministruluĭ? Nu! Nu este vina luĭ; de la cel ce nu ştie nu se póte cere; scandalul însă s'a făcut.

D. Al. Villner: Cine era delegatul ministruluĭ?

P. S. S. Episcopul de Huşĭ: Numele nu 'l pot spune. Iată pentru ce aşĭ ruga pe d. ministru, pe comitetul delegaţilor şi pe d-vóstre, d-lor senatorĭ, să primiţĭ amendamentul meŭ, pentru ca atuncĭ cînd comisiunea se va duce într'o sfîntă biserică să fie acolo şi un representant al Episcopuluĭ care ştie pe unde să o poarte, şi atuncĭ nu se vor maĭ întîmpla scandalurĭ ca cel de care v'am vorbit.

Cer dar ca inventariarea să se facă în faţa episcopuluĭ, orĭ a unuĭ delegat al sĕŭ, aceea ce conţine amendamentul meŭ.

Acestea am avut de dis.

D. preşedinte: Conform art. 66 din regulament, orĭ-ce amendament trebue să fie susţinut de 5 d-nĭ senatorĭ. Intreb dacă sunt 5 d-nĭ senatorĭ carĭ susţin amendamentul?

Vocĭ: Sunt.

D. preşedinte: D. ministru cultelor are cuvêntul.

D. ministru al cultelor şi instrucţiuneĭ publice: D-lor senatorĭ, nimenĭ nu póte să regrete maĭ mult de cît mine că discuţiunea aceste legĭ, cerută de atîţĭ anĭ, propusă în maĭ multe rîndurĭ, şi asupra căreia nu pot nicĭ măcar să 'mĭ iaŭ meritul nicĭ că am inventat-o, nicĭ că cel d'întêiŭ v'am propus-o d-vóstre, că acéstă discuţiune s'a schimbat, în şedinţa de ierĭ, într'un fel de desbatere asupra cestiuneĭ raporturilor dintre Stat şi Biserică, desbatere care nu era nicĭ la timpul eĭ venită, nicĭ la locul eĭ adusă.

N'a fost vorba, şi nu póte fi vorba, ca cu ocasiunea aceste legĭ să se limpedească raporturile dintre Stat şi Biserică.

Din fericire — cel puţin în scurta mea şedere la portofoliul cultelor — am constatat că aceste raporturĭ sunt fórte cordiale; aŭ fost cordiale şi sper că vor rĕmîne cordiale, fie-care dintre cele doue puterĭ păstrîndu'şĭ absoluta eĭ independenţă; căcĭ după cum n'am primit alaltă-ierĭ atacurile d-luĭ Mîrzescu, care spunea că eŭ, ca să complac sfinţilor prelaţĭ, am făcut numirile de la facultatea de teologie, tot aşa şi astădĭ rog pe sfinţiĭ prelaţĭ să crédă că nu pot să primesc nicĭ atacurile I. P. S. S. Mitropolituluĭ Moldoveĭ, care a dis că, împins de sentimente rele în contra bisericeĭ, am propus acest proiect de lege.

I. P. S S. Mitropolitul Moldoveĭ: protestez; n'am zis acésta.

D. ministru al cultelor şi instrucţiuneĭ publice: Ca ministru al cultelor, fiind dator a mĕ afla în zilnice raporturĭ, în trecut, present şi viitor, cu I. Prea Sf. Vóstră, nu am voit să vĕ rĕspund nimic ierĭ; atuncĭ cînd aţĭ pus I. Prea Sf. Vóstră înainte nu numaĭ numele I. Prea Sf. Vóstre, dar numele Bisericeĭ romîne, cînd v'am vĕdut că protestaţĭ în numele tutulor în contra acesteĭ legĭ, lucrul era de aşa mare gravitate în cît dacă am lăsat ca să trécă 24 ore înainte de a vĕ rĕspunde, Senatul va recunóşte că bine am făcut, că cu minte am lucrat. Nu era loc ca să se deschidă acum acéstă cestiune; cred că la timpul eĭ va veni, cu ocasiunea uneĭ alte legĭ maĭ însemnată, a uneĭ legĭ pe care am promis'o ţĕreĭ, cu ocasiunea legeĭ asupra cleruluĭ mirén. Vom putea resolva atuncĭ acele marĭ cestiunĭ în complet acord, sper, cu banca prelaţilor; căcĭ eŭ unul, dacă 'mĭ voiŭ da ostenéla a fi de acord cu I. Prea Sf. Lor, nu voiŭ lăsa însă ca interesele superióre ale Statuluĭ să se ştirbéscă în mînele mele.

Dar, închizînd acest episod care încă o dată regret că s'a deschis, şi nu eŭ sunt de vină că a fost deschis, să ne ocupăm maĭ bine de *amendamentul* ce propune Prea Sf. Episcop al Huşuluĭ.

D-lor, care este scopul acesteĭ legĭ? Nu este vorba nicĭ de perchisiţiunĭ, nicĭ de a se şti dacă Statul are drept saŭ nu să dispună ca obiectele vechĭ, proprietatea sa, să se păstreze saŭ nu la museŭ, nicĭ de a reveni asupra luĭ 1864, nicĭ de a merge înapoĭ de 1864; nu este vorba de nimic din tóte acestea, ci e vorba numaĭ de un singur lucru, de a se pune sub un regim egal deosebitele monumente istorice saŭ artistice, monumente carĭ, chiar cînd sunt proprietate particulară, sunt maĭ înainte de tóte naţională. căcĭ ele sunt martoriĭ glorieĭ trecute şi gagiul strălucireĭ viitóre.

Dar ce face proiectul nostru de lege? Stabileşte întiiŭ un lucru: că nimenĭ nu se póte atinge de un monument istoric fără voia Statuluĭ; şi al douilea, că acela care se va atinge de un monument istoric va fi pedepsit; al treilea, că pentru ca să se ştie carĭ sunt monumentele istorice, din 5 în 5 anĭ se va publica un tabloŭ de tóte aceste monumente, spre a se şti de orĭ-cine dacă este saŭ nu permis a se atinge de dînsele.

Maĭ stabileşte că proprietarul acela care nu vrea să priméscă acéstă servitute legală, adică oprirea de a'l restaura după placul luĭ, să aibă dreptul să dică Statuluĭ: cumpĕră'l dacă vreĭ să'l păstrezĭ, saŭ să'l restaurezĭ cum credĭ tu maĭ bine; căcĭ dacă nu'l cumperĭ, voiŭ face eŭ cu dînsul ce voiŭ găsi de cuviinţă.

Nicĭ o lege nu este maĭ blîndă ca acésta în tótă Europa. Şi ministruluĭ care are supremul control i se dă un sprijin consultativ într'o comisiune anume compusă din persónele pe carĭ le aţĭ vĕdut la art. 1.

P. Sf. Episcop al Huşuluĭ cere ca să maĭ adăogăm şi pe chiriarhul respectiv.

La acest amendament mĕ opun, şi iată pentru ce: acéstă comisiune are sediul sĕŭ în Bucureştĭ, ea deja va fi fórte cu greŭ strînsă la minister; căcĭ dacă e vorba de ómenĭ eminenţĭ, va să dică că e vorba de ómenĭ ultra-ocupaţĭ, şi apoĭ sunt şi neplătiţĭ.

Dacă d-vóstre maĭ adăogaţĭ opt membri, fie-care cu reşedinţa în opt colţurĭ ale Romînieĭ, membri fără de care comisiunea nu póte să ţină şedinţe, nu vedeţĭ că îngreunaţĭ putinţa acestor comisiunĭ de a se strînge, de a lucra şi de a da avisul? Şi carĭ sunt motivele date de P. S. Episcop de Huşĭ ca să facem acéstă adjuncţiune? P. S. S. ne a cerut acésta pentru că s'a întîmplat ca, cu ocasiunea executăreĭ unor ordine ministeriale, ómeniĭ necunoscătorĭ de riturile religiuneĭ nóstre romîneştĭ aŭ comis óre-carĭ fapte carĭ eraŭ contra rituluĭ.

In ce, vĕ întreb, presenţa în comisiunea de la minister, căcĭ acéstă comisie nu este o comisie de execuţie, căcĭ nu o să plece comisia ca să execute mĕsurile şi disposiţiile ministeriale; în ce presenţa unuĭ episcop în comisiune va schimba lucrul? Absolut nu pricep.

E fórte regretabil dacă verĭ-un delegat al ministeruluĭ a comis verĭ o dată verĭ o greşélă în contra canónelor. Dar acestea sunt precauţiunĭ de luat de către ministru cînd trimite pe cine-va la bisericĭ. Credeţĭ că e cuviincios cînd trimetem un delegat să nu avertisese pe eclesiarhul de acolo? Care ministru ar cuteza să facă acésta?

Dacă a fost verĭ o excepţiune, ea nu are nimic a face cu amendamentul propus.

Să vĕ maĭ arăt o dificultate. Acéstă comisiune trebue să voiageze în tótă ţara ca să facă inventariile monumentelor ce sunt de restaurat. O să vedeţĭ pe aceĭ opt episcopĭ plecînd prin tóte locurile ca să'şĭ dea părerea?

Amendamentul este dar şi inutil şi imposibil.

Da, înţeleg să vĕ preocupaţĭ de cele ce a spus P. S. S. Episcopul de Huşĭ. Da, mĕsurile de executat se vor face în concordie cu prelaţiĭ.

Dar credeţĭ d-vóstre că pînă acum aŭ fost în acéstă privinţă prelaţiĭ trataţĭ fără cea maĭ mare bună voinţă, deferinţă şi profund respect de către toţĭ miniştri de culte? Cine nu ştie că este, de exemplu, o cestie pendinte între noĭ şi un P. S. Episcop cestiunea pictorilor de la catedrala din Constanţa? După ce s'a zugrăvit acéstă catedrală, episcopul de acolo pretinde că nu corespunde cu cerinţele bisriceĭ; mĕ voiŭ duce şi eŭ la Constanţa ca să'mĭ fac şi eŭ o opiniune.

Dar credeţĭ că după acésta am reuşit?

O să fim siliţĭ în urmă, dacă va fi deosebire între noĭ, să apelăm şi uniĭ şi alţiĭ la S-tul Sinod. Căcĭ nicĭ ministrul nu póte să sfinţéscă biserica fără voia Episcopuluĭ; dar nicĭ de bună voie ministrul nu va consimţi să pérdă 70.000 leĭ, carĭ s'aŭ dat unuia din ceĭ maĭ bunĭ pictorĭ, d. Mirea, ca să o zugrăvéscă, maĭ înainte de a se convinge el, nu Prea Sf. Sa Episcopul, că picturile merită a fi perdute.

Cît despre faimosul turn de la *Treĭ-Erarhĭ*, cine nu ştie că s'a hotărît să se desfiinţeze, şi nu s'a desfiinţat fiind că s'a opus Mitropolitul Moldoveĭ? Căcĭ nimenĭ nu a putut să nu ia în consideraţie părerea I. Prea S-tuluĭ Mitropolit, şi am curagiul să afirm că dacă vre-o dată un înalt cler a fost în tot-d'a-una, este şi va fi tratat cu cel maĭ profund respect, am curagiul să afirm că acel cler a fost clerul bisericeĭ romîne, şi nu cred că vre-unul din sfinţiĭ prelaţĭ va putea spune că vre-o dată, orĭ-care ar fi fost ministrul cultelor, el nu s'a purtat cu tot respectul şi afecţiunea pe care o merită P. Sf. Lor.

Vedeţĭ dar, d-lor, că tóte temerile sunt exagerate.

Nu e în acéstă lege nimic care să créscă drepturile Statuluĭ, dar nicĭ nimic care să le scadă.

Noi față de biserică nu am simțit nevoie să vě cerem drepturi noui, dar iarăși am fi culpabili să renunțăm la un drept existent.

Nu este vorba de a restaura tóte monumentele, ci de a alege pe cele ce represintă mai mult gloria străbună, fie din punctul de vedere al frumuseței artistice, fie din punctul de vedere al interesului istoric, de a restaura pe acela cu tot luxul, cu tótă splendórea cuvenită și de a abandona pe cele-alte.

Acesta e spiritul legei ; dacă legea nu spune cari monumente sunt de restaurat, este pentru că nu este acesta scopul legei ; noi pînă acum nici nu știm cari sunt monumentele de restaurat, noi nu avem nici un catalog general, și de aceea am pus o disposiție în proiectul de lege care prevede că se va înscrie în buget o sumă cu care să se facă o asemenea lucrare prealabilă de clasare a monumentelor istorice și artistice, a monumentelor naționale, — ca să întrebuințez un cuvînt care să le coprindă pe tóte.—Cînd se va face catalogul acestor monumente, atunci încetul cu încetul și după měsura de care dispune țara se vor restaura monumentele nóstre istorice. S'a restaurat *Curtea de Argeș, S-ții Trei Erarchi*, se vor restaura *Curtea Domnéscă, Mitropolia* din Tîrgoviște, *Sf. Dumitru* din Craiova, *Stavropoleos* din Bucureștí, și se vor restaura și mai multe în měsura în care vor crește forțele de producție ale acestei țěri. Căci, d-lor senatori, dacă e nevoe să ne gîndim la suvenirile trecutului, trebue să ne gîndim și la nevoile presentului ca să asigurăm viitorul. (Aplause).

Voci : Inchiderea discuțiunei.

P. S. S. Episcopul de Huși : D-lor, am cerut cuvîntul pentru a explica mai bine amendamentul ce am propus. D. ministru a explicat lucrul în sensul acesta : că episcopii respectivi saŭ delegații lor trebue să ia parte la lucrările comisiunei care se va întruni în Bucureștí. Eŭ nu am înțeles așa ceva. Eŭ am înțeles că atunci cînd comisiunea vine să inventarieze obiecte religióse să ia parte la lucrări și Chiriarchul Eparhiei, saŭ delegatul sěŭ...

D. ministru cultelor și instrucțiunei publice : Dar despre inventariare se vorbește la art. 3, nu la acest articol.

P. S. S. Episcopul de Huși : Bine, atunci voiŭ propune amendamentul la art. 3.

Voci : Inchiderea discuțiunei.

— Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

D. președinte : Bine-voiască comitetul a se consulta asupra *amendamentului* propus de P. S. S. Episcopul de Huși.

— Se consultă comitetul delegaților.

D. raportor Gr. Tocilescu : D-lor, comitetul delegaților a respins *amendamentul* pe motivele cari le-a spus deja d. ministru cultelor ; însă comitetul emite părerea ca să se prevadă la art. 3 că atunci cînd comisiunea va procede la inventariarea obiectelor religióse din mănăstiri să dea de știre și episcopului, pentru a'și numi un delegat.

Voci : Fórte bine.

— Se pune la vot amendamentul P. S. S. Episcopului de Huși și se respinge.

— Se pune la vot art. 1 și se primește.

— Se citește art. 2.

D. G. Panu : D-lor senatori, încep prin a spune că n'am luat cuvîntul ca să combat legea și mai cu sémă spiritul acestei legi. Legea este minunată din tóte punctele de vedere, prin urmare nu voiŭ face de cît cîte-va observațiuni de detaliŭ la art. 2.

Din discuțiunea urmată se pare pentru unii din colegii noștri că comisiunea care figuréză în lege este presentată ca ceva teribil, ca ceva care să rěstórne principiile actuale de drept, care are să lovéscă în competința seculară a unora din instituțiunile nóstre, care, în fine, are să fie o epocă revoluționară în legislațiunea nóstră !

Ei bine, eŭ, din contra, cred că comisiunea acésta este așa de anodină în cît nu are să aibă nici o importanță, și acest punct pe mine mě preocupă așa că ast-fel cum este constituită prin acéstă lege mi se pare că este o comisiune aprópe de prisos, și că lucrurile vor rěmîne în starea de mai înainte.

Dați'mi voe să'mi justific în cîte-va cuvinte părea mea.

D-lor, care este genesa acestei legi ? Genesa acestei legi nu purcede din faptul că cetatea Neamțu, de exemplu, era expusă la risipă și derăpănare în fie-care ḑi, nici că cutare saŭ cutare odor artistic póte să piară; nu, legea acésta are o origină mai militantă și mult mai gravă, dacă voiți ; este felul cum de cîți-va ani se face restaurarea monumentelor artistice publice, naționale saŭ mai bine istorice, este felul acela detestabil și condemnabil care a făcut ca lumea să se gîndéscă la acest lucru.

Știți că a fost propus în Senat de către d. Urechiă și d. Exarcu un proiect pentru conservarea monumentelor naționale. Acela este origina proiectului de față ; cine îl are póte să'l citéscă, și'și va da sémă că proiectul propus de către d. Urechiă și d. Exarcu dă cu totul o altă soluțiune, pe cînd proiectul de față dă o soluțiune anodină.

D. Tocilescu spunea cu drept cuvînt că în cursul vécurilor bisericile și monastirile nu numai că nu s'aŭ restaurat, dar nici nu s'aŭ păstrat.

Așa este ; dar dacă ne-am întreba și noi, óre ministrul cultelor și instrucțiunei publice știe el că se păstréză cu sfințenie și că se restauréză în mod inteliginte și artistic monumentele cari le a avut în administrația lui ? Nu ; prin urmare, greșélă și de o parte, greșélă și de altă parte, póte greșélă și mai culpabilă de partea cea-altă. Ce să mai mě întind asupra acestei cestiuni ? Toți știți scandalul ce s'a întîmplat cu děrîmarea bisericei Sf. Nicolae din Iași, St. Dumitru din Craiova, și mitropolia din Tirgoviște ; a domnit la tóte aceste lucrări și la acea restaurare cel mai destrăbălat spirit, lipsă de spirit artistic, lipsă de scrupul, lipsă de bună gospodărie, și lucrul a luat o fasă atît de acută în cît vě aduceți aminte, acum doui ani, că d. ministru Th. Rosetti a propus un proiect de lege pentru deschiderea de credit ca să continue acele reparațiuni și restaurări, iar în ultimul moment a fost nevoit să retragă acel proiect din Cameră sub presiunea morală a ei ; căci tótă lumea știe că creditele, în condițiunile în cari se dăduse pînă atunci, eraŭ o încuragiare, aceea ce nu trebuia să se încuragieze.

Prin urmare, vedeți, eróre de o parte, eróre și de altă parte.

Dar acum îmi veți spune că tocmai cu proiectul de față venim să aruncăm un věl de regret asupra trecutului și să începem a avea mai multă îngrijire și inteligență în restaurarea și repararea monumentelor. Eŭ declar că nu sunt satisfăcut ; căci se prevede în lege o comisiune cu putere restrînsă, în cît totul lasă iar la discreția și voința ministrului ; și după cum miniștri trecuți aŭ făcut ceea ce știm, tot așa și miniștrii viitori aŭ să facă, fără ca comisiunea să pótă contribui mult la îmbunătățirile necesare.

Vedeți, d-lor, articolul 2 ḑice :

Art. 2. *Comisiunea se întrunește ori de cîte ori este convocată de ministru, care este president de drept al ei.*

In lipsa ministrului, va presida cel mai în vîrstă dintre membri.

Va să ḑică, iată o comisiune care nu are absolut nici un spirit de inițiativă ; căci vedeți, d-lor, eŭ ași putea cere ca comisiunea să aibă putere mai mult saŭ mai puțin autonomă ; dar nu cer acésta, de óre-ce s'a votat articolul 1 unde se spune că acésta va fi o *comisiune consultativă*, și nu mai pot, prin urmare, discuta acéstă cestiune.

Dar, de la a avea o simplă comisiune consultativă pînă a avea o comisiune cu óre-care inițiativă și cu óre-cari idei independente de ministru, e ceva deosebire.

Dar îmi veți spune că este mai jos o disposițiune în al. 3 din art. 3 care prevede că nici un monument trecut în inventarul general să nu pótă fi děrîmat, reparat saŭ restaurat, fără prealabila autorisare a ministerului cultelor, care va hotărî, *după ce va fi luat avisul comisiunei monumentelor publice.*

Va să ḑică, avisul comisiunii pentru repararea saŭ restaurarea unui monument este obligator. Așa e, și acest lucru e singura inovație ce se face în acéstă lege, căci de unde pînă acum ministrul nu era obligat să întrebe pe nimeni în lume, ci se servea numai cu architecții și ómenii sěi de încredere, acum îl obligați să céră avisul acestei comisiuni prevěḑută în lege.

Dar acest avis este óre destul de îngrădit și independent în condițiunile în cari se cere ? Nu, și insist ca măcar în ceea ce privește avisul comisiunei să cerem lămuriri de la banca ministerială și să punem chiar un amendament, ca să știm în ce va consta acel avis și ce însemnătate va avea el.

De aceea, cel mai bun lucru, ca să dăm acestei comisiuni anodine óre-care viață, este întîiŭ ca ea să se pótă întruni pentru afacerile cari o privesc cînd ar fi făcut inventariul, etc., nu numai după convocarea ministrului, ci să pótă avea însăși acea comisiune inițiativa convocărei ei. Al douilea, avisul îl cer să fie motivat pe larg într'un proces-verbal, care

să fie publicat în *Monitorul oficial* o dată cu hotărîrea ministruluĭ. Vedeţĭ, ministrul póte să hotărască cum ĭĭ va plăcea, dar un avis aşa cum îl dă consiliul permanent al ministeruluĭ nu primesc; aceea saŭ nimic este tot una. Cînd comisiunea monumentelor va da avisul sĕŭ lămurit, cu considerante, cu motive publicate în *Monitor*, atuncĭ se va vedea de toţĭ dacă ministrul ţine saŭ nu sémă de dînsul. Cînd nu va ţine sémă, vom şti cel puţin că comisiunea 'şĭ-a făcut datoria.

Vedeţĭ, d-lor, acest amendament pe care îl propun intră cu desĕvîrşire în spiritul legeĭ.

Acum, d-lor, în ceea ce priveşte acéstă comisiune, natural că îndatoririle eĭ sunt fórte marĭ şi voiŭ avea onórea să iaŭ cuvîntul la articolul de maĭ jos ca să vedeţĭ dacă 'ĭ se dă destule datoriĭ, şi dacă are depline puterĭ chiar în sînul eĭ ca să lucreze.

Acésta avém de ḑis.

D. G. Sefendache: D-le preşedinte, găsesc ocasiunea ca la art. 2 să propun un amendament, şi maĭ ales ţin să mĕ explic cu d. raportor.

Pe cînd I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ vorbea de odisea aceleĭ closcĭ care a făcut atîta sgomot şi care era un fapt cunoscut de toţĭ, eŭ am făcut o alusiune şi am ḑis că a sburat, şi din acésta onor. d. raportor a creḑut că eŭ aşĭ fi în contra legeĭ. Departe de mine acéstă idee; eŭ, din contră, aplaud şi salut o asemenea lege, maĭ ales că sunt dintr'un district unde Romaniĭ aŭ lăsat o mulţime de monumente. Mehedinţiĭ, d-lor, este unul din districtele cele maĭ bogate în monumente istorice; şi se ştie, d-lor, că monumentele oferă istorieĭ deslusirile cele maĭ marĭ, o bucată de zid din antichitate, un crîmpeiŭ de şosea, o statue, vorbesc pentru antichitate cum n'ar putea să vorbéscă cele maĭ frumóse frase.

Dacă în adevĕr ar voi cine-va să se raporteze la istorie, ar vedea că in Egipt, pînă cînd Champolin n'a venit să descifreze ieroglifele acelea, istoria era cu totul alt-ceva, sfinxiĭ acum nu maĭ sunt muţĭ, eĭ vorbesc. Architectura, museele, inscripţiunile sunt nişte martorĭ carĭ ne spun nouĕ ceea ce s'a petrecut altă dată. Importanţa archeologieĭ este atît de apreciată în cît francesiĭ şi germaniĭ aŭ şcolĭ în Roma şi Athena, carĭ n'aŭ altă destinaţiune de cît numaĭ să se ocupe cu monumentele pe carĭ le aŭ lăsat nemuritoriĭ artiştĭ aĭ poporuluĭ grec şi marele şi puternicul popor roman. Chiar particulariĭ, precum este Schliemann, un german fórte cunoscut, cu propriele sale averĭ a mers în Asia şi acum a făcut descoperirile cele maĭ interesante; el a voit să arate lumeĭ locurile descrise de nemuritorul Homer, acele locurĭ unde s'a petrecut resbelul Troieĭ fiind că uniĭ negaŭ existenţa acestuĭ resbel. Schliemann a probat ceea ce nu se ştia în istorie, că adică chiar înainte de resbelul Troieĭ eraŭ alte popóre.

Fără a ne raporta la monumentele lăsate în alte părţĭ, la noĭ în ţară sunt o mulţime de resturĭ antice; aşa resturile poduluĭ luĭ Traian de la Turnu-Severin aduc aminte trecerea oştirilor romane în contra Dacilor, resturile şoseleĭ de la Rîmnicul-Vîlceĭ aduc aminte acele marĭ şosele carĭ plecaŭ de la Roma la Ierusalim, Madrid şi în alte părţĭ.

Avĕnd în vedere importanţa tutulor acestor lucrurĭ, eŭ apreciez indestul importanţa uneĭ comisiunĭ care n'are altă misiune de cît a păstra monumentele carĭ ni s'aŭ lăsat şi a pune istoria pe o basă veridică.

Cer scusele mele onor. Senat dacă am trecut puţin în discuţiunea generală; dar trebuia să o fac, fiind-că s'a creḑut că aşĭ fi contra legeĭ.

Acum propun un amendament la art. 2 în sensul de a se da o maĭ mare autoritate lucrărilor comisiuneĭ. Iată ce ḑice art. 2 al proiectuluĭ: „Comisiunea se întruneşte orĭ de cîte orĭ este „convocată de ministru, care este preşedinte de drept al eĭ. „In lipsa ministruluĭ va presida cel maĭ în vĕrstă dintre „membriĭ."

Amendamentul ce propun este ast-fel:

AMENDAMENT

„Comisiunea se întruneşte orĭ de cîte orĭ este convocată de „ministru. *Ea are drept să se întrunéscă chiar fără con- „vocarea ministerială când ar crede că este o urgentă „necesitate.*"

Dacă în adevĕr voiţĭ să faceţĭ din legea acésta o realitate, vĕ rog să primiţĭ amendamentul, căcĭ pot să fie miniştriĭ carĭ să neglige a convoca comisiunea conform art. 2 şi atuncĭ ea să fie în imposibilitate de a lucra; cînd însă ea ar avea dreptul ca să se convóce singură, atuncĭ i s'ar da adevĕrata importanţă.

I. P. S. S Mitropolitul Moldoveĭ: Am cerut cuvêntul pentru ca să 'mĭ explic şi eŭ cugetările mele. Vĕd aḑĭ că am avut ierĭ dreptate cînd am ḑis că în maturul Corp sunt persóne maĭ înaintate în vîrstă, carĭ aŭ cunoştinţe maĭ întinse, carĭ aŭ experienţă maĭ multă, şi nu se amporteză aşa lesne de lucrurĭ, cum am vĕḑut pe d. raportor că s'a amportat aḑĭ în rĕspunsul ce 'mĭ a făcut. Dar ĭĭ daŭ dreptate că este maĭ tînĕr.

Am auḑit pe uniĭ din d niĭ senatorĭ carĭ aŭ vorbit ḑicênd că biserica, monastirile n'aŭ păstrat şi n'au ştiut să păstreze odórele sfinte; protestez în contra acesteĭ vorbe, căcĭ unde s'aŭ păstrat obiectele acelea istorice, religióse şi de artă, de cît în monastirĭ?

Mergeţĭ pe la monastirile nóstre şi acolo veţĭ găsi obiecte sfinte pentru serviciul bisericesc şi cărţĭ vechĭ de secole; prin urmare, aŭ ştiut să le păstreze, şi chiar ierĭ, cînd am vorbit de monăstirea Horezul, am zis că acolo am găsit o bibliotecă întrégă cu cărţĭ preţióse de la Const. Brîncoveanu

Unul din d-niĭ preopinenţĭ a ḑis că monastirile n'aŭ păstrat şi nu ştiŭ să păstreze. De acéstă insultă 'l rugăm să ne scutéscă; nu putem să o primim, căcĭ la monastirĭ s'aŭ păstrat şi obiecte de artă şi cărţĭ rare, şi istoria, şi limba naţională. Mergeţĭ la monastirea Secul şi veţĭ vedea acolo un vestmînt archieresc al Mitropolituluĭ Warlaam al Moldoveĭ care a fost la Sinodul ce s'a ţinut la Iaşĭ la Sf. Treĭ Ierarchĭ, Veţĭ vedea acolo un epitaf cusut de Dómna din timpul acela.

Unde s'aŭ păstrat aceste obiecte sfinte de artă? S'a vorbit de Turnul de la „S-ţiĭ Treĭ Ierarchĭ"; protestez şi azĭ şi voĭ protesta tot-d'auna în contra unor asemenea dărîmărĭ.

S'a ḑis că acel turn nu e vechiŭ din timpnl luĭ Vasile Vodă Lupul? Şi ce e cu acésta? Urméză óre să fie dĕrîmat?

Atuncĭ ce am maĭ rămîne noĭ din vechime? Veţĭ lăsa în părăsire tóte bisericile. Apoĭ turnul acela este fórte însemnat.

Ce aţĭ cîştigat cu dărîmarea turnuluĭ Colţeĭ? Nu era şi acela un monument istoric? Nu aducea aminte o epocă a ţĕreĭ nóstre?

S'a ḑis că turnul de la Sf. Treĭ Ierarchĭ nu este nicĭ în axa bisericeĭ ca să împiedice vederea de la uliţa mare, nicĭ nu este eşit în uliţă, nicĭ nu este stricat întru ceva ca să ameninţe cădere, în detrimentul bisericeĭ *Treĭ Ierarchĭ*, acel biju de artă al luĭ Vasile Lupu.

De ce se dărîme turnul? Pentru că nu-ĭ place cutăruĭ membru din comisiune? D. Tocilescu se uită la mine şi rîde...

D. Gr. Tocilescu: Turnul este eşit din axă cu 3 m. 50.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Este la o parte din axă şi lasă vederea bisericeĭ liberă. Dar vĕ întreb pe d-vóstră, care pretindeţĭ că păstraţĭ monumentele, ce aţĭ păstrat din biserica Sf. Sava de acĭ din Bucureştĭ, unde aŭ fost şcólele din vechime?

Nicĭ măcar crucea nu s'a pus alăturĭ cu statuia luĭ Mihaĭ-Vodă vitézul care ţine în mînĕ, călare pe calul sĕŭ de luptă o lance în formă de cruce.

Cu acésta el s'a luptat în contra inimicilor ţĕreĭ şi aĭ creştinătăţiĭ. Dacă nu avea credinţă în Dumnezeŭ nu îndrăsnea să iasă înaintea luĭ Sinan-Paşa numaĭ cu 8 saŭ 10.000 luptătorĭ contra a 200 000.

Dar la piaţa episcopieĭ din Bucureştĭ ce aţĭ făcut cu crucea care era pusă în locul bisericeĭ? Ce a fost acolo? Dar mĕ iertaţĭ că acésta nu va să ḑică păstrare, nicĭ respect către monumentele cele vechĭ.

Apoĭ prin tema acésta, de a se păstra monumentele, cum pretindeţĭ prin legea de faţă, nu faceţĭ de cît să desfiinţaţĭ biserica, fiind-că o să rĕmînă puţine monumente pe carĭ va bine-voi d. raportor arheolog să le califice ast-fel.

La Curtea de Argeş biserica luĭ Neagoe, biserica Treĭ Ierarchĭ a luĭ Vasile Vodă Lupu din Iaşĭ s'aŭ restaurat. Biserica Sf. Nicolae Gospod—unde se ungeaŭ Domniĭ Moldoveĭ—s'a început şi s'a scos temelia pînă în faţa pămîntuluĭ.

La Craiova însă biserica St. Dumitru, rĕmasă încă de la Basarabiĭ ceĭ vechĭ, de 600 anĭ, s'a ras din faţa pămîntuluĭ.

La Tîrgovişte, vechia mitropolie, acea măréţă biserică asemenea s'a ras.

Apoĭ aşa se păstréză monumentele?

Biserica a păstrat şi obiectele sfinte de artă, şi manuscrisele, şi documentele.

Eŭ resping acea acusațiune care a adus'o un domn senator, cum că clericiĭ nu aŭ știut să le păstreze. Prea multe pretențiunĭ aŭ uniĭ că știŭ tóte, și noĭ ceștĭ alțĭ nu știm nimic!...

Dar să 'mĭ dațĭ voie să vĕ aduc aminte încă un lucru:

La Călimănești, în mijlocul Oltuluĭ, este un ostrov. Acolo este un schit de maicĭ. Dómna Despina, soția luĭ Neagoe-Vodă, a făcut o biserică de zid, pare că ar fi săpată în piatră, și a făcut și niște icóne. Acele icóne, pe cînd eram episcop al Argeșuluĭ, s'aŭ cerut de uniĭ pretinșĭ – nu ḑic conservatorĭ — ba din contră pretinșĭ progresiștĭ; s'a cerut, ḑic, să se aducă la minister prin prefectura din Piteștĭ, și s'aŭ și adus acolo. Ceĭ de acolo s'aŭ uitat la ele și aŭ ḑis că nu sunt de nimic, sunt niște scîndurĭ boite, cum ḑiceaŭ uniĭ pe la Iașĭ!

D. Gr. Tocilescu: Sunt în casă la episcopul de Argeș acele icóne.

I. P. S. S. Mitropolit al Moldoveĭ: Dațĭ'mĭ voie să spun ceea ce știŭ eŭ.

Le a dat să le ducă îndărăt la schitul de maicĭ de la Ostrov printr'un dorobanț, care le a legat cu o funie alăturĭ pe calul sĕŭ. Negreșit că pe drum ele aŭ fost stropite de noroiŭ, și călugărițele, femeile le aŭ spălat cu lacrămile lor. Și maĭ ḑicețĭ că biserica nu a știut a conserva obiectele antice, și venițĭ cu pretențiunea ca să se ia de la biserică?

V'am citat biserica Sf. Sava din Bucureștĭ în locul căreia nu se maĭ vede nicĭ măcar o cruce, prin care eroiĭ noștri aŭ biruit pe inamicĭ. V'am maĭ citat piața episcopieĭ din podul Mogoșoeĭ, unde in copilăria mea am apucat episcopia cu case și grădină măréță și astăḑĭ nu se maĭ vede nicĭ chiar crucea in locul bisericeĭ *40 de sfințĭ* care a fost acolo.

Cum vedețĭ, în vechime tot s'a păstrat; vom vedea cum se vor păstra de acum înainte, după ce se va primi disposițiunea propusă prin presenta lege.

Noĭ nu suntem în contra asigurăreĭ monumentelor vechĭ, pentru carĭ noĭ singur clerul am îngrijit și le am păstrat.

Dar pentru că vĕd că prin acéstă lege se atacă chiar existența acelor monumente religióse și istorice, ḑic și astăḑĭ aceea ce am ḑis și ierĭ că sunt în contra aceste legĭ.

— Ne maĭ fiind nimenĭ înscris, d. președinte pune la vot închiderea discuțiuneĭ și se primește.

— *D. raportor* dă citire *amendamentuluĭ* d-luĭ Sefendache și, nefiind susținut de cincĭ, conform regulamentuluĭ, se înlătură.

— D. președinte apoĭ pune la vot art. 2 din lege și Senatul 'l primește.

D. Gr. Tocilescu, *raportor*, dă citire art. 3 din proiect admis de comitetul delegaților:

Art. 3. In termen cel mult de un an de la data promulgăreĭ aceteĭ legĭ, comisiunea monumentelor publice va întocmi, prin mijlócele ce 'ĭ se vor pune la disposițiune de către ministru, inventariul general al tutulor edificiilor și obiectelor vechĭ din țară carĭ presintă un deosebit interes istoric saŭ artistic, pentru a căror conservare urméză să se ia mĕsurĭ.

„Inventariul va fi publicat în *Monitorul oficial* și comunicat tutulor sub-prefecturilor și primăriilor în circumscripțiunea cărora s'ar afla unul saŭ maĭ multe monumente publice.

„Inventariul monumentelor publice, completat pe fie-care an, va fi revisuit din 5 în 5 anĭ, pentru clasarea și declasarea monumentelor. Modificările inventariuluĭ se vor publica în *Monitorul oficial*.

„Nicĭ un monument trecut în inventariul general nu va putea fi dĕrîmat, reparat saŭ restaurat, fără prealabila autorisare a ministeruluĭ cultelor și instrucțiuneĭ publice, care va hotărî după ce va fi luat avisul comisiuneĭ monumentelor publice.

„Ministerul va avea dreptul să împedice, prin agențiĭ administrativĭ, orĭ-ce lucrare întreprinsă în contra disposițiunilor acestuĭ articol.“

D. președinte: Discuțiunea este deschisă asupra art. 3.

P. S. S. Episcopul de Hușĭ: D-le președinte, d-lor senatorĭ, în acest art. 3 se prevede ce are să facă comisiunea; ea are să inventarieze tóte monumentele antice și tóte obiectele de artă, acesta este rolul comisiuneĭ; și la sfîrșitul articoluluĭ se ḑice: „pentru a căror conservare urméză să se ia mĕsurĭ“; în mĕsurile dar ce trebuesc luate, după constatarea făcută de comisiunea acésta, negreșit că se coprind și mĕsurile ce trebue să se ia pentru monumentele și obiectele religióse. Eŭ cred că în privința monumentelor și obiectelor religióse, orĭ-ce mĕsurĭ s'ar lua, ar fi bine maĭ înainte să consulte și pe chiriarhul respectiv și în sensul acesta propun următorul amendament.

La art. 3, după cuvintele: *urméză să se ia mĕsurĭ*, propun să se adaoge ca aliniat următorul amendament:

„*La luarea de mĕsurĭ pentru conservarea monumentelor și obiectelor religióse, ministrul va consulta și pe chiriarhul din a căruia eparchie fac parte*“.

D-lor, în eparhiĭ sunt monastirĭ, sunt bisericĭ, sunt episcopiĭ, și în acele monastirĭ, bisericĭ și episcopiĭ pot fi obiecte de acestea bine păstrate.

Cînd la o monastire, biserică saŭ episcopie s'ar găsi că acele obiecte sunt în siguranță, că se conserv bine, ele pot fi lăsate tot în păstrarea acelor locașurĭ, și numaĭ cînd s'ar constata că nu sunt în siguranță, că nu se păstréză bine, numaĭ atuncĭ să se ia mĕsurĭ ca ele să fie ridicate și puse la loc de siguranță.

Cînd va urma să se ia asemenea mĕsurĭ, eŭ așĭ dori ca d. ministru — și acéstă dorință e amendamentul meŭ — să consulte și pe chiriarchul respectiv.

In ceea ce cer maĭ am un temeiŭ: se pot găsi monastirĭ, bisericĭ și episcopiĭ carĭ pot avea localurĭ încăpătóre și bune pentru conservarea obiectelor.

In niște asemenea localurĭ s'ar putea aduna obiectele religióse și de pe la bisericile unde ele n'ar fi în siguranță, bine înțeles în garanția chiriarchuluĭ, după inventariul făcut de comisiune.

Iată dar cuvintele pentru carĭ am propus amendamentul acesta.

D. raportor, Gr. Tocilescu: D-lor senatorĭ, comitetul delegaților a respins acest amendament pentru că este prea general cînd ḑice: luarea de mĕsurĭ, etc.

Comisiunea monumentelor publice este o simplă comisiune permanentă care are a'șĭ da părerea sa, și pe urmă vine decisiunea ministerială.

Ce se va întîmpla însă cînd de exemplu comisiunea va hotărî să se dărîme turnul de la biserica Treĭ-Sfetitele și chiriarchul va ḑice nu?

P. S. S. Episcopul de Hușĭ: Dar fiind în contra chiriarchul cu comisiunea.

D. raportor, Gr. Tocilescu: Să bine voiască P. S. Sa a mĕ asculta. Eŭ mĕ întreb ce va face ministrul cînd comisiunea va ḑice una și chiriarchul alta?

Pentru acésta dar am respins acel amendament, însă am fost de părere ca să se adaoge la acest art. 3 urmĕtorul aliniat:

„*La inventariarea obiectelor vechĭ bisericeștĭ va asista și un delegat din partea chiriarchuluĭ respectiv.*“

Acésta o propunem noĭ, de și este o cestiune maĭ mult de regulament, ba chiar așĭ putea spune de bun simț.

Cînd va merge cine-va la o episcopie, negreșit că se va adresa la chiriarchul aceleĭ episcopiĭ; tot asemenea cînd se va duce într'o monastire, la cine alt se póte adresa de cît la superiorul aceleĭ monastirĭ?

Dar, d-lor, ca să arătăm că nu dorim de cît să fim agreațĭ și agreabilĭ înalților prelațĭ, comisiunea vĕ rógă să votațĭ următorul amendament ca adaos la art 3:

„La inventariarea obiectelor vechĭ bisericeștĭ va asista și
„un delegat din partea chiriarchuluĭ respectiv.“

D. ministru de resbel, general J. Lahovari: Guvernul primește acest amendament.

Vocĭ: Punețĭ-l la vot.

D. M. Gr. Bonachi: Va să ḑică, iarășĭ nu am parte de cuvênt!

P. S. S. Episcopul de Hușĭ: In urma amendamentuluĭ propus de comitetul delegaților, eŭ retrag amendamentul meŭ.

D. președinte: D. Bonachi are cuvîntul.

D. M. Gr. Bonachi: D-lor senatorĭ, am spus în rîndul trecut că atuncĭ cînd am vĕḑut la ordinea ḑileĭ discuțiunea uneĭ legĭ pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice m'am bucurat, cum nu putea face alt-fel orĭ-cine dintre noĭ.

Nu cunoșteam acéstă lege ierĭ, căcĭ nu mi se dăduse încă. Cînd am căpĕtat'o însă, am citit înainte de tóte *expunerea de motive*; apoĭ am citit raportul d-luĭ raportor, unde am observat, maĭ cu sémă, cuvintele următóre:

„In resumat, d-lor senatorĭ, proiectul de lege, adoptat în
„unanimitate de comitetul delegaților, ne dă, cred, tóte ga-
„ranțiile că de acum înainte monumentele străvechĭ, martore

„ale cuviosiei și dărniciei strămoșești, ca și odórele scumpe „ale artei și industriei romîne, vor fi puse sub o neadormită „priveghiare, spre a se păstra intacte și a servi de legătură „vine a presentului cu trecutul.“

Vědînd aceste cuvinte, m'am bucurat și am dis : iată o lege excelentă. Astădi însă věd că legea nu vine a păstra tocmaĭ acele odóre ale cuviosiei strămoșești.

Sunt în contra amendamentului propus de P. S. S. Episcopul de Huși...

Vocĭ : 'L a retras.

D. M. Gr. Bonachi: Atuncĭ iată pentru ce ași fi fost contra luĭ...

Vocĭ: Nu este nevoe s'o spun, s'a retras. (Sgomot).

D. M. Gr. Bonachi: D-lor, lăsați-mě să vorbesc. Ce sistem de obstrucționism guvernamental este acesta ? Atuncĭ nu am de cît să'mĭ daŭ demisia și să mě duc acasă ?

Mě așteptam, d-lor, după cum am maĭ dis, să se aducă o lege în care să fie enumerate, înainte de tóte, după un studiŭ prealabil, acele monumente ale cuviosieĭ strămoșeștĭ ; din nefericire nicĭ vorbă nu póte să fie de acésta, pentru că însușĭ d. ministru ne a spus că nu cunóște acele monumente.

Acum věd că vine un alt amendament al comisiuneĭ, pe care 'l resping de asemenea, pentru că în el nu este vorba de păstrarea monumentelor cuviosieĭ strămoșeștĭ, ci de păstrarea odórelor aflate în acele mănăstirĭ, singure carĭ se pot avea în vedere, și dovadă despre acésta este însușĭ textul art. 3, care dice :

„Art. 3. In termen cel mult de un an de la data promul- „găreĭ acesteĭ legĭ, comisiunea monumentelor publice va în- „tocmi, prin midlócele ce i se vor pune la disposițiune de „către ministru, inventariul general al tutulor edificiilor și „obiectelor vechĭ din țară carĭ presintă un deosebit interes is- „toric și pentru a căror conservare urméză să se ia měsurĭ.“

Apoĭ dacă d. ministru nu le cunóște, vě întreb : cum are să propună acea listă ? In tot casul, ministrul are nevoie de un an de dile ca să pótă constata aceste monumente și odóre.

Apoĭ în timpul acesta ce se face cu acele monumente și odóre ? Iată ce dice în „expunerea de motive“ a d-luĭ raportor :

„Find-că facerea inventariuluĭ general reclamă timp maĭ „îndelungat și nicĭ o dată nu póte ajunge la o lucrare defi- „nitiv încheiată — întru cît, pe de o parte, cercul monumen- „telor se póte întinde prin nouĭ cercetărĭ și descoperirĭ, pe de „altă parte se póte restrînge prin ruinarea monumentelor dato- „rită timpuluĭ saŭ întîmplărilor, saŭ printr'o judecată maĭ „drépta asupra caracteruluĭ verĭ-unuĭ monument trecut în in- „ventariŭ, — comitetul delegaților a admis amendamentul „subscrisuluĭ, votat de secțiunea III, ca inventariul general, „completat pe fie-care an, să fie revisuit din 5 în 5 anĭ pentru „clasarea și declasarea monumentelor, și ca orĭ-ce modificărĭ in- „troduse în inventariŭ să se publice prin *Monitorul oficial.*“

Apoĭ tocmaĭ acésta dovedește că resultatul acesteĭ legĭ nu are să fie ceva eficace și bun, și precum a dis d. Panu fórte bine, să nu vě temețĭ, căcĭ nu are să facă legea acésta nimic, nicĭ în bine, nicĭ în rěŭ, tot așa are să rěmîne tóte, cum aŭ fost; și e natural, de óre-ce d'abia după un an de dile are să se facă acel inventar de monumente și apoĭ are să se caute mijlócele de conservare; dar în timpul acesta acele monumente, pînă să le vină rîndul de restaurare, póte să se ruineze. Și tocmaĭ contra acestuĭ pericol trebue să luăm noĭ měsurĭ.

Legea de față însă nu ia měsurĭ efective pentru acésta, de óre-ce, maĭ cu osebire, membriĭ comisiuneĭ nu aŭ în vedere de cît ridicarea din mănăstirĭ a odórelor carĭ sunt acolo, carĭ se vor afla acolo, și transportarea lor la museŭ; și de óre-ce acest articol nu este explicit, avem un alt articol în urmă, care dice că se face un regulament în care se va arăta atribuțiunile acesteĭ comisiunĭ. Tocmaĭ de aceea mě tem, nu tocmaĭ pentru că cheia acesteĭ legĭ are să fie acel regulament, pentru că regulamentul trebue să arate că dacă se va afla că în casa cutăruia se află un obiect de artă, trebue prevědut în listă și tratat ca monument public. Vedețĭ că scopul legeĭ nu se atinge și se tinde pe o cale piezișe, și să ajungă acolo unde nu cred că ași vrea să ajungă și unde n'ar trebui să ajungă. Nu cred ca să fie scopul acesta ca să luăm odórele și să le aducem la museŭ.

A venit în dilele acestea principele de Gotha și a vězut odórele frumóse prin biserici, și a putut să dică ca și noi : iată o țară care a fost culturală o dată. Că a putut să dică acésta înțeleg ; dar nu înțeleg ca în țara nóstră să vedem obiectele din biserici duse în museŭ.

Nu știŭ dacă și d-vóstre privițĭ tot așa acéstă lege ; dar mie 'mĭ a făcut un efect trist. Dacă s'aŭ furat obiecte din unele monăstirĭ și s'aŭ vîndut pe la anticarĭ, de sigur că nu călugăriĭ le a furat și aŭ făcut ca ele să dispară de pe unde aŭ fost.

In biserică s'a păstrat, pe lîngă sentimentul religios, și limba nóstră și orĭ-ce literatură am avut.

Dacă însă verĭ-un călugăr óre-care ar fi alunecat până acolo în cît, vědênd că în drépta și în stînga se smulg din monastirĭ odóre, să dică : dacă este tréba pe jaf, jaf să fie ! Nu m'ar mira ! De exemplu, la Tismana trebue să fi existat odóre; dar astădi nimic nu maĭ există ; nu există nicĭ piatră peste piatră în întregimea eĭ. Există acolo un egumen ; eĭ bine, acela n'are nicĭ o bucățică de mămăligă și o cépă ca să dea visitatorilor monastireĭ, pe cîtă vreme în Moldova eștĭ ospătat 3 dile în monastirĭ.

Dar faptul că lipsesc acele odóre ar fi óre de ajuns ca să lăsăm să se ruineze monastirile ? Eu cred că nu, și tocmaĭ acésta ar trebui să fie grija nóstră a tutulor, ca acele urme ale cuviosieĭ strămoșeștĭ să nu dispară, de și dice onor. D. Tocilescu că în loc de monastirĭ astădi se ridică universitățĭ. Slavă D-luĭ de universitățĭ ! Dar cîte sunt ? E una în Bucureștĭ, iar cea din Iașĭ se știe în ce stare este. Și ce învață copiĭ în șcólele nóstre înainte de tóte ? Ișĭ perd simțul religios, căcĭ ceĭ maĭ mulțĭ d'abia s'a spălat pe ochĭ și dic că sunt atheiștĭ ! Dacă acestea sunt ródele la care voițĭ să ajungețĭ, este de prisos să vě maĭ muncițĭ, căcĭ este de ajuns și atins scopul !... Prin urmare, nu trebue desființate acele rěmășițe ale pioșieĭ strămoșeștĭ, pentru că ele aŭ fost paladiul naționalitățeĭ nóstre și nu știŭ dacă în universitățile nóstre ne vom face maĭ iubitorĭ de patrie.

D. Tocilescu știe că am simpatie personală pentru d-sa, și în tot casul nu vin cu un spirit de ostilitate contra d-sale, ci spun drept că m'ași fi așteptat de la d-sa ca să aducă o lege tocmaĭ pentru ca să ne lege și de mîinĭ și de picióre pentru ca să nu maĭ putem desființa nimic din cele ce am avut în trecut ca monumente naționale.

Dar legea acésta face ea acest lucru ? Legea acésta nu are alt scop de cît de a se numi acea comisiune...

D. președinte, G. Gr. Cantacuzino : D-le Bonachi, vě rog nu uitațĭ că trebue să vorbițĭ asupra art. 3, iar nu în discuție generală.

Bine-voițĭ a veni la cestiune.

D. M. Gr. Bonachi: Art. 3 se légă cu restul (ilaritate), și eŭ nu ași ști să vorbesc de el fără să vorbesc de tótă economia legeĭ.

D președinte, G. Gr. Cantacuzino: Vě rog, d-le Bonachi, să nu uitațĭ că discuțiunea generală este închisă.

D. M. Gr. Bonachi: Dar d. Ministru a vorbit și a întins cestiunea generală cît deja intrase în art. 2 ; sfințiĭ prelațĭ aŭ vorbit tot asemenea ; D. Panu iarășĭ a atins economia legeĭ, și numaĭ eŭ să fiŭ așa de nenorocit ca să mě mărginesc la articol ! ? Se vede că așa sunt eŭ menit să pățesc ! (Ilaritate).

Ca să nu maĭ fac dar vorbă multă...

O voce : Vorbă multă sărăcia omuluĭ (Ilaritate).

D. M. Gr. Bonachi: Ba este positiv sărăcia omuluĭ (Ilaritate) ; dar înainte de tóte este sărăcia naționalitățeĭ nóstre pentru că, d-lor, îndată ce se vor desființa acele monumente întocmaĭ cum noĭ, carĭ nu ne ocupăm de cimitirele nóstre și de morțiĭ noștri, tot ast-fel nu maĭ vom avea mijlóce de a ne maĭ aminti de ceea-ce a fost țara în trecut; nu vor trece mulțĭ anĭ de pildă, și nu se va maĭ ști că a existat o cetate a němțuluĭ acel cuib a luĭ Ștefan cel Mare, de cît din cuvintele luĭ Bolintinénu :

„Pe o stâncă négră, într'un vechiŭ castel,
„Unde cură 'n póle un rîŭ mititel, etc.

Prin urmare, d. Tocilescu,—care a dis în expunerea sa de motive : d-lor, dați-ne maĭ de grabă acéstă lege pentru că alt-fel Senatul deliberênd, monumentele se cam precipită ;— nu înțeleg cum a putut să rabde și să nu ia měsurĭ maĭ reale și imediate, iar nu să pună un termen de un an numaĭ ca să pótă descoperi și inventaria acele monumente ! Voițĭ să procedațĭ ast-fel d-vóstre, facețĭ-o ; dar țara care ne ascultă n'are să dică alt-ceva de cât că ațĭ făcut o lege ca să vě ocupațĭ timpul, și pace bună ! Și are să trécă anul și 'mĭ reserv dreptul a vě aminti ceea ce am dis acum, că acésta este o lege care nu atinge nicĭ un scop.

Are să fie o lege care are să facă a se publica în *Monitor*

un şir de odóre care se află în biserici şi casele particulare. D-nii sub-prefecţi şi primari aŭ să pună în arhivă acel inventar, şi sănătate, nimic maĭ mult!

Voci: Inchiderea discuţiunii.

— Se pune la vot închiderea discuţiunii şi se primeşte.

D. raportor, G Tocilescu: Iată cum s'a modificat şi redactat de comitetul delegaţilor art. 3:

„Art. 3. In termen cel mult de un an de la data promul-„gărei acesteĭ legĭ, comisiunea monumentelor publice va în-„tocmi, prin mijlócele ce i se vor pune la disposiţiune de „către ministru, inventariul general al tutulor edificiilor şi „obiectelor vechĭ din ţară care presintă un deosebit interes „istoric saŭ artistic, pentru a căror conservare urmézá să se „ia mĕsurĭ.

„*La inventariarea obiectelor vechĭ bisericeştĭ va asista „şi un delegat din partea Chiriarchuluĭ respectiv.*

„Inventariul va fi publicat în *Monitorul oficial* şi comu-„nicat tutulor sub-prefecturilor şi primăriilor în circumscrip-„ţiunea cărora s'ar afla unul saŭ maĭ multe monumente „publice.

„Inventariul monumentelor publice, completat pe fie-care „an, va fi revisuit din 5 în 5 anĭ, pentru clasarea şi decla-„sarea monumentelor. Modificările inventariuluĭ se vor pu-„blica în *Monitorul oficial*.

„Nicĭ un monument trecut în inventariul general nu va „putea fi dărîmat, reparat saŭ restaurat, fără prealabila au-„torisare a ministeruluĭ cultelor şi instrucţiuniĭ publice, care „va hotărî, dupe ce va fi luat avisul comisiuneĭ monumen-„telor publice.

„Ministrul va avea dreptul să împedice, prin agenţiĭ ad-„ministrativĭ, orĭ-ce lucrare întreprinsă în contra dispositi-„unilor acestuĭ articol."

I. P. S. S. Mitropolitul Primat: Vĕ rog, D-le raportor, să 'mĭ daţĭ o esplicaţiune.

Voiam să ştiŭ dacă s'a primit amendamentul şi dacă lucrurile carĭ vor fi inventariate, lucrurile sacre: evangeliĭ, crucĭ şi altele, carĭ se vor găsi în biserică, vor fi lăsate în biserică, saŭ se vor duce la musĕŭ. Acésta pentru linişteа mea.

D. raportor, G. Tocilescu: De sigur că legea are în vedere ca să asigure păstrarea acestor obiecte sacre; când comisiunea şi ministerul va găsi că acele obiecte sunt pe mînĭ bune să fie încredinţat I. P. S. Sa că nu le va ridica spre a le aduce la muzĕŭ.

Nu este acesta scopul care se urmăreşte în lege. Se înţelege că Statul rĕmîne proprietarul acelor obiecte, şi că ele pot fi de nimenĭ ridicate de la monastirĭ şi bisericĭ, nicĭ restaurate fără autorisaţiunea expresă a ministeruluĭ cultelor.

— Se pune la vot art. 3 ast-fel cum s'a modificat de comitet şi se primeşte.

— Se citesce art 4, 5 şi 6 şi, punêndu-se succesiv la vot, se primesc.

— Se citeşte art. 7 din proect:

Art. 7. Se va înscrie în fie-care an în budgetul Statuluĭ o sumă destinată pentru studiarea şi conservarea monumentelor istorice.

D. Teodor Văcărescu: D-lor senatorĭ, recunosc că este temerar din partea mea, dupe o discuţiune atît de viuă şi animată ce a avut loc asupra acesteĭ legĭ, să iaŭ cuvîntul. Vĕ promit însă că voiŭ fi scurt, ca să dobêndesc indulgenţa d-vóstre.

Am luat cuvîntul la art. 7, unde se póte pune o asemenea lege în aplicare.

In adevĕr, fără acel nerv tot acest proiect de lege nu ar însemna nimic, căcĭ fără miqlóce comisiunea va fi în neputinţă de a'şĭ îndeplini scopul, iar monumentele vor rĕmînea cum ḑice frasa din urmă latinéscă din raportul d-luĭ raportor.

M'am întrebat, d-lor însă că dupe ce comisiunea acésta va fi instituită şi va face inventariarea şi clasarea tutulor monumentelor şi va regula restaurarea celor existente, saŭ dămimarea acelora carĭ nu vor fi clasate ca monumente publice, ce monumente va maĭ clasa şi ce misiune va maĭ avea pe viitor? Oare numaĭ de monumentele trecutuluĭ are să se ocupe comisiunea acésta? Precum străbuniĭ noştri aŭ însemnat istoria prin monumente, nu trebue óre ca şi generaţiunea actuală la rîndul eĭ să lase viitoruluĭ acea istorie scrisă pe piatră, precum ni s'a lăsat de străbuniĭ noştri? Cred că da, şi fiind instituită o comisiune pentru conservarea şi restaurerea monumentelor publice şi fiind-că la acest articol 7 se ḑice că se va înscrie în fie-care an în budgetul Statuluĭ o sumă destinată pentru studiarea şi conservarea monumentelor istorice, aşĭ ruga pe onor. D. ministru al cultelor, saŭ în absenţa d-sale pe d. ministru de resbel, care este presinte şi care este fórte competinte pentru a primi propunerea mea, că în suma ce se va fixa să se gîndéscă că ar fi timpul să se aloce o sumă pentru studiarea unuĭ monument care să perpetueze cel puţin faptele de la 1859 pînă astăḑi, cum este „*Unirea*", „*Independenţa*", „*Resbelul*", care a reînviat pe cîmpul de bătaie vechia vitejie romînéscă.

Aşĭ dori dar să fie înscrisă o cifră pentru studiarea unuĭ monument prin care generaţiunea actuală să lase în istoria viitoruluĭ faptelor eĭ. (Aprobărĭ generale).

D. ministru de resbel, gen. J. Lahovari: Aşĭ ruga pe onor. d. Văcărescu, ale căruĭ cuvinte bine simţite le a apreciat tot Senatul şi banca ministerială să nu céră ca în legea de faţă, care are un scop special şi maĭ mult administrativ, să se întroducă o cerere care póte veni sub altă formă, din iniţiativă parlamentară, saŭ în alt mod.

Voiŭ supune cestiunea acésta colegilor meĭ şi póte să venim cu un proiect de lege în sensul cerereĭ d-luĭ Văcărescu, de a se ridica un monument istoric al acestor marĭ evenimente, monument a căruĭ lipsă constitue o lacună însemnată în istoria nóstră modernă.

Sper că vom ajunge a găsi mijlócele pentru a represinta în piatră evenimentele de carĭ am făcut menţiune, şi carĭ au ridicat atît de sus inima romînéscă şi prestigiul naţiuneĭ în faţa lumeĭ în aceştĭ 30—40 de anĭ din urmă. (Aplause).

D. Teodor Văcărescu: Cred că împreună cu mine Senatul va lua act de acéstă promisiune a d-luĭ ministru de resbel şi sunt fericit că am putut provoca acéstă declaraţiune că guvernul se va ocupa de acéstă cestiune.

I. P. S. S. Mitropolitul Moldoveĭ: Am declarat că sunt în contra acesteĭ legĭ, o repet pentru a treia óră, şi întreb la art. 7, pe D. raportor, ce crede să facă şi cum să claseze biserica logofĕtuluĭ Tĕut din satul Bălineştĭ? Acel personagiŭ însemnat în istoria nóstră romînéscă, acel logofĕt Tĕut care a fost trimis de Bogdan Vodă, fiul luĭ Ştefan cel Mare, la Vizir cu tractatul de pace, s'a dus să se presinte la Vizir, şi pentru că la orientalĭ semn de respect este a'şĭ goli piciórele şi nu capul, el a scos încălţămintea din pici óre când a fost să între la Vizir şi a chemat pe sluga sa şi 'ĭ a dat'o ca s'o ţină la subţióră, şi 'ĭ a ḑis: ţine-le bine. Acest fapt s'a relatat Viziruluĭ numaĭ de cît şi cînd a intrat logofĕtul Tĕut înăuntru, Vizirul l'a întrebat: de ce aĭ făcut aşa? Şi el 'ĭ a rĕspuns: iată de ce, pentru că în faţa celor carĭ vor să aibă tot, noĭ trebue să păstrăm bine ceea ce ne maĭ rĕmîne; de aceea 'ĭ am dat cismele mele galbene ca să nu 'mi le ia cine-va.

Aşa facem şi noĭ clerul şi biserica, dorim conservarea bisericeĭ pentru interesul naţional.

D. preşedinte: Pun la vot art. 7.. S'a primit.

— Se citeşte art. 8 şi 9 şi se votéză succesiv fără discuţiune.

— Se pune la vot legea în total cu bile.

D. preşedinte, G. Gr. Cantacuzino: D-lor, resultatul votuluĭ este:

Votanţĭ	72
Majoritate regulamentară	32
Bile albe	65
Bile negre	7

Senatul a adoptat proiectul de lege.

Acum, d-lor, fiind 5 ore, ridic şedinţa, cu învoirea d-vóstre, şi anunţat pe cea viitóre pentru mîine la 2 ore.

— Şedinţa se ridică la 5 ore şi cea viitóre se anunţă pentru a doua ḑi 23 Martie.

PASSERELA METALICĂ ÎN GARA PLOEŞTĬ

Din faptul situaţiĭ diferitelor clădirĭ în gara Ploeştĭ, şi a prosperăriĭ traficuluĭ de călătorĭ şi de mărfurĭ, aŭ resultat maĭ multe inconveniente pentru public, şi adică:

Pe stînga linieĭ principale se găseşte clădirea de călătorĭ şi perónele, clădirea întreţineriĭ, cazarmele personaluluĭ de mişcare şi o parte din magaziile de mărfurĭ etc., iar, pe drépta liniĭ se găseşte clădirea vameĭ şi alte magaziĭ nouĭ de mărfurĭ, rampele de mărfurĭ şi militare, depositele de petrol etc. Cele două seriĭ de clădirĭ se găsesc separate prin *ḑece liniĭ de*

garagiu, pe cari publicul *trebue să le traverseze* de la şi spre vamă; saŭ de la şi spre magazii, saŭ de la şi spre clădirea de călători etc.

In gara Ploeştî se primeşte se expediază şi se forméḑă pînă la 60 trenurî în 24 de ore

Sunt lesne de vĕḑut inconvenientele şi pericolele ce pot resulta din faptul trecerii peste liniî a publiculuĭ, pentru afacerî de maĭ multe orî pe ḑi; şi credem a şti că s'aŭ produs chiar accidente de persóne.

Direcţiunea generală a căilor ferate romîne, pentru a pune capĕt acesteĭ rele stărî de lucrurî, precum şi pentru a da satisfacere intervenirii onor. minister de finanţe şi de lucrărî publice, şi prefectureĭ locale, a luat decisiunea de a construi o panerelă pentru pietonî d'asupra celor ḑece liniî de cale ferată cari compun complexul garajelor de la peronul găreĭ Ploeştî.

Panerela va fi aşezată între clădirea de călĕtorî şi vamă. D. inginer Petru Popescu-Pascanu, care a fost însărcinat cu acéstă lucrare, a întocmit proiectul ale căruĭ desenurî le dăm parte în No. 4 al Analelor. Panerela este de fer, cu podelĭ şi trepte de lemn, culee de zidărie şi palee de fer.

In numerile viitoare vom da restul desenelor; memoriul, şi *calculul de resistenţă* privitóre la acest proiect, pe cari d. inginer Petru Popescu-Pascanu, a bine-voit a ni le comunica.

NOTIŢE

ASUPRA

INTREBUINŢĂREI ŞINELOR VECHI DE DRUM DE FER IN CONSTRUCŢII

De cît-va timp profitînd de faptul că direcţiunea căilor ferate romîne, a pus în vîndare de detaliŭ, pe la principalele gărî, şine de fer întregĭ saŭ cupóne; constructoriĭ aŭ început a generaliza întrebuinţarea acestor şine în construcţiĭ de clădirî publice şi particulare, preferîndu-le de multe orî grinḑilor speciale de fer dublu **T** saŭ de alt profil, fie din causa eftinătăţeĭ pentru o resistenţă egală, fie din causa înlesnireĭ cu care se pot procura asemenea şine vechĭ, în locul grinḑilor speciale care de multe orî lipsesc din comerciŭ, maĭ cu sémă în oraşe de provincie. Avînd în vedere dar ***usul special ce póte avea în construcţiile de clădirî*** aceste şine, am credut că voiŭ aduce un folos multora din domniĭ constructorî, dînd aci óre care desluşirî privitóre la acest material şi adică:

1) Asupra ***typurilor*** de asemenea şine (profilu secţieĭ transversale şi greutatea pe metru corent) aflate în us la C. F. R.

2) Asupra ***lungimilor*** de asemenea şine usitate la C. F. R.

3) Asupra ***preţurilor*** cu care se pot cumpăra ***loco*** în gările de deposit fie-care typ de şină veche.

4) Asupra ***locurilor*** unde se află de obiceiŭ asemenea deposite de şine la C. F. R. şi a proceduri de cumpărătóre etc.

5) Asupra ***întrebuinţărilor*** ce se pot da unor asemenea şine în construcţiĭ de clădirî şi altele.

I

Typurile de şine C. F. R.

La căile ferate în exploatare saŭ întrebuinţat pînă aḑi **şine cu totul de fer, şine cu talpa de fer şi coróna de oţel** şi şina ***cu totul de oţel***.

Cele d'intîŭ două calităţĭ, care aŭ servit la construcţia liniilor. aŭ început a se scóte treptat din cale, potrivit cu usura lor; din aceste şine scóse din cale, direcţiunea vinde la particularî şi la fabricanţî.

Şinele de oţel, direcţiunea le cumpără acum pentru **întreţinerea** liniilor date în exploatare şi le aşază pe cale în locul celor de fer scóse usate; aşezarea şinelor noĭ se face în mod de **refecţiune**, adică o înlocuire generală pe porţiunî de cîte 10—20 chilometri cale pe fie care an, intr'o regiune de la 400 la 500 chilometri cale.

Atît şinele nouĭ *de oţel* ce se aşează aḑi în cale, cît şi cele de fer, saŭ de fer şi oţel scóse usate, sunt laminate după anumite tipurî în us la C. F. R. ale căror detaliĭ le daŭ în tabloul alăturat litera A.

TABLOU litera A

arătînd nomenclatura, greutăţile, mărcile de fabricĭ etc., ale şinelor aflate aşeḑate pe căile ferate romîne

Typul şineĭ	Greutatea pe metru curent	Lungimĭ normale	Mărcile de fabricĭ	Metalu din care sunt fabricate	Sunt aşezate pe linia
Typ. **17** C. F. R.	17.00 kg.	6.00, 5.95	Rhymney; Steel	Oţel	Bacăŭ-Piatra Slobozia-Călăraşĭ
Typ. **24** C. F. R.	24.00 kg.	6.00,^{m} 5.95,^{m} 5.00 şi 4.00	Gebrüder; Stumm	Oţel	Rîmnicu Vîlcea-Piatra etc. Căĭ secondare Călăraşĭ-Slobozia (garaje)
„ Strein [1]	„	5.10, 6.10 şi 7.00^{m}	Rhymney	Fer	
Typ. **27** C. F. R.	24.00 kg.	5.50, 6.00, 6.10 şi 7.00^{m}	Krupp; Teplitz	Oţel	Buda-Slănic Giurgiu-Smîrda
Typ. **30** C. F. R.	30.00 kg.	6 59, 6.55, 5 65, 4.00^{m}	Benges; Beljian; Union; Barov; Steel; Denian; B. V. C. etc.	Oţel	Giurgiu-Bucureştĭ Ploeştĭ-Buzeŭ Bucureştĭ-Feteştĭ Făureĭ-Feteştĭ
„ Strein	„	6.59, 6.55, 6.50, 5.65	Anina; S. Y. G.; E. V. A.; E. V. G.; Union; Acciajo	Fer	Bêrlad-Mărăşeştĭ-Roman
Typ. **32** strein	32.00 kg.	5.50, 6 00, 6.50, 6.90, 6.95, 7.00, 8.00^{m} 9.00^{m}	Bessejes; Angleur; Fernitz; Gratz; Cladno; Witt; Teschen; Reschitza	Oţel	Buzĕŭ-Mărăşeştĭ Frăteştĭ-Giurgiu Bucureştĭ-Filaret
„ C. F. R.	„	5.00, 5.95, 6 00	Dalmais	Oţel	Ploeştĭ-Predeal
Typ. **33** strein	33.00 kg.	5.00, 6.00 6.85, 6.90 7.00	B. W. C. E. V. G S. J. G.	Corpu de fer Coróna de oţel	Bucureştĭ-Giurgiu (întreţinere) 1868—1882
Typ. **34** strein	34.00 kg.	5.20, 6.20, 6.50, 6.55 6.90, 6.95, 7.00	Rhymney; B. V. G.; E. V. C; S. J. C.	Fer	Bucureştĭ-Giurgiu (construcţie) 1868
Typ. **36** C. F. R.	36.00 kg.	6.20, 6.16, 6.10, 5,20 5.16, 5.06, 4.85	Rhymney etc.	Fer saŭ Oţel	Piteştĭ-Vîrciorova şi cîte-va gărĭ

Bucăţĭ întregĭ saŭ cupóne de asemenea şine veche de fer, se găseşte de vînḑare maĭ cu sémă din typurile streine (apropiate de ale C. F. R.) şi anume din typul 24, 27, 32, 33, 34 şi 36. Din typul 30 de fer normal la C. F. R se găseşte de vînḑare cel maĭ mare numĕr de bucăţĭ, fiind că a fost tipul cel maĭ rĕspândit şi se obţine în fie-care an un mare numĕr de bucăţĭ usate. Şinĭ de oţel în genere nu se vînd la particularî de cît fórte rar, căcĭ acestea nu se uséză repede şi rĕŭ ca cele de fer.

Se maĭ găsesc de vînḑare şinĭ de fer vechĭ şi de tipurile 32 şi 36 după cum s'a putut vedea maĭ sus.

Prin cuvîntul *typ de şină* se înţelege greutatea şineĭ pe metru corent; astfel *şina typ 30* însemnéză o şină care cîntăreşte 30 kg. pe metru corent.

Tipurile de şine normale (adoptate oficial) la C. F. R. şi aflate pe cale la liniile în exploatare sunt:

[1] Prin vorba *typ strein* înţelegem şine care nu aŭ fost comandate de direcţia C. F. R. după anumite dimensiunĭ, ci cumpărate la fabricĭ, gata cu dimensiunĭ apropiate de tipurile respective, la diferite ocasiĭ precum în timpul resbeluluĭ etc.

Typurile 17, 24, 27, 30, 32 și 36.

Acum este vorba a se introduce typul 40 ca maĭ resistent și reclamat de trebuințele din noŭ ivite ale exploatăreĭ în vederea greutățiĭ crescîndă a vagónelor și a mașinelor maĭ grele și în vederea iuțeleĭ sporite a trenurilor.

II

Lungimea diferitelor șinĭ aflate pe liniile în exploatare la C. F. R. și secția lor transversală

In schița anexată am dat traseul complect și detailat al profiluluĭ șineĭ typ 30 de oțel care este cea maĭ respîndită pe liniile romîneștĭ.

Traseul celor l'alte typurĭ de șinĭ e făcut în mod analog. Ca resumat folositor constructorilor, am credut necesar a da în tabloul alăturat litera B, principalele elemente ale șineĭ, adică: lărgimea capuluĭ și a talpeĭ, grosimea inimeĭ și înălțimea șineĭ; precum și: momentul de inerție și distanța de la axa neutră la fibra cea maĭ depărtată.

Tóte aceste elemente fiind indispensabile pentru a se putea calcula resistența uneĭ șine ca și la orĭ care grindă de fer special (dublu T) în tóte casurile la care póte să dea loc întrebuințarea lor în construcțiĭ.

III

Vîndarea șinelor vechĭ

Particulariĭ pot cumpăra șine vechĭ de la direcțiunea C. F. R., făcênd cerere timbrată către ingineriĭ serviciuluĭ de întreținere, carĭ aŭ resediat la gările maĭ jos însemnate: Craiova, T.-Severin, Prunișor, Balș, T.-Jiu, Drăgășanĭ, Rîmnicu-Vîlcea, Caracal, Piteștĭ, Slatina, Costeștĭ, Roșiorĭ, T.-Măgurele, Titu, Tîrgoviște, Bucureștĭ (gara de Nord), Filaret Ploeștĭ, Sinaia, Ciulnița, Călărașĭ, Feteștĭ, Buzêŭ, Focșanĭ, Făureĭ, Rîmnicu-Sărat, Brăila, Țăndăreĭ, Galațĭ, Tecucĭ, Adjud, Bacăŭ, T.-Ocna, Bârlad, Vasluiŭ, Iașĭ, Bacăŭ, Roman, Pașcanĭ, Litenĭ, Botoșanĭ, Tîrgu-Frumos.

Petițiunea trebue să coprindă numĕrul bucăților de șinĭ și lungimile (întregĭ saŭ bucățĭ) ce particularu voește a cumpăra.

Prețul se face de inginer pe baza de 0,12 leĭ kilogramu, ținînd socotélă de tipul șineĭ de care dispune pentru vîndare. (Greutate pe metru corent).

In petițiune se maĭ trece numele exact al cumpărătoruluĭ și adresa exactă a sa, orĭ și a loculuĭ pe care se clădește construcția în care vor fi întrebuințate șinele. Prețul șinelor se varsă de cumpărător la casa stațiuneĭ contra uneĭ chitanțe în care se trece motivul incasăreĭ banilor.

Acéstă chitanță se predă inginerulŭ C. F. R. în schimbul șinelor pe care cumpărătorul le ridică îndată de pe loc.

Este de notat că direcția C. F. R. *nu vinde* bucățĭ de șinĭ ***tăiate în lungimĭ cerute*** de cumpărătorĭ, ci vinde bucățĭ maĭ micĭ ca lungimile normale (cupóne) numaĭ cînd se găsesc asemenea bucățĭ rupte saŭ tăiate de maĭ nainte în depositele de șinĭ vechĭ.

Transportul de la locul de deposit la locul de întrebuințare privește pe cumpărător, precum și încărcarea.

IV

Intrebuințarea șinelor vechĭ

Șinele vechĭ de drum de fer se întrebuințéză în construcțiĭ în locul grinzilor de fer special, precum și ca stîlpĭ, proptele, console, etc. și maĭ cu sémă ca grinzĭ la clădirĭ.

La căile ferate a fost întrebuințate ca grinzĭ și ca stîlpĭ și s'aŭ confecționat cu ele rafturĭ în magasiile pentru material. de luminat și de uns a C. F. R. ca grinzĭ la clădirĭ pentru pimnițe și etaje, ca șarpante pentru opritorĭ de vagóne în capu liniilor mórte fie singure, fie combinate cu lemne, ca stîlpĭ la șopróne de cereale etc. etc. Credem că vom înlesni întrebuințarea acestuĭ material în construcțiĭ, dacă vom da óre-care notițe asupra resistențeĭ acestor piese de fer, și anume ne propunem a arĕta:

1) Resistența șinelor ca grinzĭ la pardoselĭ saŭ pragurĭ, la ferestre, porțĭ și gangurĭ etc.

2) Resistența șinelor ca console la balcóne etc.

3) Resistența șinelor cu stîlpĭ verticalĭ saŭ colóne.

1) Resistența șinelor la flexiune ca grinzĭ la pavimente saŭ pragurĭ, la ferestre, ușĭ, ganguri, etc.

Indicațiunĭ generale. Pavimentele cu fer, sunt formate de grinzĭ dublu T, saŭ cu șine de drum de fer; depărtarea între ele este de la 0,m70 la 1,m00 din ax în ax, ele sunt băgate cu capetele în zidărie, cu 0,m25 aprópe, și sunt fixate acolo cu bucățĭ de drugĭ de fer (ancore) transversale, așezate la extremitățile fie-căreĭ grinde.

Intervalele între grinzĭ sunt umplute saŭ cu zidărie susținută prin bare de fer, saŭ cu cărămidĭ góle formîndu-se boltĭ; dimensiunile grinzilor de fer, carĭ de multe orĭ sunt înlocuite cu șine de drum de fer, se calculéză cu formula: $M=\frac{Pl^2}{8}$ saŭ $\frac{Pl}{8}$. Luĭ R se daŭ valorĭ de la 8 la 10 kgr. pe milimetru pătrat, dar maĭ adesea, și cum am adoptat noĭ în calculele ce vor urma se dă numaĭ 7 kilograme. Vom reaminti că e convenabil a considera piesa supusă la flexiune ca *rezemată* pe două puncte, pentru că maĭ nicĭ o dată extremitățile grinzilor de fer nu sunt destul de bine fixate în ziduri pentru a constitui o *încastrare*.

Inainte de a arĕta în mod somar mersul de urmat pentru a calcula dimensiunile unor asemenea grinzĭ, vom da maĭ jos dupe *Traité de charpente* al d-luĭ Oslet, un tabloŭ în care sunt arătate *încărcările* și *depărtarea între grinzĭ* în general adoptate pentru construcția pavimentelor cu fer.

CATEGORIA CONSTRUCTIEI	Greutatea umplutureĭ între grinzĭ etc.	Supra-încărcare pe metru □	Greutatea totală pe metru □	Depărtarea între grinzĭ din ax în ax
Camere de locuit	150 kg la 200	100 kg.	250 kg. la 300	0,m70 la 0,m80
Camere de recepțiune	150 „ 200	200 „	350 „ 400	0,70 } După cum lungimea grinzilor e maĭ mică saŭ maĭ mare.
	150 „ 200	200 „	350 „ 400	0,60
	150 „ 200	200 „	350 „ 400	0,50
Salóne marĭ	150 „ 200	300 „	450 „ 500	0,70 } După lungimea grinzilor.
	150 „ 200	300 „	450 „ 500	0,60
	150 „ 200	300 „	450 „ 500	0,50
Biurourĭ	150 kg.	200	350 kg.	0,70 la 0,m80
Sale marĭ de întrunire saŭ magazine	200 kg.	420 kg.	620 kg.	0,35 „ 0,70
Docurĭ și entreposite (mărfurĭ pentru grele și voluminóse	50 kg.	450 kg.	500 kg.	0,m70
Dockurĭ și antreposite (mărfurĭ grele)	100 kg.	900 și m. mult	1000 la 1800	0,m35 la 0,m70

Formula de flexiune, pentru a calcula secția uneĭ grinzĭ redemată pe două puncte este $\frac{Pl}{8} = \frac{Rl}{v}$

Folosindu-ne de acéstă formulă noĭ am calculat pentru cele ***maĭ rĕspîndite*** typurĭ de șine vechĭ de drum de fer (din care se găsesc, adică maĭ multe de vênzare) și anume pentru typul 36, 32, 30, 27, 24 și 17 greutățile P ce pot suporta când sunt rezemate pe două puncte și supuse la flexiune, pentru deschiderĭ de la 1ᵐ00 până la 6ᵐ00 (lungime maximă a acestor șine) și pentru fie-care creștere de 0ᵐ50 a distanțeĭ între reazăme; și dăm în tabloul lit B. resultatele dobîndite.

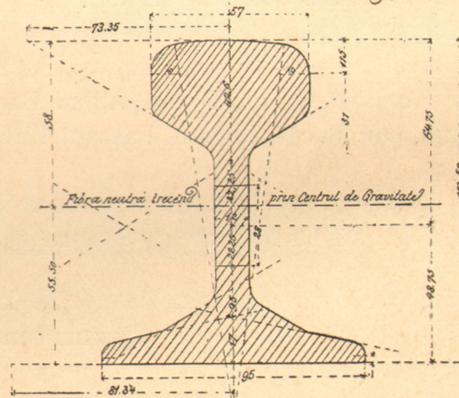
TABLOU litera B

Tipul șineĭ	Lungime maximă	Dimensiunĭ ale profiluluĭ în m/m	Moment de inerție în metri	Suprafața secțieĭ transversale	Depărtarea axeĭ neutre	Moment de resistență	Încărcare de siguranță	Distanța între razămile șineĭ	Sarcina ce póte suporta șina
36 Greutate 36 kg. pe metru curent	6,20ᵐ	60 m/m; 15 m/m; 130 m/m; 104 m/m	I = 0,0000009675355	λ = 0,004626	V = 0,0656 V' = 0,0644	$\frac{I}{V}$ = 0,000147490	R = 7000000	1ᵐ,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00 4,50 5,00 5,50	8259,4 kg 5506,2 „ 4129,7 „ 3303,7 „ 2753,1 „ 2360,7 „ 2064,8 „ 1869,2 „ 1651,8 „ 1501,7 „
32 Greutate 32 kg. pe metru curent	6,00ᵐ	57 m/m; 13,2 m/m; 119 m/m; 110 m/m	I = 0,"000007388788	λ = 0,004052	V = 0,06573 V' = 0,05327	$\frac{I}{V}$ = 0,000112411	R = 7×10⁶	1ᵐ,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00 4,50 5,00 5,50	6295,0 kg 4196,6 „ 3147,5 „ 2518,1 „ 2098,3 „ 1806,4 „ 1578,7 „ 1395,5 „ 1259,0 „ 1116,8 „
30 Greutate 30 kg. pe metru curent	6,59ᵐ	57 m/m; 12 m/m; 113,5 m/m; 95 m/m	I = 0,0000006317482	λ = 0,003827	V = 0,058 V' = 0,0555	$\frac{I}{V}$ = 0,ʳ00108922	R 7×10⁶	1ᵐ,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00 4,5) 5,00 5,50 6,00	6099,6 kg 4066,4 „ 3049,8 „ 2039,8 „ 2033,2 „ 1742,7 „ 1524,9 „ 1355,4 „ 1219,9 „ 1109,) „ 1016,6 „
27 Greutate 27 kg. pe metru curent	6,10ᵐ	55 m/m; 12,5 m/m; 108 m/m; 95 m/m	I = 0,0000005266516	λ = 0,0ʳ346	V = 0,0603 V' = 0,0477	$\frac{I}{V}$ 0,000087355	R = 7×10⁶	1ᵐ,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00 4,50 5,00 5,50	4886,3 kg 2359,8 „ 2443,1 „ 1955,8 „ 1629,9 „ 1481.2 „ 1221,5 „ 1086,6 „ 977,9 „ 889,0 „
24 Greutate 24 kg. pe metru curent	6,00ᵐ	50 m/m; 12 m/m; 104 m/m; 90 m/m	I = 0,0000004452031	λ = 0,003171	V = 0,053 V' = 0,051	$\frac{I}{V}$ 0,000085289	R = 7×10⁶	1ᵐ.00 1,50 2,00 2.50 3,00 3,50 4,00 4,50 5,00	4776,1 kg 3184,1 „ 2388,0 „ 1910,4 „ 1592,0 „ 1294,8 „ 1194.0 „ 1061,3 „ 955,0 „
17 Greutate 17 kg. pe metru curent	6,00ᵐ	42 m/m; 10 m/m; 95 m/m; 70 m/m	I = 0,0000002234580	λ = 0,0021499	V = 0,0478 V' = 0,6472	$\frac{I}{V}$ 0,00005055	R = 7×10⁶	1ᵐ,00 1,50 2,00 2,50 3,00 3,50 4,00	2748,2 kg 1832,1 „ 1374,1 „ 1099,2 „ 916,0 „ 785,2 „ 687,0 „

OBSERVAȚIE

Notă. Pentru construcțiĭ maĭ importante se întrebuințédă șinĭ de typ 36, 32 și 30. Șina typ 36 póte să fie întrebuințată la pavimente numaĭ pînă la maxima 5ᵐ deschidere; căcĭ greutatea podeleĭ fiind 200 kg. pe m. ☐ și admițîndu-se o supra-încărcare de 300 kg. pe metru ☐, dacă grindile sunt depărtate la 0ᵐ 70 și dacă l = 5ᵐ, avem P = 5.00×0.7×500ᵏ = 1750ₖ pe grinda întrégă, adică cu 98,2ᵏ maĭ puțin de cît ne arată tabloul pentru l = 5ₘ.

Tot ast-fel găsim că șina typ 32 póte fi utilizată pînă la l = 4,50, iar șine typ 30ᵏ pînă la l = 4,5⁰.

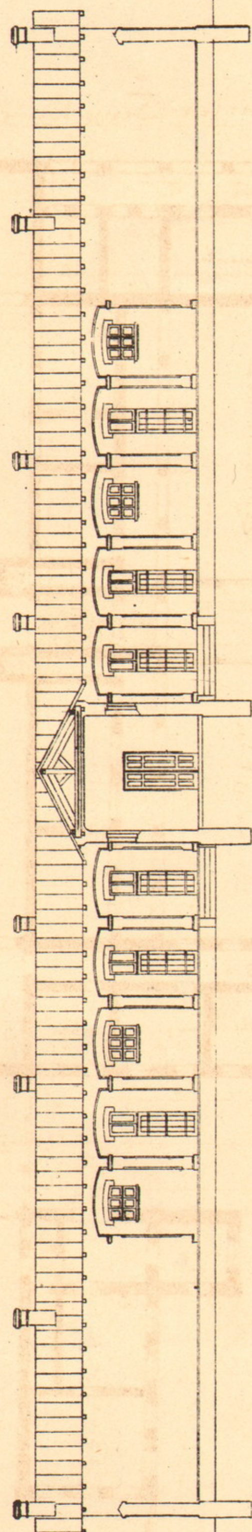

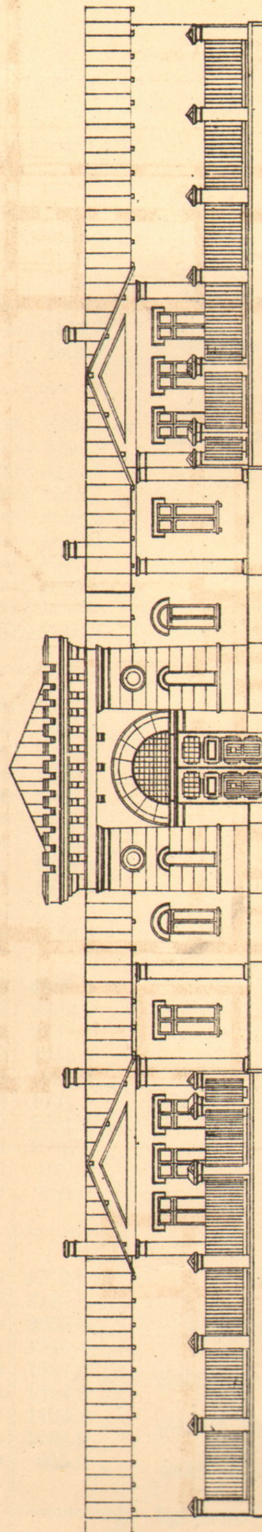
Notă. Pentru construcțiĭ maĭ puțin importante (camere de locuit) se pot întrebuința șinĭ typ 24, 21 și 17. Șina typ 27 póte să fie întrebuințată la pavimente numaĭ pînă la maximum 4ₘ.50 de deschidere; căcĭ greutatea podeleĭ fiind 150 la 300 kg. pe m. ☐; iar supra-încărcarea admisă de 100 la 150 kg. pe m. ☐; dacă grindile sunt depărtate la 0ₘ70 și dacă l = 4ᵐ50; avem P = 0.7×4.5×350 = 1102ᵏ,5 pe grinda întrégă, adică cu 16ᵏ,5 maĭ puțin de cît ne arată tablou pentru l = 4,50.

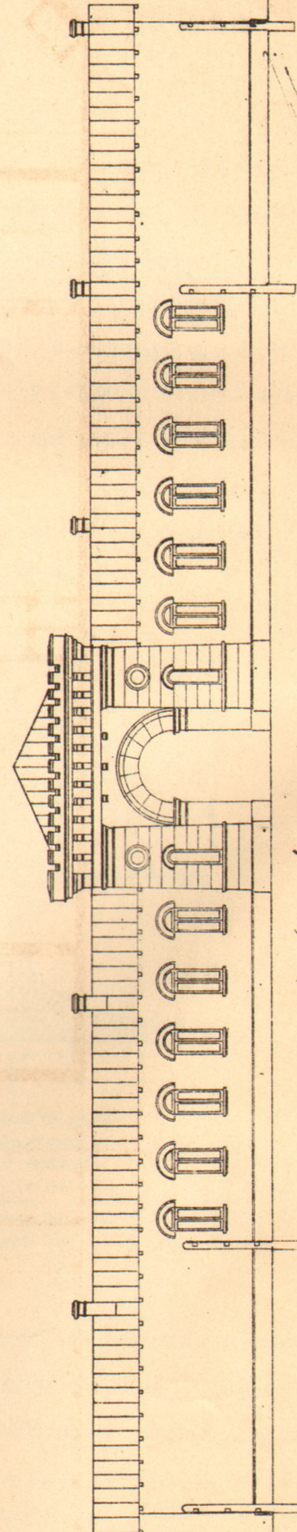
Tot ast-fel găsim că șina typ 24 póte fi utilizată pînă la l = 4ᵐ,50; iar șina typ 17 pînă la l = 3ᵐ.50.

(Va urma resistența șinelor la console și la stîlpĭ)

P. Popescu-Pașcanu.

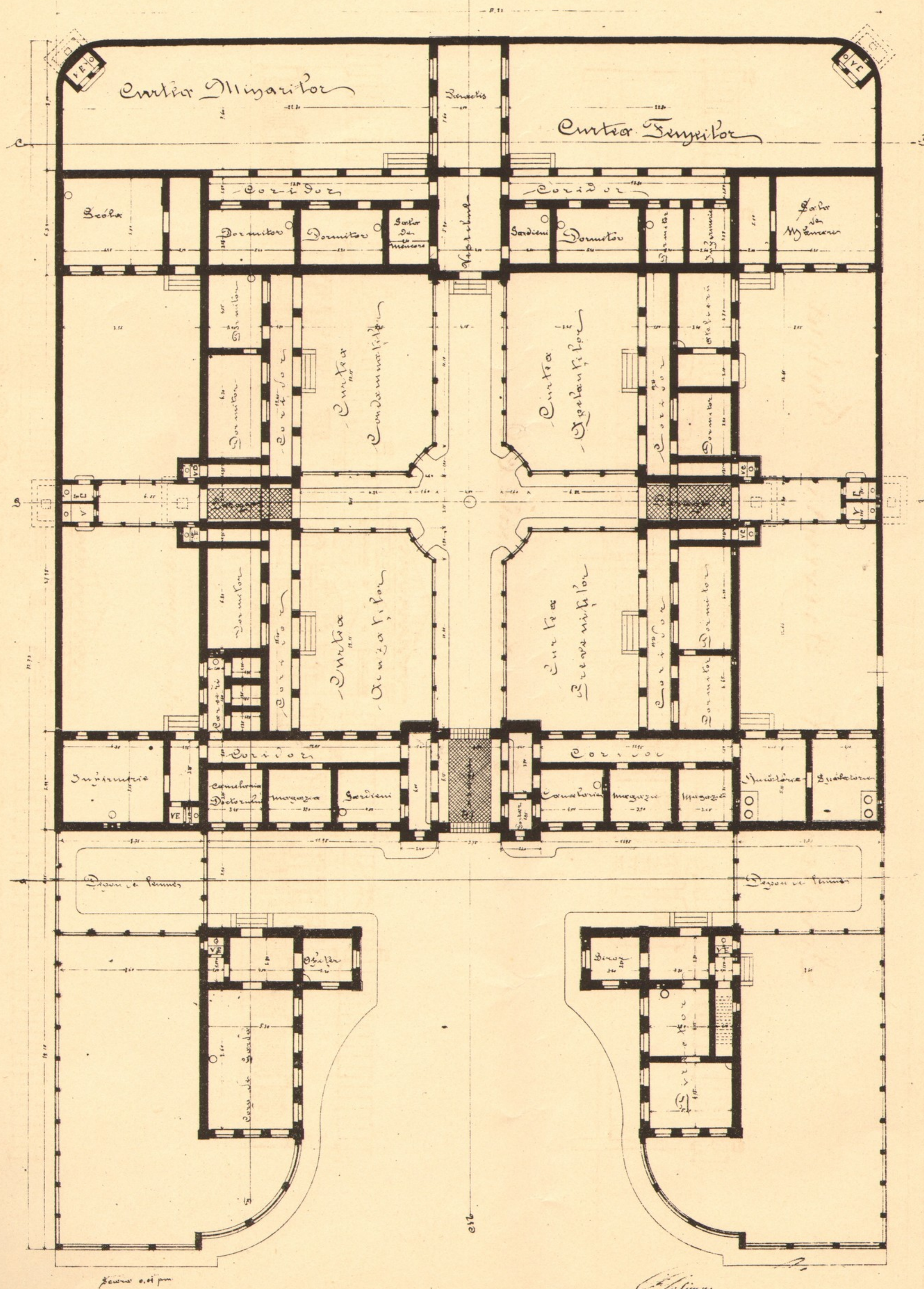

Penitenciarul Preventiv Tulcea.
Secția transversală C. D.

Fațada principală.

Secția transversală A. B.
Scara 0,01 pe metru.

PENITENCIA RU PREVENTIV TULCEA

PLANUL PARTERULUI

PASSERELLA pentru GARA PLOESTI

